

Glasnik

NEZAVISNOG SINDIKATA ZNANOSTI I VISOKOG OBRAZOVANJA | VELJAČA 2018. | BROJ 4.

PREGOVORI

X3

TKU, GKU I PLAĆE

**INTERVJU: SNJEŽANA
PRIJIĆ-SAMARŽIJA**

ODAVNO JE
VRIJEME ZA
NOVI ZAKON
O ZNANOSTI

DAMIR BAKIĆ

Sadašnji rektor nije na visini zadatka

OTVORENA ZNANOST

Lijek za krizu znanstvenog izdavaštva

DEMOGRAFIJA

Domaća statistika podcjenjuje
stvarne razmjere iseljavanja

Vijesti ukratko	4
Zabrana štrajka na Hrvatskim studijima	8

IZVJEŠTAJ O PREGOVORIMA

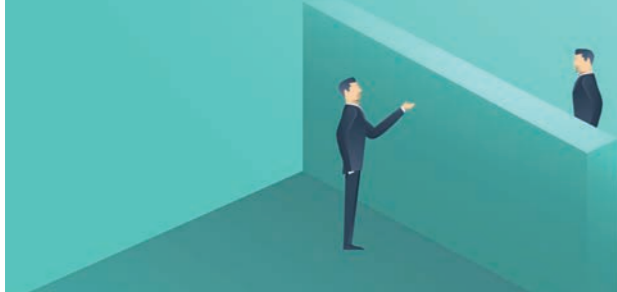
Pregovori, pregovori i pregovori

10

KOMENTAR PREGOVORA

Sadašnja politika u moralnom ogledalu pregovora

15

INTERVJU: SNJEŽANA PRIJIĆ-SAMARŽIJA, REKTORICA SVEUČILIŠTA U RIJECI

Odavno je vrijeme za novi Zakon o znanosti

28

Perspektiva rasta plaća u 2018.	18
Posljedice krize: Hrvatska u zaostatku za svima.....	20

39

DAMIR BAKIĆ:

Sveučilište u Zagrebu zaslužuje bolju upravu, sadašnji rektor nije na visini zadatka

Zakon o HKO-u kao sredstvo obračuna s konkurentnim studijima.....

25

Izbori na Zagrebačkom sveučilištu.....

38

Presude Europskog suda za ljudska prava.....

42

Demografska slika Hrvatske

46

Otvorena znanost: lijek za krizu znanstvenog izdavaštva.....

54

Uravnotežena višejezičnost: drugi put do globalne znanosti

60

Učlani kolegu u Sindikat

65

IMPRESUM

Glasnik Nezavisnog sindikata znanosti i visokog obrazovanja

GLAVNI UREDNIK

Vilim Ribić

IZVRŠNI UREDNIK

Robert Brozd

SURADNICI

Antonio Čoga, Željko Ivanković, Tatjana Jedličko, Matija Kroflin, Ana Petošić, Ivana Šepak-Robić, Andreja Škvorc, Nataša Vrbešić

LEKTURA

Ivana Kurtović Budja

GRAFIČKA PRIPREMA

Predrag Vučinić

FOTOGRAFIJE

Arhiva Sindikata znanosti i Shutterstock

NAKLADNIK

Nezavisni sindikat

znanosti i visokog

obrazovanja

Zagreb,

Trg Republike Hrvatske

KONTAKT

Telefon: 01 4847 337

Fax: 01 4847 338

e-mail: uprava@nsz.hr

ADRESA UREDNIŠTVA

Zagreb, Ulica Florijana

Andrašeca 18A/VI

NAKLADA

11.000 primjeraka

TISAK

Znanje d.o.o., Zagreb

ISSN 2459-4717

Od plaća, ekonomije i demografije do sadašnjih i budućih rektora

Još jedno izdanje sindikalnog Glasnika je pred vama, a **glavna tema kojom se bavimo i dalje su pregovori**. Ovoga puta su pregovori o plaćama, fokus prošlog broja zbog Vladinog odbijanja da digno osnovicu za 6 posto (sukladno Sporazumu o osnovici), ostali donekle u sjeni nedavno okončanih pregovora za *Temeljni kolektivni ugovor za službenike i namještenike u javnim službama*. Zahvaljujući tom ugovoru, koji je potpisan 7. prosinca 2017., naredne četiri godine zajamčena su vam brojna bitna prava, čiji detaljan pregled možete pronaći na ovim stranicama. Novina je da će se o visini osnovice za plaće sindikati i Vlada dogovarati svake godine zasebno od TKU-a, što znači da nam uskoro (u svibnju) predstoje novi pregovori o plaćama. Uz sve to, u suradnji s Ministarstvom znanosti i obrazovanja već mjesecima paralelno radimo na novom Kolektivnom ugovoru za znanost i visoko obrazovanje, za koji se nadamo da ćemo ga uspjeti usuglasiti do kraja veljače. Kako napreduju ti pregovori te što sve očekujemo od granskog ugovora, također ćete moći pročitati na ovim stranicama.

Budući da čvrstih pregovaračkih pozicija ne može biti bez kvalitetne analitike, tekstove o pregovorima prati i **usporedni prikaz gospodarskog stanja Hrvatske 2008. i 2016.** (za 2017. još nemamo cjelovite podatke) iz kojeg je vidljivo ne samo da nam se standard života još uvijek nije vratio na pretkriznu razinu, već su nas pritom prestige praktički sve usporedive EU zemlje kojima smo nekad bili uzor. Unatoč tomu, naša vlast u narednim godinama ne planira nikakve vidljive pomake u smjeru povećanja osobnih primanja građana, što prikazujemo u tekstu o **perspektivama rasta plaća u 2018.** Da bi slika bila potpuna, pripremili smo i **veliki članak o demografiji** u kojem uspoređujemo naše i strane podatke o migracijskim putevima Hrvata i dolazimo do zabrinjavajućeg zaključka da domaća statistika, slučajno ili ne, znatno podcjenjuje razmjere iseljavanja iz Lijepa Naše.

Naravno, ni u ovom broju nismo zaboravili na znanost i visoko obrazovanje. U tekstu našeg predsjednika, prof. dr. sc. **Igora Radeke** moći ćete doznati više detalja o **izmjenama Zakona o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru** i problematičnim nastojanjima Uprave Sveučilišta u Zagrebu da putem tih izmjena ukinu jednaku razinu stručnih i sveučilišnih diplomskih studija. Budući da se na **Zagrebačkom sveučilištu bliže izbori za rektora**, kontaktirali smo potencijalne kandidate i postavili im 13 pitanja o njihovom viđenju sadašnjosti i budućnosti ustanove koju žele voditi naredne četiri godine. Da ne bi sve stalo na Zagrebu, odradili smo veliki i izrazito zanimljiv **intervju s rektoricom Sveučilišta u Rijeci**, prof. dr. sc. **Snježanom Prijić-Samaržija**. Za kraj, dotičemo se koncepta otvorenosti u znanosti kao vrijedne alternative današnjem dominantnom modelu znanstvenog izdavaštva, o čemu nam govori doc. dr. sc. **Jadranka Stojanovski**.

Uredništvo Glasnika

IZBORI U SINDIKATU**PODRUŽNICE IZABRALE
GOTOVO SVE
ZASTUPNIKE, SLIJEDE
IZBORI ZA REGIONALNA
VIJEĆA I SABOR**

U Sindikatu znanosti se od proljeća 2017. godine na područnicama provode izbori za zastupnike Sabora Sindikata te za povjereništva na ustanovama. Od 130 sindikalnih podružnica raspoređenih u četiri regionalna vijeća (Zagreb, Split, Rijeka, Osijek) izbori su uspješno provedeni na 122 ustanove, dok su na četiri podružnice još u tijeku. Dosad je izabrano 279 zastupnika, od kojih je 89 prvi put stupilo na tu funkciju, što predstavlja udio od 32 posto novoizabranih. Tijekom veljače 2018. održat će se izbori za predsjedništva regionalnih vijeća, a za 14. travnja zakazan je 9. po redu Sabor Sindikata znanosti na kojem će se birati predsjednik i viša tijela Sindikata (Veliko vijeće, Nadzorno vijeće, Časni sud) te usvajati izvještaji i programski dokumenti Sindikata. **(rb)**

STUDENTSKI POSLOVI**SINDIKAT ZA UREĐENJE
STUDENTSKOGA RADA**

Sindikatu znanosti u protekloj godini aktivno je kao član Radne skupine sudjelovao u izradi Nacrta zakona o obavljanju studentskih poslova. Prihvaćeni prijedlozi predstavnika sindikata koji su ugrađeni u tekst Nacrta Zakona odnose se na povećanje naknade za rad vikendom i noćni rad, definiranje minimalne satnice, prava na stanku, odredbe o zaštiti dostojanstva izvođača, omogućavanje rada izvanrednim studentima te onemogućavanje korištenja studentskoga rada poslodavcima koji su uručili radniku poslovno uvjetovani otkaz. Međutim, s obzirom na određene nedostatke trenutno postojećega Nacrta zakona na koje se ukazivalo, predložen je i model uređenja studentskoga rada, koji bi za cilj imao svrsishodniji zakonski okvir i uređeniji sustav. Nacrt zakona trenutno je u postupku izrade izvješća o provedenom e-savjetovanju. **(ač)**

DAN SINDIKATA**VELIKO VIJEĆE OBILJEŽILO JE
28 GODINA OD OSNUTKA
NAŠEGA SINDIKATA**

Radnom sjednicom održanom na sam dan osnutka Sindikata, 11. siječnja, Veliko vijeće Sindikata znanosti obilježilo je 28. rođendan jedne od prvih demokratskih i nezavisnih institucija u RH. Tema sjednice bilo je trenutno stanje pregovora za Kolektivni ugovor za znanost i visoko obrazovanje, koji su formalno započeli 19. listopada, a neformalno se održavali još od sredine rujna. Na sjednici je bilo riječi i o organizaciji 9. Sabora Sindikata znanosti i visokoga obrazovanja. **(rb)**

MJERE ZAPOŠLJAVANJA**NAPOKON SE VRAĆA
PRIPRAVNIŠTVO**

U prosincu 2017. godine Vlada je izglasala Smjernice za razvoj i provedbu aktivne politike zapošljavanja u RH u razdoblju od 2018. do 2020., temeljem kojega je definiran novi paket mjera aktivne politike zapošljavanja. Najvažnija novina redefiniranih politika zapošljavanja je uvođenje nove mjere pod nazivom Potpora za zapošljavanje za stjecanje prvoga radnog iskustva/pripravništvo koja aktualizira povratak pripravništva kao najdominantnije mjere za ulazak na tržište rada, posebice u sektorima obrazovanja, zdravstva i socijalne skrbi. Planiran broj korisnika u 2018. iznosi 9.196 osoba, dok se do kraja 2020. očekuje sveukupno 30.430 korisnika putem ove mjere. Dio predloženoga modela od strane predstavnika Matice hrvatskih sindikata ugrađen je u novu mjeru. Međutim, i dalje postoje nedostatci koji bi potencijalno mogli usporiti razvitak tržišta rada te otežati kvalitetnu aktivaciju svih dobnih skupina, što zahtijeva daljnji angažman socijalnih partnera i svih relevantnih dionika. **(ač)**

**OBUSTAVA TUŽBI ZA JUBILARNU
NAGRADU ZA 2013. GODINU I TUŽBI ZA 3 POSTO****ZBOG STAVOVA VRHOVNOGA
I USTAVNOGA SUDA DALJNJI
POSTUPCI BEZ IZGLEDA ZA USPJEH**

Obavještavaju se članovi da Sindikat znanosti neće podnositi daljnje tužbe radi isplate dijela jubilarne nagrade za 2013. godinu (dalje: tužbe za jubilarnu nagradu) te tužbe radi utvrđenja nedopuštenosti umanjenja koeficijenta složenosti poslova radnih mjesta za 3 posto temeljem Uredbe o nazivima radnih mjesta i koeficijentima složenosti poslova u javnim službama donesene 2013. godine (dalje: tužbe za 3 posto). Vežano za tužbe za jubilarnu nagradu, Sindikat znanosti se zbog opće poznate pravne nesigurnosti u sudskim postupcima odlučio za podnošenje manjega broja pilot tužbi s ciljem uspostavljanja ujednačene sudske prakse u navedenim predmetima te zatim podnošenja masovnih tužbi ako bi se sudska praksa pokazala pozitivnom za naše članove. Unatoč tomu što je Sindikat znanosti uspio ishoditi određeni broj pozitivnih prvostupanijskih presuda za svoje članove, županijski sudovi su u svim do sada pravomoćno okončanim postupcima zauzeli jedinstveni stav da osnovica za obračun jubilarne nagrade za 2013. godinu ipak iznosi 500,00 kuna te da zaposlenici u javnim službama nemaju pravo na isplatu jubilarne nagrade za 2013. godinu po osnovici od 1.800,00 kuna. S obzirom na to da je riječ o pravomoćnim sudskim presudama protiv kojih nije moguće uložiti pravni lijek, a kojim presudama je uspostavljena negativna sudska praksa za naše članove u navedenim predmetima, Sindikat znanosti daljnje tužbe za jubilarnu nagradu neće podnositi.

U odnosu na tužbe za 3 posto, Sindikat znanosti je zaprimio presudu Vrhovnoga suda RH kao i Odluku Ustavnoga suda RH u kojima je zauzet stav da Vlada RH ima pravo svojom uredbom kao podzakonskim aktom jednostrano smanjiti koeficijente složenosti

poslova u javnim službama, unatoč tomu što je takav stav protivan naravi ugovora o radu kao dvostrano obvezujućega pravnog posla čiji se sadržaj može mijenjati samo suglasnošću volja obje ugovornih strana te unatoč tomu što je u vrijeme donošenja Uredbe na snazi bio Sporazum o izmjenama i dopunama Dodatka sporazumu o osnovici za plaće u javnim službama od 26. studenoga 2011. godine, kojim se Vlada RH obvezala na očuvanje postojeće razine plaća u javnim službama (dakle i postojeće razine koeficijenta) u razdoblju dok je Sporazum na snazi. Iako Sindikat znanosti odluke navedenih sudova smatra pravno neprihvatljivim, iste je dužan uzeti u obzir prilikom donošenja odluke o daljnjem podnošenju tužbi za 3 posto te slijedom toga obavijestiti svoje članove da bi daljnje podnošenje tužbi u navedenim predmetima bilo neopravdano s obzirom da u njima nema izgleda za uspjeh.

U slučaju da pojedini članovi, mimo prosudbe Sindikata, ipak smatraju da imaju izgleda uspjeti s tužbenim zahtjevima u gore navedenim vrstama sporova, naglašavamo da zastara za podnošenje tužbi za jubilarnu nagradu te tužbi za 3 posto iznosi pet godina i nastupa u 2018. godini te se do tada načelno i dalje mogu podnositi pojedinačne tužbe, ali ne uz pravnu podršku Sindikata i ne o njegovu trošku.

Dokumentaciju članova koju je Sindikat prikupio u svrhu vođenja gore navedenih sporova (preslike ugovora o radu i punomoći) Sindikat neće i nije ovlašten koristiti u bilo koje druge svrhe te će istu primjereno arhivirati, a potom i uništiti. U slučaju da bilo koji član želi preuzeti svoju dokumentaciju predanu Sindikatu, to može učiniti svakim radnim danom uz prethodnu najavu do zaključno 28. veljače 2018. godine. **(ap)**

TUŽBE ZA 6 POSTO TRI POZITIVNE PRESUDE U TRI RAZLIČITA GRADA

Sindikata znanosti je tijekom 2017. godine podnio prve pilot tužbe u vezi izmjena i dopuna Dodatka Sporazumu o osnovici za plaće u javnim službama (Sporazum) s ciljem da za svoje članove sudskim putem ishodi razliku plaća za 2016. godinu, a koja im pripada temeljem Sporazuma.

Do sada smo u Sindikatu zaprimili ukupno šest prvostupajskih nepravomoćnih presuda od kojih su tri presude u korist naših članova. Iako je jedan broj presuda za naše članove nepovoljan (dvije od njih je donijela ista sutkinja), raduje činjenica da se radi o substandardno obrazloženim presudama utemeljenim na sasvim promašenim argumentima koji nisu utemeljeni na odredbama Sporazuma.

S druge strane, presude koje su u korist članova iscrpno su obrazložene, Sporazum je njima ocijenjen pravno valjanim dokumentom, a potraživanja članova dospjelima unutar roka njegova važenja.

Realnost našega pravosuđa nužno upućuje na činjenicu da će konačni ishod sporova za Sporazum ovisiti i o tome u kojoj će se mjeri sudovi (osobito viši) biti spremni oduprijeti političkim pritiscima. Međutim, bez obzira na to, tri presude iz tri različita grada u korist naših članova jasno pokazuju da u ovom trenutku i pojedini sudovi (osim Sindikata i njegovih članova) Sporazum ocjenjuju pravno valjanim dokumentom koji ipak stvara obvezu prema zaposlenicima javnih službi.

Sukladno tomu, Vlada Republike Hrvatske postupila je beskrajno nekorektno prema svojim građanima kad je od sebe otklonila ne samo pravnu, nego i moralnu odgovornost za dobrovoljno ispunjenje svojih, po tom kolektivnom ugovoru dospjelih obveza. (ap)

AZ TREĆI HORIZONT PRINOS FONDA U PRVIH GODINU DANA 3,6 POSTO

U prosincu prošle godine, AZ Treći horizont – zatvoreni mirovinski fond koji je članovima Sindikata dao mogućnost štedjeti u III. stupu po povoljnijim uvjetima napunio je godinu dana od osnivanja. Prosječni godišnji prinos u 2017. je iznosio 3,6 posto, što je jedan od boljih rezultata na tržištu, prvenstveno zahvaljujući opreznijoj ulagačkoj politici kojom su izbjegnuti negativni efekti krize u Agrokoru.

Predstavnici Sindikata i AZ-a održali su tijekom 2017. nekoliko prezentacija na ustanovama diljem Hrvatske, na kojima su članovi imali priliku iz prve ruke dobiti više informacija o samom fondu i štednji u III. stupu te odmah postati i članom fonda. Interes za održavanje prezentacija na podružnicama članovi i dalje mogu prijaviti putem svojih sindikalnih povjerenika.

Učlanjenjem u fond članovi ostvaruju najpovoljnije uvjete štednje za mirovinu (nema ulazne naknade, niža upravljačka naknada), 200 kuna subvencije Sindikata za sve punopravne članove koji se učlane u fond u 2018. godini te 15 posto državnog poticaja (do maksimalnih 750 kuna) na uplate u jednoj kalendarskoj godini.

U fond se mogu učlaniti punopravni članovi Sindikata znanosti i njihova uža obitelj. Uplate u fond nisu obavezne, član sam bira dinamiku, visinu i trajanje uplata u fond. Sredstva se mogu koristiti najranije s 50 godina života. Sredstva su nasljedna i ne mogu biti predmetom ovrhe.

Sve uvjete i detalje o štednji u III. stupu članovi mogu pronaći na web stranici Sindikata, a za sva pitanja mogu se obratiti Tajništvu Sindikata (telefon 01 4847 337, e-mail fond@nsz.hr) ili direktno AZ-u (besplatni info telefon 0800 00 99, e-mail mojfond-dmd@azfond.hr). Članovi koji se žele učlaniti u fond mapu za učlanjenje mogu preuzeti kod povjerenika ili u Tajništvu Sindikata.

AZ Treći horizont

ZATVORENI DOBROVOLJNI MIROVINSKI FOND

PRIOPĆENJE ZA JAVNOST

ČUDNE PREPORUKE HRVATSKE VLADE HRVATSKOJ VLADI PUTEM MMF-A

Izvršni direktori MMF-a uputili su u siječnju preporuke Vladi Republike Hrvatske. Preporučuju da se Vlada odupre pritiscima za povećanje plaća u javnom sektoru i daljnjem rastu veteranskih prava.

Visoki činovnici MMF-a u isti rang stavljaju veteranska prava i plaće radnika. Za MMF isto su hipertrofirane naknade za prošle zasluge i troškovi rada koji doprinose budućnosti zemlje. Činovnici MMF-a nisu se usudili kritizirati astronomski rast veteranskih prava, koja predstavljaju trajno rastući fiskalni teret za javne financije i licemjerno upozoravaju da to ne treba dalje raditi, kao da veterani upravo razapinju nove šatore i kao da nisu dobili sve što su tražili. Znamo već odavno da MMF osjeća da ne smije domicilnim vladama zamjerati financiranje troškova za njihovo održavanje na vlasti pa su tu vrlo oprezni i obzirni. S druge strane, mogu bezobzirno savjetovati da se rad stotina tisuća radnih ljudi dodatno obezvrjeđuje nakon osam godina smanjivanja i zamrzavanja tih plaća, rušenja cijene rada u cijeloj zemlji i masovnoga iseljavanja.

MMF je slične recepte davao i drugima pa je Latvija ostala bez 18 % svoga stanovništva. Njihove upute neki tretiraju kao sveto pismo, međutim, one po javnom priznanju samoga MMF-a nisu bile uspješne (savjeti o brznoj privatizaciji u tranziciji, savjeti u Azijskoj krizi, savjeti o kontrakcijskim i austeritetskim politikama u vrijeme krize, savjeti po pitanju grčke situacije). Čak i da preporuke MMF-a, probleme iseljavanja, rasta i demografije možda mogu riješiti u dugom roku, Hrvatska će se do tada isprazniti. Problem nije u tome što hrvatske muke nisu MMF-ove teme, već što to nisu niti Vladini prioriteti. Vlada RH nema odgovor na pitanje tko će u dugom roku podići zemlju koja ostaje bez najkvalitetnije radne snage.

Savjetovati Vladi da ne podiže plaće u javnim službama potpuno je suprotno mišljenju niza međunarodnih institucija: od Europske centralne banke, OECD-a, ILO-a, UNCTAD-a... Da paradoks bude veći, sam MMF, čiji istraživački dio izbacuje rezultate relevantne na svjetskoj

Slušajući recepte MMF-a Latvija je ostala bez 18 posto svog stanovništva

razini, nedavno je izdao priopćenje u kojem upozorava na nužnost rasta plaća u Europi. Međutim, MMF je prvenstveno politička institucija, a ne istraživačka, koja slijedi politike i dogovore zemalja članica. Vlade također ne vode puno računa o istraživačkim preporukama, već vode računa o ekonomskim interesima onih koji su ih doveli na vlast. Da ne bi bilo zabune, to počesto nisu birači, već financijski, medijski i industrijski moguli. Tako birokratski dio MMF-a najčešće preporučuje zemljama ono što vladajuće garniture priželjkuju da im treba preporučiti, ali samo pod uvjetom da se to uklapa u doktrinarna polazišta MMF-a. Dakle, Dalić, Marić, Vujčić i njihovi sljedbenici preko MMF-a su dali savjete hrvatskoj vladi da radi ono što već svi znamo da oni misle raditi, a što se sasvim uklapa u neoliberalne poučke visokih MMF-ovih činovnika.

VRHOVNI SUD: UGROŽENOST RADNIH MJESTA U RH NIJE OPRAVDAN RAZLOG ZA ŠTRAJK

Unatoč vrlo argumentiranoj žalbi Sindikata na presudu Županijskoga suda o zabrani štrajka, Vrhovni sud RH je u bitnom prihvatio stajalište Županijskoga suda da se razlozi zbog kojih je štrajk organiziran **ne mogu smatrati zaštitom niti promicanjem gospodarskih ili socijalnih interesa** članova sindikata

Piše: **Ana Petošić**, dipl. iur.

U Sindikatu je 28. travnja 2017. godine zaprimljena odluka Vrhovnoga suda RH kojom je štrajk poduzet na Hrvatskim studijima u travnju 2017. godine pravomoćno utvrđen nezakonitim te zabranjen. Glavnom karakteristikom zaprimljene odluke ocijenjena je njezina nedovoljno jasna određenost po većini spornih pitanja, nelogičnost i arbitrarnost.

Podsjetimo, Sindikat je najavio i proveo štrajk prvenstveno radi očuvanja objektivno ugroženih radnih mjesta na Hrvatskim studijima te je u obrazloženju najave štrajka detaljno naveo činjenice koje su dovele do ugroženosti radnih mjesta, a koje se svode na povredu prava Hrvatskih studija kao sastavnice Sveučilišta i njegovih djelatnika na sveučilišnu autonomiju i samoupravu. Županijski sud u Zagrebu je tako najavljen štrajk zabranio s obrazloženjem da se razlozi zbog kojih je štrajk organiziran ne mogu smatrati zaštitom niti promicanjem gospodarskih ili socijalnih interesa članova sindikata. Pri tome se Županijski sud u Zagrebu nije izričito očitovao na razloge zbog kojih je štrajk najavljen (očuvanje ugroženih radnih mjesta), već je utvrdio da je štrajk pokrenut zbog drugih razloga, i to protiv odluka Sveučilišta u Zagrebu o ustrojstvenim i organizacijskim pitanjima.

OGRANIČENJE PRAVA NA ŠTRAJK

Unatoč vrlo argumentiranoj žalbi Sindikata na presudu Županijskoga suda, Vrhovni sud je u bitnom prihvatio stajalište Županijskoga suda te se dodatno osvrnuo na navod Sindikata o tome da je štrajk pokrenut zbog ozbiljne opasnosti i ugroženosti po radna mjesta. Protivno stajalištu Europskoga suda pravde, Vrhovni sud je ocijenio da ugroženost radnih mjesta u Republici Hrvatskoj nije opravdan razlog za štrajk. Dakle, Vrhovni sud drži da radnici ne bi imali pravo na štrajk u situaciji kada postoji objektivna opasnost po gubitak njihovih radnih mjesta te da bi radnici trebali pasivno čekati da izgube svoja radna mjesta i plaće i da tek kada dobiju otkaze i ostanu bez svojih egzistencijalno bitnih primanja, tuže poslodavca sudu radi utvrđenja nedopuštenosti otkaza. Takvi stavovi predstavljaju očigledno protuustavno ograničenje ustavnoga prava na štrajk. Štrajk je krajnje sredstvo pritiska sindikata i njegovih članova kojim se radnici bore za svoje gospodarske i socijalne interese, a interes radnika za očuvanjem njegova radnoga mjesta predstavlja jedan od najvažnijih gospodarskih i socijalnih interesa u vezi s radnim odnosom, koje se mora moći štititi štrajkom.

Najveći nedostatak odluke Vrhovnoga suda jest to što ne sadrži jasno stajalište toga suda po većini žalbenih navoda

Odlukom Vrhovnoga suda RH štrajk poduzet na Hrvatskim studijima u travnju 2017. godine pravomoćno je utvrđen nezakonitim te zabranjen

Sindikata, odnosno većinu žalbenih navoda Vrhovni sud uopće nije uzeo u obzir i ocijenio. Tako Vrhovni sud uopće nije ocijenio žalbeni navod o tome da je prvostupanijski sud pogrešno primijenio materijalno pravo te zauzeo shvaćanje da sveučilišna autonomija ne predstavlja gospodarski ili socijalni interes radi čije zaštite je Sindikat ovlašten provesti štrajk.

SVEUČILIŠNA AUTONOMIJA

Naime, Županijski sud je u obrazloženju prvostupanijske presude istaknuo da Hrvatski studiji kao sastavnica Sveučilišta u Zagrebu nemaju autonomiju u odnosu na Sveučilište te da svi navodi koji bi se odnosili na autonomiju sastavnice Sveučilišta ne predstavljaju opravdani razlog za štrajk u smislu odredbe čl. 205. st. 1. Zakona o radu. Vrhovni sud je takva stajališta drugostupanijskom odlukom prihvatio iako su ona eklatantno protivna Odluci i rješenju Ustavnoga suda br. U-I-902/1999 od 26. siječnja 2000. godine u kojima je izrijekom navedeno da sastavnice sveučilišta uživaju pravo na autonomiju u odnosu na sveučilište.

Oba suda svojim stavovima također zanemaruju ustavno pravo i interes za očuvanjem i poštivanjem sveučilišne autonomije iz čl. 68. Ustava. Sindikat je u najavi štrajka

i u postupku pred redovnim sudovima višekratno pojašnjavao da Ustav jamči autonomiju sveučilišta kao temeljno gospodarsko i socijalno pravo (odredba o autonomiji sveučilišta nalazi se u Ustavu pod poglavljem Gospodarska, socijalna i kulturna prava) te da je isto propisano i odredbama zakona.

Budući da je štrajk najavljen i pokrenut na Hrvatskim studijima čiji su zaposlenici znanstveno-nastavni djelatnici na čije se radne odnose primjenjuju odredbe ZZDVO-a kao specijalan izvor radnoga prava, pa time i odredbe o sveučilišnoj autonomiji kao pravo iz radnoga odnosa, onda bi trebalo smatrati da postoji ustavno pravo koristiti štrajk kao sredstvo pritiska radi zaštite i promicanja interesa za očuvanjem i poštivanjem sveučilišne autonomije kao ustavne kategorije. Stoga su neprihvatljivi zaključci i Županijskoga i Vrhovnoga suda o tome da bi se ustavna kategorija autonomije sveučilišta trebala ocijeniti samo kao puko organizacijsko pitanje te da autonomija sveučilišta ne može predstavljati gospodarski ili socijalni razlog za štrajk.

S obzirom da je postupanjem sudova Sindikatu povrijeđeno ustavno pravo na štrajk, pravo na pravično suđenje i pravo na žalbu, Sindikat je unutar zakonskoga roka u ovom predmetu podnio ustavnu tužbu.

Vrhovni sud drži da bi **radnici trebali pasivno čekati da izgube svoja radna mjesta** i plaće i da tek kada dobiju otkaze i ostanu bez svojih egzistencijalno bitnih primanja, tuže poslodavca sudu radi utvrđenja nedopuštenosti otkaza

PREGOVORI, PREGOVORI I PREGOVORI

Sindikati znanosti u procesu je trostrukih pregovora: za **Temeljni kolektivni ugovor** (završeni privremeno), **granski kolektivni ugovor** (traju) i za **plaće** (čekaju se)

TEMELJNI KOLEKTIVNI UGOVOR

Sindikati znanosti je u prosincu 2017. godine potpisao *Temeljni kolektivni ugovor za službenike i namještenike u javnim službama* (TKU) zajedno s 10 drugih sindikata. Pregovori su trajali od početka listopada do kraja studenoga 2017. godine.

Počeli su sa zakašnjenjem jer je fantomskom vladinom povjerenstvu za utvrđivanje reprezentativnosti sindikata (Mrsićevom izumu) trebalo nekoliko mjeseci da utvrdi reprezentativnost sindikata, budući da samo reprezentativni sindikati mogu kolektivno pregovarati. Zbog kašnjenja spomenutoga povjerenstva pregovori su morali biti završeni navrat nanos, u samo dva mjeseca, jer je produžena primjena Temelnoga kolektivnog ugovora istjecala 1. studenoga. Produljili su se još i na studeni do usvajanja državnoga proračuna.

Zbog vremenske stiske pregovaralo se samo o najvažnijim pitanjima, kao što su prijevoz, božićnica, regres i druga materijalna prava. Oko polovice pitanja koja se tiču nematerijalnih i procesnih prava nije se stiglo ispregovarati, već su jednostavno prepisani iz dosadašnjega ugovora.

Osnovica za plaće je ugovorena za 2018. godinu, a pregovori za daljnje godine su odgođeni.

Sindikati su relativno zadovoljni uređenjem naknade za troškove prijevoza na posao i s posla jer je prijevoz napokon uređen suvislo, a i naknada po prijeđenom kilometru znatno je povećana. Sindikati su zadovoljni jer su uspjeli osigurati isplatu božićnice i regresa na dosadašnjoj razini, a o mogućem povećanju će se pregovarati svake godine. To su bitni razlozi zašto su svi sindikati pristali potpisati kolektivni ugovor. Detalje o tome što se sve ugovorilo možete pronaći u okviru uz tekst. U svibnju ove godine planiraju se novi pregovori te bi onda trebalo zahvatiti i ona pitanja koja su u ovom navratu preskočena.

PLAĆE NAJVAŽNIJE

Sindikati su vrlo nezadovoljni ishodom pregovora o plaćama. Vlada nije pristala na zahtjeve sindikata da plaće porastu za 15,2 posto, koliko predstavlja zaostajanje plaća u javnim službama za prosječnim plaćama u privredi od 2008. godine. U svojim planovima i dokumentima Vlada je predvidjela da plaće neće rasti u 2018. i sljedeće dvije godine. Zbog toga je odbila dogovor o bilo kakvom rastu plaća u 2018. godini i tražila da postojeća osnovica bude ugovorena Temeljnim kolektivnim ugovorom za sve četiri godine. Kao što vidite,

pozicije su bile dijametralno suprotne. Sindikati su na koncu tražili za 2018. godinu da osnovica poraste barem toliko koliko se očekuje rast plaća u privredi tijekom ove godine, tj. oko 3,6 posto.

Sindikati su prijetili da neće potpisati TKU ako Vlada bude inzistirala na svojim prijedlozima da se zamrznuta osnovica za plaće ugradi u TKU. Tražili su da se odvoje pregovori o plaćama od pregovora za Temeljni kolektivni ugovor, što je bio jedini mogući put da se sačuvaju druga materijalna prava koja su ispregovarana za TKU. Sindikati smatraju bezobraznom ideju o zamrzavanju plaća u idućoj godini, a pogotovo skandaloznim prijedlogom smatraju da to traje tri godine. S druge strane, TKU je ljudima jako važan jer zaposlenici moraju imati neko jamstvo za niz prava koje im neoliberalne vlade, svejedno SDP ili HDZ, potkopavaju ne samo u vrijeme krize, već pokušavaju smanjivati i u vrijeme sadašnjega rasta (na tragu svojih sebičnih stranačkih, partikularnih, doktrinarnih i kakvih sve ne interesa i pogleda).

Vlada je na kraju pristala da se pregovori o plaćama razdvoje i da se ono što je ispregovarano u TKU-u potpiše odvojeno od pitanja plaća. A dogovoreno je da će se o plaćama započeti pregovore već u svibnju, prije novih smjernica ekonomske i fiskalne politike Vlade RH. To je novina, koju ocjenjujemo veoma pozitivno. Sindikati su zadržali pravo da se o osnovici za 2018. godinu još jednom pregovara, a svakako će se istovremeno pregovarati i za 2019. godinu.

Valja se prisjetiti nekoliko važnih stvari:

- Prema Sporazumu o osnovici iz 2009. godine Vlada RH **duguje** svim zaposlenicima najmanje **jednu plaću**, a moguće i znatno više. Dug je nastupio **1. siječnja 2016. godine**, kada je Vlada RH trebala po navedenom Sporazumu povećati osnovicu za 6 posto. Ova Vlada osnovicu nije povećala kada je morala, tvrdeći da je Sporazum ne obvezuje i da nema pravnu snagu (iako su 2011. i 2012. godine tadašnje vlade potpisale izmjene i dopune istoga Sporazuma; tada im je Sporazum bio valjan jer su usred krize trebali sindikalnu suglasnost za njegovu odgodu).
- Vlada je povećala osnovicu tek u 2017. godini za tri puta po 2 posto tijekom prošle godine, da bi osnovica dosegla ugovorenih 6 posto tek sada, u prosincu 2017. godine, dakle, s dvije godine zakašnjenja. Niti to se ne bi dogodilo da nije bilo našega Sporazuma, koji su naknadno preuzeli i sindikati državnih službenika.
- Državnim službenicima je dospijeće ispalo za 2017. godinu, a ne kao nama za 2016. godinu. Njima su to htjeli isplatiti, a nas su htjeli ucijeniti prijeteci nam da neće istu povišicu isplatiti dok se ne odrekemo potraživanja za 2016. godinu. Time su prijetili svaki put kada je trebalo povećati plaće za 2 posto. I u siječnju, i u rujnu, i u prosincu 2017. godine. Mi nismo popustili pod prijetnjama. Javno smo tvrdili da se to neće dogoditi jer to nije moguće, ni pravno, a niti moralno ni politički (nemaju snage nastupiti diskriminirajuće protiv 180 tisuća ljudi i njihovih obitelji). Događaji su potvrdili naše tvrdnje.

U svojim planovima i dokumentima Vlada je predvidjela da **plaće neće rasti u 2018. i sljedeće dvije godine**

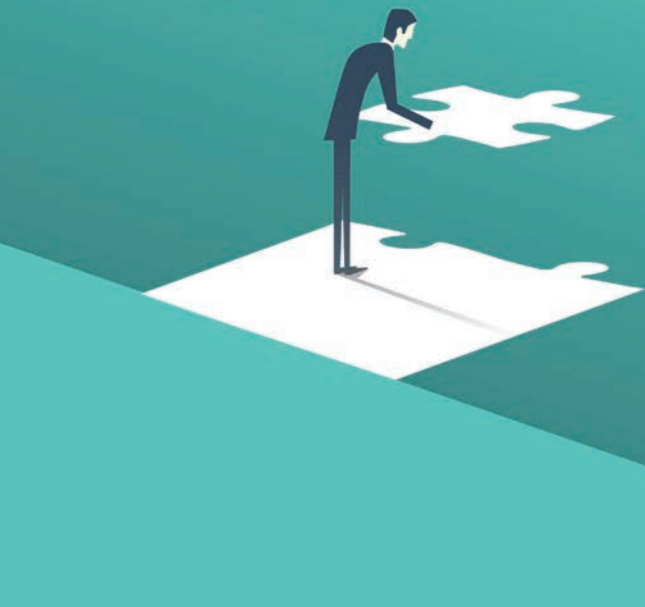
Najvažnija ugovorena materijalna prava u Temeljnem kolektivnom ugovoru

Osnovica plaće: ugovorena je osnovica plaće u visini od 5.421,54 kn te s primjenom od 1. studenoga 2017. godine.

Prijevoz: organizirani prijevoz je definiran kao prijevoz koji omogućava redoviti dolazak na posao i odlazak s posla (što podrazumijeva svakodnevni vozni red u dolasku i odlasku unutar 45 minuta od početka odnosno završetka radnoga vremena te čekanje pri eventualnom presjedanju do 30 minuta). Ako ne postoji organizirani javni prijevoz, zaposlenicima koji putuju osobnim automobilom umjesto

naknade od 0,75 kn/km isplaćuje se naknada od 1kn/km, uključujući i troškove mostarine i tunelarine, ali ne i cestarine. Ako postoji organizirani prijevoz, zaposlenik za udaljenost veću od 2 km ima pravo na naknadu troška karte javnoga prijevoza. Zaposlenik koji ne želi koristiti takav organizirani javni prijevoz, koji mu je na raspolaganju, ima pravo na naknadu troškova prijevoza, koja će se za svaki pojedini mjesec isplaćivati u visini 1/12 cijene godišnje karte javnoga prijevoza ako postoji mogućnost kupnje godišnje karte, odnosno u visini

mjesečne karte ako ne postoji mogućnost kupnje godišnje karte ili pojedinačne karte ako ne postoji mogućnost kupnje godišnje ili mjesečne karte. O pravu na naknadu troškova prijevoza za udaljenost iznad 100 km odlučuje nadležni ministar posebnom odlukom, a ukoliko nadležni ministar ne donese odluku u roku od 90 dana od dana dostave zahtjeva, pravo na naknadu se ostvaruje na način i u visini kao i do 100 km udaljenosti. Ovime je djelomice otklonjena penalizacija osoba koje do posla prevažuju velike udaljenosti. Zaposlenici sta-

- Razbijanjem ugovorenoga jednokratnog porasta od 6 posto u tri dijela, zahvaljujući pristanku sindikata državnih službenika, Vlada je plaće povećala tijekom 2017. godine prosječno za samo 3 posto.
- Već ispregovarani ugovor s javnim službama Vlada nije htjela potpisati uvjetujući ga našim odricanjem od vaših potraživanja za 2016. godinu, što naši sindikati, i da su htjeli, nisu mogli (a nisu ni htjeli) potpisati.¹ Zaključimo! Zahvaljujući Sporazumu iz 2009. godine Vlada je vratila osnovicu za plaće od 6 posto u prosincu 2017. godine, umjesto u siječnju 2016. Međutim, niti to nikada ne bi napravili bez sindikalnoga sporazuma. Njihov prijedlog da plaće ponovno ne rastu tri sljedeće godine to dokazuje.

KOLEKTIVNI UGOVOR ZA ZNANOST I VISOKO OBRAZOVANJE

Sustav znanosti i visokoga obrazovanja nema kolektivni ugovor od prosinca 2013. godine kada je protupravno otkazan, a zbog čega još uvijek vodimo sudski spor protiv države. Ugovor je otkazao dvojac Jovanović i Zelenika na tadašnjem valu politike stezanja remena. Nakon toga, 2015. godine s novim ministrom Mornarom započinjemo novi ciklus pregovora. Uspjeli smo ispregovarati gotovo cijeli ugovor, ali posao nije dovršen zbog štrajka i parlamentarnih izbora u jesen 2015.

¹ Tako je postupila krajem 2016. godine, po savjetu Viktora Gotovca, s Katedre za radno i socijalno pravo Pravnoga fakulteta u Zagrebu. Kakva je kvaliteta i objektivnost toga savjeta može svatko sam prosuditi, ako zna da je potraživanje postalo individualno pravo svakoga zaposlenika po dospelju 1. siječnja 2016. pa se sindikati nisu mogli odreći već dospjelih prava svojih članova.

riji od 61 godine, zaposlenici koji imaju tjelesno oštećenje, a koje je utvrđeno rješenjem nadležnoga tijela, ostvaruju pravo na troškove prijevoza za udaljenost manju od 2 km.
Božićnica i regres: božićnica i regres redovito će se isplaćivati za vrijeme važenja kolektivnoga ugovora. O konkretnom iznosu će se pregovarati svake godine, ali ako do dogovora ne dođe, zajamčen je zadnji prethodno isplaćeni iznos (1.250 kuna).
Prosvjetni dodatak: zadržan i potvrđen u iznosu od 13,7 posto, sukladno Sporazumu o dodacima na plaću u obrazovanju i znanosti iz 2006. godine.
Jubilarna nagrada: isplatit će se u iznosu od

1.800 do 9.000 kn za neprekinuti staž od 5 do 45 godina.
Otpremnina: osigurana u iznosu od tri proračunske osnovice (9.978 kuna). Zadržano je pravo zaposlenika s 30 godina i više staža u obrazovanju na povlaštenu otpremninu.
Naknada plaće za bolovanje: osigurana u iznosu 85 posto prosjeka plaće zaposlenika u zadnja 3 mjeseca, odnosno 100 posto prosjeka plaće zaposlenika u zadnja 3 mjeseca ako je privremena nesposobnost za rad nastala zbog ozljede na radu i profesionalne bolesti.
Pomoć za bolovanje duže od 90 dana, invalidnost radnika, supružnika i malodobnoga djeteta: u iznosu od jedne proračunske osno-

vice (3.326 kuna).
Pokriće troškova liječenja, nabave medicinskih pomagala ili lijekova: do najviše jedne proračunske osnovice (3.326 kuna). Pomoć za rođenje djeteta: 50 posto proračunske osnovice (1.663 kune).
Dar za djecu: osiguran u iznosu od 500 kuna za svako dijete. Pravo je prošireno i na posvojitelje i skrbnike.
Sistematski pregledi: do 50. godine starosti svake 3 godine, od 50. godine svake 2 godine, u iznosu od 500 kuna. Specifikacija zdravstvenih pregleda koji se obavljaju nalazi se u prilogu TKU-a.
Dnevnica: osigurana u iznosu od 170 kuna.

Pitanja koja želimo regulirati granskim kolektivnim ugovorom

Obveza javnoga natječaja: nastojimo pojednostaviti i olakšati zapošljavanje na način da predvidimo situacije i okolnosti u kojima nije potrebno raspisivanje javnoga natječaja (primjerice u slučaju privremene nenazočnosti zaposlenika, prelaska zaposlenika na drugu sastavnicu istoga sveučilišta na isto radno mjesto, prelaska na drugi projekt unutar iste ustanove na isto radno mjesto, prelaska na drugi projekt na drugoj ustanovi na isto radno mjesto...). Time ćemo omogućiti ustanovama da lakše i efikasnije organiziraju svoj rad, ali i ostvariti znatne uštede za sustav.

Odsutnost tajnosti plaća: osim uvida u plaće, inzistirat ćemo da sindikalni povjerenik na vlastiti zahtjev može podatke o plaćama dobiti i u pisanom obliku. Razlog je taj što sindikalni povjerenik često nije ekonomske struke i ne može samo temeljem uvida utvrditi je li plaća zaposlenika ispravno obračunata, već mu je potrebna stručna pomoć koju može dobiti od Sindikata. Treba istaknuti da smo na nekoliko ustanova prije već imali pritužbe na isplate iz vlastitih prihoda ustanove te je ovo iznimno važan mehanizam pomoću kojega ćemo ubuduće moći brže i efikasnije reagirati na takve nepravilnosti.

Dodatak za magisterij (8 %) i doktorat (15 %): osim zadržavanja ovih dodataka, tražit ćemo uvećanje plaće i za zaposlenike koji imaju **akademski stupanj sveučilišnoga specijalista**.

Uvećanje vrijednosti koeficijentata složenosti poslova (4, 8 i 10 %): zahtjev Sindikata će biti vraćanje ovoga dodatka za sve zaposlenike koji imaju preko 20 godina staža i to 4 % za zaposlenike od 20 do 29 godina radnoga staža, 8 % za zaposlenike od 30 do 34 godine radnoga staža i 10 % za zaposlenike s 35 i više godina radnoga staža.

Plaća na temelju prihoda na tržištu: sindikalni zahtjev će biti da se ovo pitanje regulira Pravilnikom Ministarstva, a ako on nije donesen, onda pravilnikom ustanove na koji će Sindikat davati suglasnost. Inzistirat ćemo da svi zaposlenici ostvare pravo na uvećanje plaće iz sredstava ostvarenih vlastitim prihodima.

Naknada za odvojeni život: sastavni dio kolektivnoga ugovora će biti i ugovaranje naknade za odvojeni život od obitelji, ako zaposlenik zbog mjesta rada, različitoga od prebivališta njegove obitelji, živi odvojeno od obitelji.

Normiranje rada u nastavi i znanosti: ovo je jedno od najsloženijih pitanja na kojima radi posebna radna skupina. Sindikat je preko svojih sindikalnih povjerenika zatražio primjedbe i prijedloge članova vezano za normiranje rada te će na temelju pristiglih informacija nastaviti pregovore o ovom pitanju.

Radni uvjeti: tražit ćemo da se za sve zaposlenike u sustavu znanosti i visokoga obrazovanja predvide minimalni uvjeti za rad koje poslodavac mora osigurati za obavljanje poslova za koje su zaključili ugovore o radu.

Produženje roka za reizbor: za osobe zaposlene na znanstvenim, znanstveno-nastavnim, umjetničko-nastavnim i nastavnim radnim mjestima koji imaju sklopljene ugovore o radu na neodređeno vrijeme, ugovorit ćemo produženje rokova za reizbor za onoliko vremena koliko im je trajao roditeljski i/ili roditeljski dopust, bolovanje dulje od 42 dana (za sve vrijeme trajanja bolovanja), obavljanje javne službe ili dužnosti te u svim drugim opravdanim slučajevima kada zaposlenik nije bio u mogućnosti ispuniti svoje obaveze.

Produženje ugovora o radu: za zaposlenike u suradničkim zvanjima i na suradničkim radnim mjestima predvidjet ćemo produženje ugovora o radu za onoliko vremena koliko im je trajao roditeljski i/ili roditeljski dopust, bolovanje dulje od 42 dana (za sve vrijeme trajanja bolovanja), obavljanje javne službe ili dužnosti te u drugim opravdanim slučajevima kada zaposlenik nije bio u mogućnosti ispuniti svoje obaveze.

Kriteriji za uvećanje godišnjega odmora: kolektivnim ugovorom ćemo regulirati dodatne dane za uvećanje godišnjega odmora (prema složenosti poslova, dužini radnog staža, posebnim socijalnim uvjetima i uvjetima rada).

Studijски dopusti: regulirat ćemo uvjete za plaćeni i neplaćeni dopust radi znanstvenoga ili stručnoga usavršavanja zaposlenika te sudjelovanja u radu znanstvenih ustanova ili međunarodnih organizacija.

Dodatak na plaću za rad u posebnim uvjetima rada: Sindikat će nastojati urediti ovo pitanje kako bismo ubuduće imali sustav u kojem će se ovaj dodatak uredno isplaćivati uz plaću. Podsjećamo da smo dosada ovo pravo morali za naše članove ostvarivati sudskim putem jer Ministar-

stvo nije osiguralo sredstva za isplatu ovoga dodatka, a što je naposljetku ispalilo znatno skuplje za sustav jer su ustanove morale zaposlenicima po sudskim presudama, osim dodatka za rad u posebnim uvjetima rada, isplaćivati i zakonske zatezne kamate, a tamo gdje zaposlenike nije zastupao Sindikat, i odvjetničke troškove. Ministarstvo zbog navedenoga sada inzistira na smanjenju troškova vezanih za isplatu ovoga dodatka, ali i postrožavanju uvjeta pod kojima će biti moguće ostvariti ovaj dodatak. Naš zahtjev će biti zadržavanje ovoga prava u što je moguće većem opsegu. No, vjerojatno ćemo morati pristati na neka smanjenja prava.

Pokriće troškova školarine poslijediplomskih doktorskih studija: jedan od najvažnijih zahtjeva Sindikata u pregovorima će biti zaštita zaposlenika od naplate troškova školarine poslijediplomskih doktorskih studija. U prošlosti smo imali slučajeve da su ustanove tražile od svojih zaposlenika da sami snose ove troškove te je apsolutni prioritet da ova odredba uđe u novi kolektivni ugovor. Nastojat ćemo riješiti i pitanje prijevoza i smještaja vezanih za doktorske studije.

Naknada za troškove doktorata: prijedlog koji je usuglašen s prethodnim pregovaračkim odborom Vlade je bio da se zaposlenicima isplaćuje fiksna naknada u visini 2.000,00 kn, a razlika do ukupno 6.000,00 kn po predloženim računima. Novi pregovarački odbor Vlade je tražio da se ova odredba briše iz kolektivnoga ugovora, no nakon rasprave u kojem je Sindikat iznio argumente za zadržavanje ovoga prava, ponuđeno je da se predvidi odredba po kojoj bi se isplaćivalo 2.500,00 kn fiksno, bez računa. Sindikat i dalje inzistira na prije usuglašenom prijedlogu koji bi omogućavao isplatu do ukupno 6.000,00 kn. Ovo pitanje je i dalje otvoreno te će biti predmetom daljnjih pregovora.

Uplate premija u dobrovoljni mirovinski fond: želja nam je ugovoriti mogućnost uplate premija dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja iz vlastitih sredstava ustanova.

Uvjeti za rad sindikata: osim osnovnih uvjeta za rad sindikalnoga povjerenika i predstavnika (prostorije za rad, oglasne ploče, korištenja telefona i telefaksa, pristupa internetu...), predmet pregovora će biti i regulacija rada sindikalnih povjerenika.

U pregovorima za GKU očekuje nas još nekoliko teških pitanja, primjerice povratak dodatka za vjernost službi od 4, 8 i 10 posto

Tada dolazi kratkotrajni Šustarov mandat 2016. godine, obuzet problemima kurikularne reforme, mandat u kojem nismo stigli niti početi, pa Barišićev mandat 2017. godine u kojem smo počeli pregovarati, ali traljavo, sporo i bez uspjeha, pri čemu Barišić pod stalnim pritiskom zbog plagiranja nije uopće funkcionirao. Od kraja kolovoza prošle godine, u mandatu ministrice Divjak, ponovno, i to sada već četvrti put, počinjemo pregovarati o istome. Nadali smo se brzom dovršetku pregovora s obzirom da je ugovor već bio jednom ispregovaran. Ali na našu žalost, to se ne događa. Primjerice, u prva tri mjeseca pregovora (u tempu od dva do tri sastanka mjesečno) uz rijetke dolaske ministrice pregovarali smo o svega tri teme (posebni uvjeti rada, javni natječaji i pravni položaj doktoranada HRZZ-a) i niti jednu (unatoč ogromnomu trudu s naše strane) nismo uspjeli zaključiti. Kolektivni ugovor (a to znači vaša prava) nisu prioritet Vlade ni Ministarstva. Zbog toga smo u prosincu došli u konflikt, pa su pregovarači Ministarstva pristali pojačati tempo i formirati dvije radne skupine (za posebne uvjete rada i za normative). Primjerice, od Božića do Sveta tri kralja imali smo četiri pregovaračka sastanka, od toga dva na temu normativa (uz produktivno sudjelovanje ministrice koja problem u velikoj mjeri razumije, što nije bio slučaj s prethodnim ministrima). Sada radimo dva puta tjedno. Oba pregovaračka tima postavila su si kraj veljače kao rok za završetak pregovora.

S obzirom na to kako se pristupa radu, iskreno se bojimo da taj rok nije realan. Naime, pregovarači Ministarstva pojedinim pitanjima pristupaju u nesigurnosti i nepovjerenju. Unatoč tomu, između dva pregovaračka sastanka oni često ne raščiste svoje dileme, ne obave ono što su najavili i često ne dođu s dorađenim stavom. Pregovarači sami kažu da su im ta pitanja nova i da se moraju upoznati sa svim aspektima problema pa zato moraju konzultirati i druga ministarstva. Stoga je broj zaključenih pitanja veoma mali. Pregovarači nemaju ili misle da nemaju pravo na samostalno odlučivanje. Pri tome, njihovu poziciju bitno otežavaju savjetnici drugih ministarstava koji ne razumiju naš sustav pa često blokiraju rješenja, a počesto pogrešno interpretiraju propise ili zaključke Vlade.

Paralelno s nama pregovaraju sindikati osnovnih i srednjih škola. Njihovi su sustavi nešto jednostavniji, ali oni dijele s nama identična iskustva i identične frustracije. Sami se pregovarači Ministarstva često pozivaju na opterećenost drugim obavezama, što ne može biti razlog. Stekli smo dojam da kod njih prioriteti nisu dobro posloženi. Naime, sustavu nasušno treba kolektivni ugovor. Primjerice, posebni uvjeti rada i financijske obaveze koje iz dosadašnjeg rješenja proizlaze za Državni su proračun od ogromne važnosti. Isto tako i položaj doktoranada Zaklade, čiji su ugovori trenutno na rubu zakonitosti. Važno je i pitanje javnih natječaja koji će omogućiti ustanovama jednostavniji prijelaz zaposlenika unutar sustava i pojeftiniti troškove novoga zapošljavanja, itd.

Dakle, prioritet Ministarstva u postojećim okolnostima morao bi biti kolektivni ugovor.

Iako smo do sada u znatnoj mjeri približili stajališta oko posebnih uvjeta rada (a kako sada stoje stvari, mogli bismo lakše i brže riješiti i pitanje normativa nego što smo to očekivali), očekuje nas još nekoliko teških pitanja, primjerice povratak dodatka za vjernost službi od 4, 8 i 10 posto. Budući da je taj dodatak ostavljen državnim službama te da slično zahtijevaju i drugi sindikati, ne treba se iznenaditi zajedničkom pritisku sindikata javnih službi.

Kada su svi sindikati tražili taj dodatak za vrijeme pregovora za TKU, onda je Vlada odgovorila da je to bila materija granskih ugovora pa o tome treba pregovarati u granskim pregovorima. Sada kada su otpočeli pregovori za granske ugovore, nekim su sindikatima već rekli da isto treba pregovarati u TKU-u. **(ri)**

Sadašnja politika u moralnom ogledalu pregovora

Više nitko ne govori da u državi nema novca. Naprotiv, Vlada se hvali da novca ima: kupuje avione, povećava astronomska prava veteranske populacije s nesagledivim posljedicama po javne financije, smanjuje poreze jer novca ima dovoljno, smanjuje deficit i hvali se da smanjuje javni dug. Sve to zahvaljujući rastu proizvodnje, potrošnje i rastu BDP-a.

NEPOŠTENI, NEMORALNO, NEKOREKTNO...

Istovremeno, Temeljnim kolektivnim ugovorom Vlada nije, osim prijevoza, pristala ni na jedno povećanje prava, a nekoliko ih je htjela smanjiti ili ukinuti. Niti prijevoz nije pristala urediti sasvim onako kako i koliko je trebala „jer to košta“. O povratku dodatka za vjernost službi u iznosu od 4, 8 i 10 posto nije htjela pregovarati iako taj dodatak nije ukinula državnim službenicima.

Plaće su povećali u prošloj godini, jer su morali, tri puta po 2 posto što znači da su tek u prosincu vratili osnovicu na razinu one iz 2008. godine prije krize, iako ih je Sporazum o osnovici iz 2009. godine obavezivao da to naprave od 1. siječnja 2016. godine. Zbog toga smo na sudu.

Nije ih briga ni za moralni niti za politički aspekt problema, iako svi u zemlji znaju da je Vlada ljudima 2009. godine uzela 6 posto i da se obvezala to vratiti kada zemlja izađe iz krize.

POŠTENU VLAST OBVEZUJE RIJEČ, NEPOŠTENU NITI UGOVOR

Nikomu Sporazum nije bio sporan do trenutka kada je stigao na naplatu. Kada je prethodnim vladama trebalo odlaganje obaveza po tom Sporazumu, onda su ga priznavale i potpisivale izmjene i dopune, ne dovodeći u pitanje njegovu valjanost.

Sada se bave pravnim smicalicama i bojimo se da će pritiskati više sudove da sude nepošteno.

U pregovorima oko navedenoga Sporazuma sudjelovali su ministar financija Zdravko Marić (2009. godine) i potpredsjednica Vlade Martina Dalić (u Izmjenama i dopunama 2011). Danas taj sporazum, koji su oni ispregovarali i odobrili njegovu potpisivanje, dovode u pitanje. Koliko je to moralno, prosudite sami.

Država vara svoje građane, svoje znanstvenike, nastavnike, liječnike, medicinske sestre, službenike... i njihove obitelji. Zar je onda neobično što ljudi napuštaju takvu državu, što mnogi ne vještaju zastave za nacionalne praznike, što mnogi ne žele plaćati poreze, što se građani slabo odazivaju na izbore, što se neki ne dižu na zvuke nacionalne himne. Ne samo da država ne vraća dug, već u svojim dokumentima predviđa zamrzavanje svih plaća korisnika Državnoga proračuna (tj. naših plaća) u ovoj i sljedeće dvije godine, unatoč tomu što su naša primanja u proteklih devet godina doživjela neviđenu agresiju tijekom sumanutne politike stezanja remena u režiji Milanovića, Linića, Mrsića, Jovanovića, Zelenike...

Osim osnovice od 6 posto, oduzeli su dodatak za vjernost službi, smanjili koeficijente, smanjili jubilarne nagrade, prestali isplaćivati božićnice i regrese, itd. U isto vrijeme, plaće u privredi su rasle, doduše sporo, ali su rasle, tako da se razlika između naših plaća i plaća u privredi povećala na štetu naših plaća za čak 15,2 posto. Vlada nije spremna nadoknaditi tu razliku.

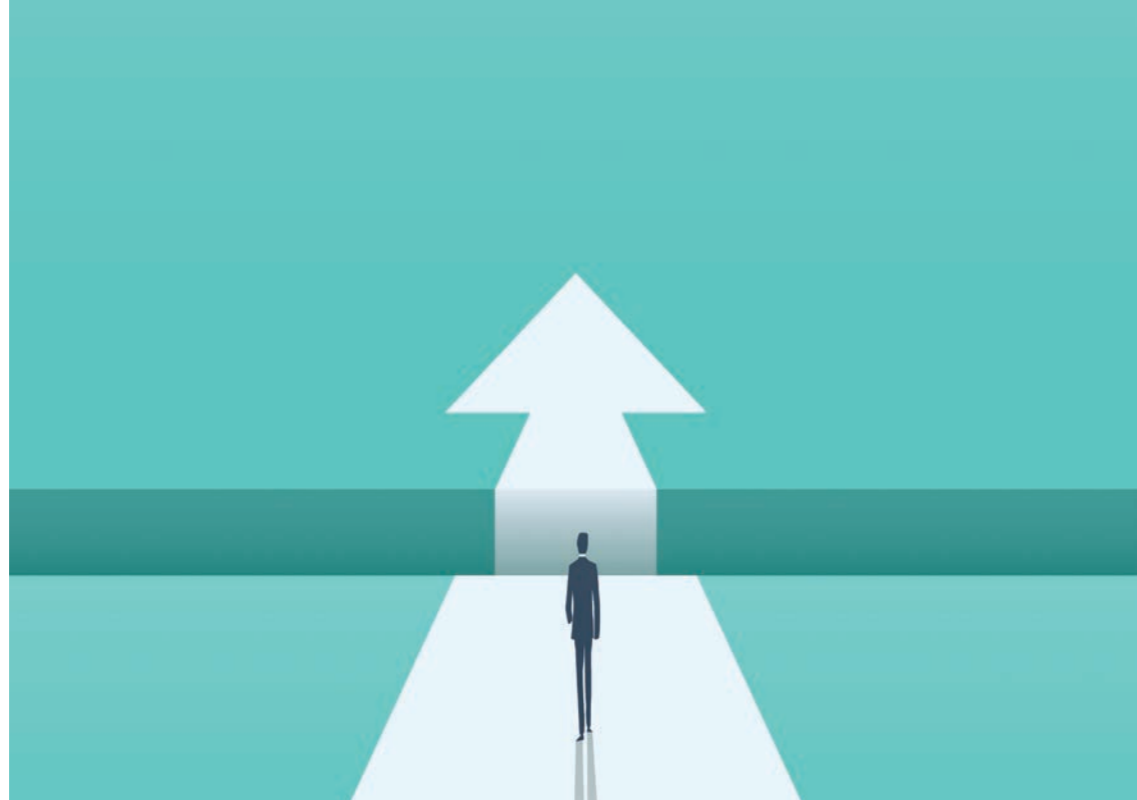
Nema sumnje da u državi nema novca za nas, čak i onda kada ga u državi ima. Zemlja je izašla iz ekonomske krize (iako ne i iz socijalne i moralne krize) i nema sumnje da nas vlast tretira kao da izlasku iz ekonomske krize nismo, kao državni i javni službenici, ništa doprinijeli. Nema sumnje da u državi plaćanje rada nije prioritet, ali plaćanje prošlih zasluga i privilegija jeste.

Piše: **Vilim Ribić**,
predsjednik
Velikog vijeća

Nema sumnje da u državi plaćanje rada nije prioritet, ali plaćanje prošlih zasluga i privilegija jeste

UZROK NEPOŠTENJA VLASTI

Vjerujem da nemoral vlasti ne treba ljudima crtati, ali treba propitivati zašto su se ljudi na njega navikli. Kada se država odlučuje prevariti toliki broj ljudi, mora postojati jak razlog zašto to čini. On se često objašnjava ekonomskim nužnostima (zbog kojih bi ispunjenje obaveze države spram toliki ljudi navodno nanijelo štete nacionalnoj ekonomiji).

Je li to točno? Trebamo li pristati na novo odricanje, radi višega interesa? Odgovor je DA, kada se stvari gledaju u svjetlu jedne ekonomske politike, ali odgovor je NE iz rakursa druge.

Ekonomске politike i ekonomske doktrine u njihovoj pozadini bitno se razlikuju i ovise prvenstveno o tome interese kojih društvenih skupina promoviraju (primjerice, interese većine građana ili interese imućne manjine). Stoga nema objektivne i neutralne ekonomske doktrine, unatoč tomu što nam mediji serviraju razne ekonomske gurue („neutralne“ stručnjake iz banaka) kao izvore objektivnoga znanja.

Usput rečeno, u sferi ekonomske politike nemoralnost vlasti vidi se i u tome što se kite tuđim perjem i hvale za postojeći rast proizvodnje, iako tomu nisu ničim doprinijeli. Naime, rast je posljedica višestrukih faktora od kojih niti jedan nije zasluga dvojca Dalić – Marić, a još manje Plenkovića koji u ekonomskoj politici ne sudjeluje. Niti su oni potaknuli rast u europskom okruženju koji se prelio u Hrvatsku, niti su potaknuli rast potrošnje, niti su zaslužni za rezultate u turizmu, niti su utjecali na cijenu nafte na svjetskom tržištu, itd. To su bili faktori hrvatskoga rasta.

Jesu li zaslužni za smanjenje deficita i javnoga duga? Ako je to nešto dobro, onda su zaslužni, iako ta zasluga nije odraz velike stručnosti, već jednostavnoga zatvaranja pipa dijelova javne potrošnje (primjerice naših plaća) i istovremenoga rasta proizvodnje.

Međutim, problem je u tome što fokusiranje politike na javni dug i deficit nikako nije dobro za one kojima bi ekonomska politika trebala služiti, za najširi sloj građana, za vlastito stanovništvo.

Nije loše to malo razjasniti. Javni dug i deficit u dugom roku nisu poželjne pojave, a mogu biti i velika opasnost ako se s njima pretjera. Nema dvojbe da njih treba uklanjati.

Međutim, malo je stvari u ekonomiji koje imaju samo negativnu ili pozitivnu stranu. Tako i dug i deficit pa i inflacija u mnogim okolnostima mogu biti poželjni pa i nužni instrumenti rješavanja puno većih opasnosti i problema. Koje su to okolnosti? To je onda kada se dugom nešto može pokrenuti, kada se zaduživanjem nešto može spasiti. Iseljavanje, demografska katastrofa i najslabiji rast u rastućoj Europi upravo su takve okolnosti.

Dok rezultati konvencionalne ekonomske politike (kojoj je u fokusu financijska konsolidacija javnih financija) dođu na vidjelo, Hrvatska će se isprazniti i ostarjeti do mjere da neće imati ljude koji mogu iznijeti ozbiljan rast. Konvencionalna politika je politika koja odgovara konvencionalnim okolnostima. Kriza je izvanredna okolnost koja traži neortodoksna rješenja. Sada je naše iseljavanje, kao izravna posljedica promašene ekonomske politike servirane iz Europske unije i slijepo preuzete od

Milanovićeve vlade, nova nekonvencionalna okolnost ili, kako s pravom upozorava predsjednica Republike, izvanredno stanje.

Hrvatska je umiruća zemlja zahvaljujući desetljeću rezanja i stezanja, desetljeću kontrakcijske neoliberalne politike koja je doživjela krah, a kojoj je lojtre držao veliki dio domaće ekonomske struke (tzv. neutralni stručnjaci). Ta sumanuta politika isključivo u interesu financijskoga kapitala diskreditirana je na svjetskoj i globalnoj razini. Više nitko ozbiljan ne misli da je period kontrakcijske politike (ili popularno rečeno – politike štednje) u krizi bila ispravna politika. Zanimljivo, razorili su je među inima i stručnjaci MMF-a.

Međutim, hrvatska Vlada, izvan vremena i prostora, dvojac Dalić – Marić i dalje vodi ekonomsku politiku na sličnim pretpostavkama dokazujući se oko manje važnoga kreditnog rejtinga, ali ne i oko toga koliko je ljudi zadržano u zemlji i koliko je otvoreno radnih mjesta. Danas nam oni isti „ekonomski stručnjaci“, koji su prethodne Vlade vodili u pogrešnom smjeru, ponovno pričaju iste priče, kao da se u zemlji ništa nije dogodilo. Nitko ne odgovara za promašaje, niti politika, niti ekonomska struka, niti mediji i svi dalje s malih ekrana i portala nude iste recepte za pljesnivu tortu. Medijskim prostorom dominiraju interesi krupnoga i financijskoga kapitala koji medije posjeduju. Međutim, posjeduju oni i ekonomsku struku i politiku u velikom dijelu.

Vjerujem da čitatelj razumijeva da njegov materijalni standard ovisi o vrsti ekonomske politike. Naime, plaće naših ljudi trebaju biti zamrznute još tri godine i to ne zato što je to ekonomska nužnost, već zato što to odgovara jednoj ekonomskoj doktrini koja je u funkciji interesa imućne manjine.

Druga ekonomska doktrina zagovara rast plaća jer ćemo time održati veću razinu potrošnje, proizvodnje i više stope rasta. Međutim, sadašnja Vlada predviđa smanjenje stope rasta u godinama pred nama u kojima planira i zamrznuće plaća. Indikativno.

Nemoguće je naći u moralu opravdanje za daljnje zamrzavanje plaća naših ljudi, opravdanje za nepoštivanje ugovora i dane riječi, nemoguće je ekonomijom opravdati socijalno i moralno neodrživu politiku.

Međutim, moguće je neupućenim masama prodavati kvazistručna ekonomska opravdanja o presudnoj važnosti visine javnoga duga, kreditnoga rejtinga, itd. I time hiniti neki viši moral brige o općim nacionalnim interesima u koje se, eto, nikako i nikada ne uklapaju interese

si radnih ljudi iz javnih servisa. Nije važno što je vitalni nacionalni interes upravo jačanje devastiranoga državnog aparata. Nije važno što su znanost i inovacije na najnižem mjestu u Europi i što nam sredstva europskih fondova tek omogućuju opstanak znanosti i obrazovanja, umjesto da ga podignu na višu razinu kvalitete. Nije važno što nam se medicinske sestre i liječnici masovno iseljavaju. Važan je kreditni rejting.

Međutim, na žalost, moguće je masama prodavati i krivce za razloge neuspjeha. Sindikati su krivci jer se navodno protive reformama. Kolika je to laž, najbolje se vidi iz navedenoga Sporazuma o osnovici. U njemu su sindikati, osim rasta plaća, ugovorili i aktivnu podršku reformama javne i lokalne uprave, cijeloga javnog sektora i javnih poduzeća te reforme sustava plaća. Niti jedna vlada niti jednu od tih reformi nije provela pa je posljedica toga neprovedeni rast plaća, i još više od toga, zamrznute plaće.

POLITIKA SUPROTSTAVLJENA NAJVAŽNIJIM NACIONALNIM INTERESIMA

Siromašna zemlja poput Hrvatske kupuje skupe avione za rat koji je malo vjerojatan, a istovremeno širom svijeta razdaje svoje najveće dragulje izbrušene u hrvatskom obrazovnom sustavu na korist najbogatijih zemalja. Ne bi li te novce za avione iskoristila za napredak znanosti i tehnologije, za obrazovanje i gospodarstvo i na taj način doprinijela zadržavanju svojih građana u zemlji, jer ljudi su jamac obrane zemlje, kao što je to pokazao Domoinski rat?

Ponovno ćemo citirati jednoga izraelskog ministra koji je u posjetu Hrvatskoj rekao da snaga Izraela nije u avionima F-15, već u snažnoj ekonomiji, obrazovanju i povjerenju građana u izraelsku državu.

Ako se kupovina borbenih aviona i može nekako progurati pod nacionalne interese, onda plaćanje braniteljskih privilegija nikako ne može. Usudimo se reći da takva nejednakost po pitanju zasluga, a na štetu rada i radnih vrijednosti u zemlji rastaće nacionalnu koheziju, slabi moral i vjeru građana u vlastitu državu i kao takva predstavlja pogubnu politiku protiv nacionalnih interesa hrvatskoga naroda.

Zaključujemo, odnos vlasti prema našem materijalnom i radnom standardu je višestruko nemoralan. On je posljedica besprimjerene distribucije nacionalnoga bogatstva u neproduktivne i neperspektivne sektore. Iz toga izvire sva depresija hrvatske stvarnosti.

Sindikati su krivci jer se navodno protive reformama. Kolika je to laž, najbolje se vidi iz Sporazuma o osnovici, u kojemu su sindikati ugovorili i aktivnu podršku reformama, koje niti jedna vlada nije provela

Nema svjetla na kraju tunela

Dostupni podaci upućuju na to da će rast plaća ove godine biti mnogo skromniji nego 2017. Drugim riječima, čeka nas daljnje zaostajanje za usporedivim zemljama EU-a

Piše: **Matija Kroflin**, mag. oec.

U prvih deset mjeseci prošle godine nominalna prosječna neto plaća je porasla za 5,4 posto, a bruto plaća za 3,9 posto. Ako se u obzir uzme da je inflacija u tom periodu bila 1,2 posto, može se reći da je konačno došlo do određenoga porasta realne plaće u Hrvatskoj, a posljedično i rasta kupovne moći. Rast bruto plaća posljedica je ubrzanja rasta gospodarstva, povećanja plaća u javnom i državnom sektoru te iseljavanja i manjka radne snage koji je doveo do stanovitoga pritiska na povećanje plaća u određenim sektorima. No, ostvareni rast skroman je u odnosu na usporedive zemlje EU-a i pitanje je može li se on nastaviti i tijekom ove godine. Do 10. mjeseca 2017. osnovica za izračun plaća u javnim i državnim službama povećana je dva puta po dva posto. Unatoč tomu, prema podacima DZS-a prosječne bruto plaće u javnim i državnim službama rasle su ispodprosječno. No, to zaostajanje nije iznenađujuće. Kao što priloženi graf po-

kazuje, prosječna plaća u tri NKD djelatnosti u kojima se nalaze zaposleni u javnim i državnim službama (O,P,Q) porasla je za 3 posto, dok je plaća u privredi¹ porasla za 4,2 posto. Takav trend zaostajanja rasta naših plaća za ostatkom plaća u zemlji konstantno je prisutan od 2010.

HRVATSKE PLAĆE U ODNOSU NA DRUGE ZEMLJE EU-A

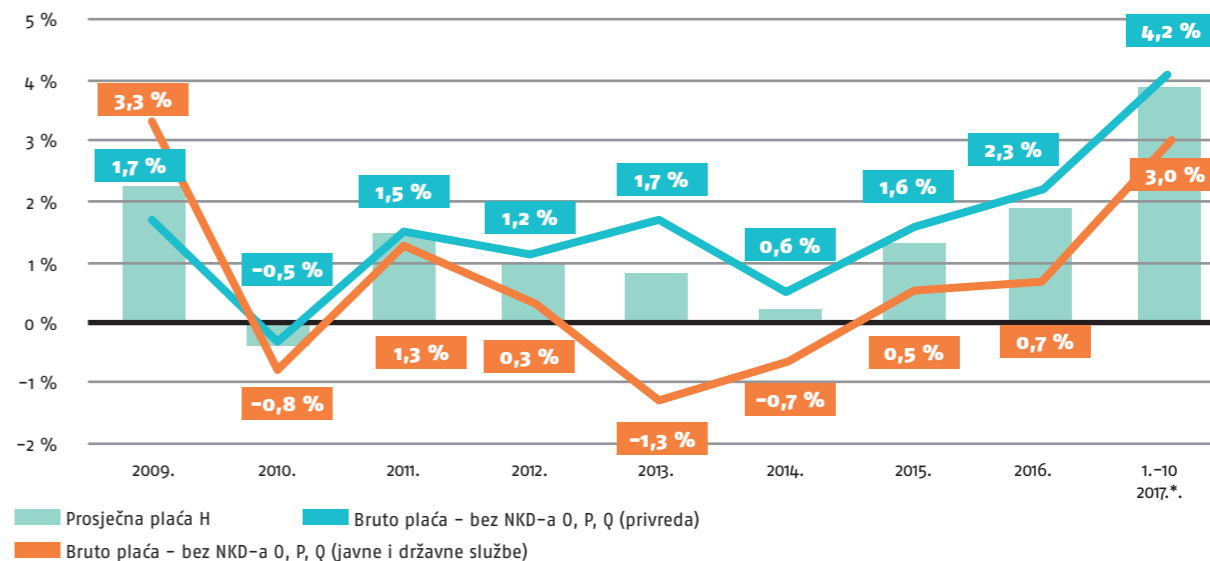
Analiza Europskoga sindikalnog instituta (ETUI-ja) pokazala je da u usporedbi iste vrste radnika na istoj vrsti radnoga mjesta u Njemačkoj i Hrvatskoj, kupovna je moć mjesečne neto plaće radnika u Hrvatskoj 2015. bila manja za 810 eura u odnosu na Njemačku. Rezultati te analize pokazuju kako su veće zaostajanje za Njemačkom u EU zabilježile samo Latvija,

¹ Prosječna plaća u svim djelatnostima NKD-a osim onih koje se odnose na javne i državne službe (djelatnosti O, P, Q).

Prosječan međugodišnji rast nominalnih troškova nadnica i plaća u prva tri kvartala 2017. (sezonski i kalendarski prilagođen) – u %

*procjena Eurostata

	PRIVREDA	JAVNA UPRAVA I OBRANA, OBEVNO SOCIJALNO OSIGURANJE	OBRAZOVANJE	ZDRAVSTVENA ZAŠTITA I SOCIJALNA SKRB			
Rumunjska	13,2	Rumunjska	24,4	Rumunjska	27,9	Rumunjska	35,3
Mađarska	12,3	Mađarska	14,2	Latvija	12,6	Mađarska	20,6
Bugarska	10,6	Litva	10,0	Bugarska	9,0	Češka	9,9
Litva	9,1	Bugarska	9,3	Češka	8,6	Bugarska	8,2
Češka	8,5	Latvija	9,1	Estonija	8,3	Litva	8,1
Estonija	7,9	Češka	7,3	Slovačka	7,0	Latvija	6,4
Latvija	6,0	Estonija	6,1	Mađarska	5,8	Poljska	5,9
Poljska	5,9	Slovačka	5,7	Litva	5,6	Slovačka	5,2
Slovačka	5,7	Poljska	5,6	Hrvatska	3,4	Hrvatska	4,2
Slovenija	5,2	Hrvatska	5,0	Slovenija	2,2	Estonija	3,6
Hrvatska*	5,2	Slovenija	4,0	Poljska	2,0	Slovenija	2,1

Bugarska, Mađarska i Rumunjska. Od 2015. stvari su postale za Hrvate još i lošije. Trendovi rasta troškova rada u usporedivim posttranzicijskim zemljama EU-a (u nastavku EU10²) bitno su izraženiji nego kod nas. Prema podacima Eurostata u 2016. godini, Hrvatska je imala ispodprosječan rast ukupnih troškova rada u skupini EU10, a u trećem kvartalu 2017. samo je Poljska od EU10 zemalja imala manji međugodišnji porast. Ako se iz strukture troškova rada izbaciti sve osim plaća, tablica u prilogu pokazuje kako su naše plaće u privredi (*business economy*)³ u prva tri kvartala 2017. rasle manje nego u svim drugim zemljama EU10 (jednako kao u Sloveniji). Povećanje osnovice za plaće u javnim i državnim službama u Hrvatskoj je nešto malo popravilo položaj triju djelatnosti javnoga sektora, no Hrvatska se i u tim djelatnostima nalazi pri dnu tablice. Navedeno ne čudi jer je Vlada RH osnovicu prosječno povećala za 3,2 posto u 2017. i nešto manje u 2018. S druge strane, Slovačka je ove godine za 350.000 zaposlenih u svojem javnom sektoru povećala plaće za 6 posto, a iduće godine će plaće rasti još dodatnih 6 posto. S obzirom na to da su plaće glavni izvor dohodaka, pa onda i potrošnje, potrošnja predstavlja još jedan dodatan, indirektni pokazatelj gdje se nalaze primanja hrvatskoga radnika u odnosu na druge zemlje EU. Nažalost, Eurostatovi podaci govore kako Hrvat troši manje od 60 posto onoga što potroši prosječni stanovnik EU-a te su po tom pokazatelju od nas u lošijem položaju samo Bugari.

² Mađarska, Slovenija, Slovačka, Češka, Poljska, Latvija, Litva, Estonija, Bugarska, Rumunjska.

³ Sezonski i kalendarski prilagođene

Kretanje međugodišnje stope rasta prosječne nominalne bruto plaće u RH, u javnim i državnim službama te u privredi *nova metodologija (JOPPD) – u 2016. izračunata je stopa rasta u odnosu na 2015. za koju su također objavljeni podaci prema novoj metodologiji

Izvor: DZS, izračun autora

POSTOJI LI PERSPEKTIVA RASTA PLAĆA U 2018.?

Iz gore prikazanih podataka vidljivo je da unutar RH plaće u privredi od 2010. rastu brže od plaća u javnim i državnim službama te da plaće u Hrvatskoj generalno rastu sporije nego u usporedivim zemljama EU-a.

No, proračunu za 2018. i projekcijama za 2019. i 2020. Vlada predviđa usporavanje rasta BDP-a u nadolazećim godinama. S 3,2 posto u 2017. na 2,5 posto u 2020. U okviru pregovora za TKU Vlada nije željela ugovoriti nikakvo povećanje plaća za javne i državne službe te u proračunskim projekcijama ne planira ni povećanje plaća za 2019. i 2020. Zamrzavanje plaća u 2018. zapravo znači realni pad plaća od 1,5 posto koliko iznosi planirani rast cijena. Nadalje, Vlada RH je za 2018. donijela Odluku kojom je definirala mogućnost zapošljavanja 31.000 stranaca u 2018. Sve to pokazuje da će rast plaća ove godine biti mnogo skromniji nego 2017. te da će Hrvatska vjerojatno nastaviti zaostajati po pitanju plaća za usporedivim zemljama EU-a.

No, to je zapravo u skladu sa strateškim opredjeljenjem Vlade i HNB-a o uvođenju eura koje zahtijeva da plaće općenito, a posebno one u javnim i državnim službama, budu potisnute kako ne bi stvarale pritisak na rast inflacije, nominalnih kamatnih stopa i apsolutni rast proračunskih rashoda. Uvođenje eura zahtijeva da sav eventualni višak proračunskih prihoda bude utrošen samo na političke prioritete i u takvim okolnostima neće biti novca za povećanje plaća u javnom sektoru, a ni velikoga prostora za daljnje porezno rasterećenje građana.

ZBOG NESPOSOBNOSTI POLITIČKIH ELITA HRVATSKA ZAOSTAJE ZA SVIM POSTTRANZICIJSKIM ZEMLJAMA EU

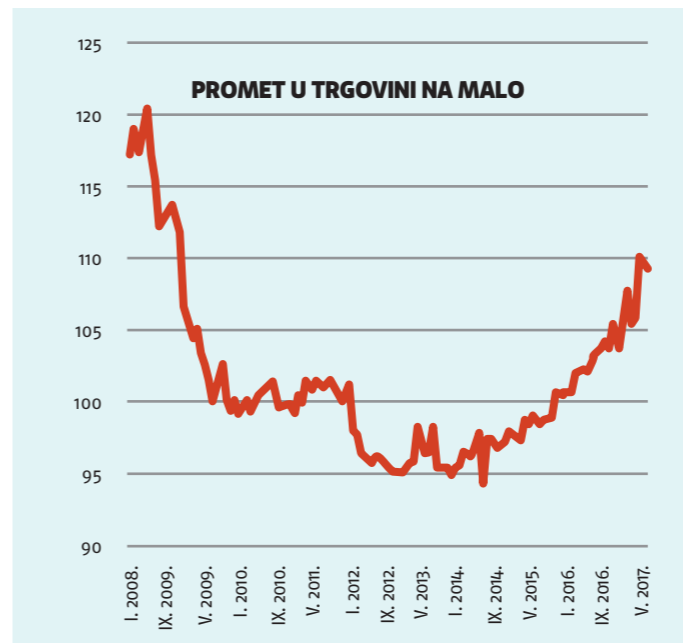

Od kraja 2014. Hrvatska konačno raste, no kada se crta podvuče i situacija usporedi s razdobljem prije recesije, stvari stoje loše. Prema Eurostatu, **hrvatski nominalni BDP u eurima 2016. je bio 3,6 posto manji nego 2008.** što je u EU-u zabilježeno još jedino u Grčkoj i na Cipru.

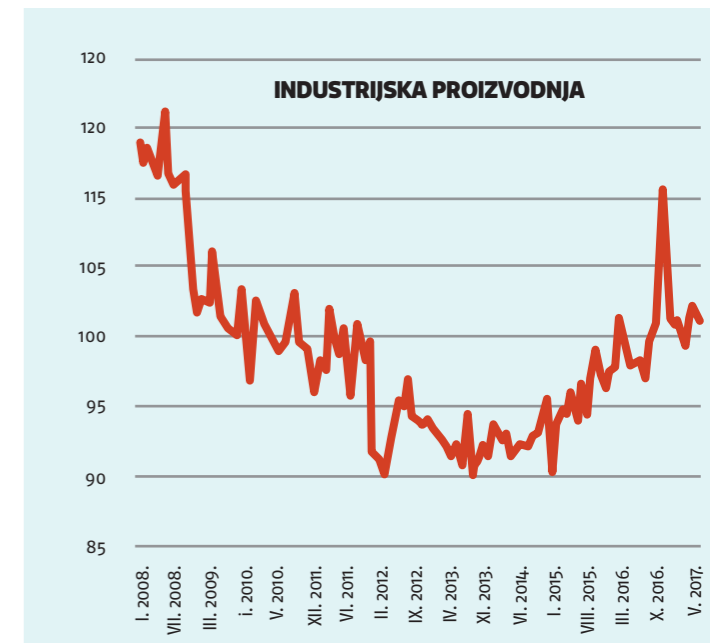
Piše: **Matija Kroflin**, mag. oec.

Hrvatska danas ima 160 tisuća stanovnika manje nego 2007. Zbog ubrzanja iseljavanja od 2013. i neadekvatne statistike koja prati to iseljavanje, gubitak stanovništva vjerojatno je i veći (više o toj temi vidi u tekstu na str. 46). Odgovor zašto Hrvatska gubi stanovništvo dobrim dijelom leži u činjenici da smo danas ekonomski razvijeniji samo od Bugarske, da smo prošli kroz drugu najdužu recesiju u EU-u (odmah iza Grčke), zaostali za svim nama usporedivim zemljama te da naše političke elite nikada nisu uspjele stvoriti temelje razvoja otvorenoga, pravednoga i meritokratskoga društva. Sve je to dovelo do opravdanoga gubitka vjere širokoga kruga građana u institucije, politiku, intelektualnu elitu te budućnost i prosperitet ove zemlje.

Nažalost, ni ova Vlada nije donijela bitnu promjenu. Nije provela kurikularnu reformu, nismo uložili u obrazovanje ili istraživanje i razvoj, nejednakosti plaća su povećane, pogoduje se uskim interesnim skupinama i društvo se dodatno segmentira, toleriraju se neprihvatljiva društvena ponašanja (plagiranje, napadi na manjinska prava i drugačije mišljenje, nasilno i neprimjereno ponašanje javnih osoba itd.).

Izvor: DZS (listopad 2017.)

Izvor: DZS (listopad 2017.)

Slika 1. Kretanje obujma industrijske proizvodnje (lijevo) i kretanje realnoga prometa u trgovini na malo (desno) (obje slike sezonski i kalendarski prilagođeni indeksi; 2010=100)

VEĆINA EKONOMSKIH POKAZATELJA JOŠ JE UVIJEK DALEKO OD RAZINE IZ 2008.

Od četvrtoga kvartala 2014. Hrvatska konačno raste, no kada se crta podvuče ispod 2016. i situacija usporedi s 2008., stvari stoje loše. Kriza je ostavila ogromne ožiljke. Prema podacima DZS-a realni BDP nam je u 2016. bio manji za 6,8 posto u odnosu na 2008., a prema privremenim podacima u prvih devet mjeseci 2017. bio je manji za 5,1 posto u odnosu na isti period 2008.

Potvrdu realnog zaostajanja za 2008. godinom pokazuju i drugi ključni ekonomski pokazatelji. Slika 1 (lijevi graf) pokazuje kretanje obujma industrijske proizvodnje i u 2016. on je bio za 10,3 posto manji nego 2008. Iako već dugo slušamo pozitivne vijesti o kretanju potrošnje, ona je svejedno 2016. bila na 11,2 posto nižoj razini nego 2008. (desni graf). O obujmu građevinskih radova ne treba niti govoriti. On je u 2016. bio za 46 posto manji nego 2008. Prema podacima Eurostata, i hrvatski nominalni BDP u eurima 2016. je bio 3,6 posto manji nego 2008. što je u EU-u zabilježeno još jedino u Grčkoj i na Cipru. U usporedivih 10

europskih zemalja bivše tranzicije (u nastavku EU 10) nominalni je BDP u 2016. prosječno bio veći za 15,7 posto u odnosu na 2008.

KRIZA NAS JE EKONOMSKI BACILA NA SAMO DNO EUROPE

Kretanje BDP-a po glavi stanovnika od 2008. do 2016. pokazuje kako se Hrvatska nije približila, već se udaljila od razvijenih zemalja EU 15 (tzv. starih članica poput Njemačke, Nizozemske, Francuske...), iako bi zbog svoje niske razvijenosti ubrzano trebala sustizati te zemlje. Jedna od osnovnih ideja europskih integracija i proširenja EU-a na manje razvijene zemlje je upravo približavanje standarda građana tih zemalja standardu koji uživaju građani EU 15 zemalja. U Hrvatskoj se to ne događa, zapravo, tijekom krize se dogodilo upravo suprotno.

Slika 2 pokazuje kako je početkom milenija BDP po glavi stanovnika (prilagođen za kupovnu moć) u Hrvatskoj bio na razini 41 posto prosjeka EU 15 zemalja te je Hrvatska stajala relativno bolje u odnosu na Poljsku, Estoniju, La-

tviju, Litvu, Bugarsku i Rumunjsku. Nešto lošije stajali smo u odnosu na Slovačke i Mađare, dok su Česi i Slovenci već tada bili iznad 60 posto prosjeka EU 15 zemalja. Do 2004. komparativni odnosi među zemljama ostali su relativno slični uz približavanje svih zemalja k razvijenijem dijelu EU-a, a od 2004. počinje nešto brži rast Estonije, Slovačke i Rumunjske. Estonija nas do 2008. preskače, a Mađarska u 2007. i 2008. privremeno pada ispod naše razine. No, od 2008. dolazi do našega zaostajanja i stagnacije. 2016. je BDP po glavi stanovnika u Hrvatskoj bio 55 posto BDP-a EU 15 zemalja, što je 2 postotna poena manje nego 2008. Od usporedivih zemalja do zaostajanja je došlo još jedino u Sloveniji, no u toj je zemlji BDP po glavi stanovnika u 2016. iznosio i dalje pristojnih 78 posto prosjeka EU 15. Od ekonomski srednje razvijene zemlje tranzicije, Hrvatska je pala na samo dno. Manji BDP po glavi stanovnika prilagođen za kupovnu moć u EU-u u 2016. je imala jedino Bugarska.

Kada je riječ o kretanjima BDP-a po glavi stanovnika, treba imati na umu da su demografska kretanja u navedenom periodu u nekim zemljama bila izrazito negativna pa njihovo

kretanje BDP-a po glavi stanovnika nije isključivo rezultat rasta BDP-a, već određenim dijelom i rezultat gubitka stanovništva (primjerice Litva i Latvija su od 2000. izgubile više od 18 posto svojega stanovništva).

KOJI SU EKONOMSKI USPJESI VLADE PREMIJERA PLENKOVIĆA

Nakon što su postali poznati ministri u Vladi premijera Plenkovića, mnogi su je prozvali „vladom stručnjaka“, naravno, ponajviše zbog dvojca Marić – Dalić. No, jesu li ti stručnjaci isporučili rezultat?

Ako se pogleda prosječan rast realnoga BDP-a od dolaska Vlade premijera Plenkovića, onda se jasno vidi da Hrvatska nije ostvarila neki pozitivniji pomak. Od 3. kvartala 2016. do 3. kvartala 2017. Hrvatska je u prosjeku realno rasla 3,1 posto, što je prema podacima Eurostata jednako češkom rastu i manje od svih drugih posttanzicijskih zemalja. U 3. kvartalu ove godine Hrvatska je rasla 3,1 posto i manje od toga rasla je jedino Litva. Dakle, kada se usporedimo s drugim zemljama sličnoga stupnja razvoja, Vlada Andreja Plenkovića po pitanju rasta nije ostvarila uspjeh jer u

ekonomskom smislu Hrvatska nastavlja zaostajati za tim usporedivim zemljama.

Nadalje, podaci Ankete o radnoj snazi koju objavljuje Državni zavod za statistiku pokazuju kako je 2016. broj zaposlenih u Hrvatskoj bio manji za 180.627 osoba nego 2008. HZZ kao nezaposlene broji samo one koji su prijavljeni na Zavod. Sukladno tomu, smanjenje broja nezaposlenih ne znači nužno da su se osobe zaposlile, već iz evidencije HZZ-a mogu biti brisane zbog promjena pravila HZZ-a ili iz nekih drugih razloga. U konačnici, smanjivanje registrirane nezaposlenosti može biti posljedica iseljavanja jer je populacija nezaposlenih zasigurno dio stanovništva vrlo motiviran za iseljavanje.

Dakle, Vlada premijera Plenkovića i njezini stručnjaci za sada nisu uspjeli ostvariti pozitivne efekte na gospodarstvo koji bi poboljšali komparativnu poziciju Hrvatske u odnosu na druge usporedive zemlje EU-a. Rast koji Hrvatska ostvaruje dobrim je dijelom inercijske naravi, na krilima događanja u Europi i ne naziru se neke jasne ideje kako ga dodatno ubrzati. Zaposlenost je još uvijek daleko od razina iz 2008., a njezino povećanje od najveće je važnosti za rast životnoga standarda, održivost zdravstvenoga i mirovinskoga sustava, rast domaće potrošnje i daljnji poticaj rastu BDP-a. Komparativno gledano, stopa zaposlenosti nam je druga najniža u cijeloj EU. Gora je samo Grčka, dok je stopa nezaposlenosti veća samo u Španjolskoj i Grčkoj.

POREZNA REFORMA I POVEĆANJE NEJEDNAKOSTI

Reforma je dovela do rasta nejednakosti, određenom broju ljudi povećala je neto plaće i oni na vrhu distribucije dohodaka osjetili su, i to vrlo pozitivno, efekte rasta BDP-a koji je doveo do porezne reforme. Oni s prosječnim ili ispodprosječnim plaćama, siromašniji dio društva, koristi od rasta osjetili su vrlo skromno ili nikako.

Rast nejednakosti istaknula je i Europska komisija u Izvješću za Hrvatsku 2017., naglasivši kako je porezna reforma povisila Gini koeficijent (kojim se mjeri nejednakost) za 0,3 postotna boda, a istovremeno nije doprinijela tomu da se nekvalificirani radnici uključe na tržište rada.

Kada se gleda porezna reforma kao cjelina, s izmjenama u porezu na dobit, PDV-u i drugim segmentima, njezini efekti na rast očigledno nisu uspjeli ekonomiju u posljednjih godinu dana dići iznad razine rasta sličnih zemalja.

PRORAČUN I JAVNA POTROŠNJA

Ministar Marić sredinom se rujna pohvalio nezapamćenim rezultatom u proteklih 15-ak godina, odnosno

Odnos između 2016. i 2008.	
BDP (realno)	Industrijska proizvodnja
- 6,8 %	- 10,3 %
Broj zaposlenih	Broj stanovnika
- 10,2 %	- 3,7 %
Potrošnja	Izdvajanje za istraživanje i razvoj
- 11,2 %	- 11,8 %
Cijene	
+ 9,9 %	

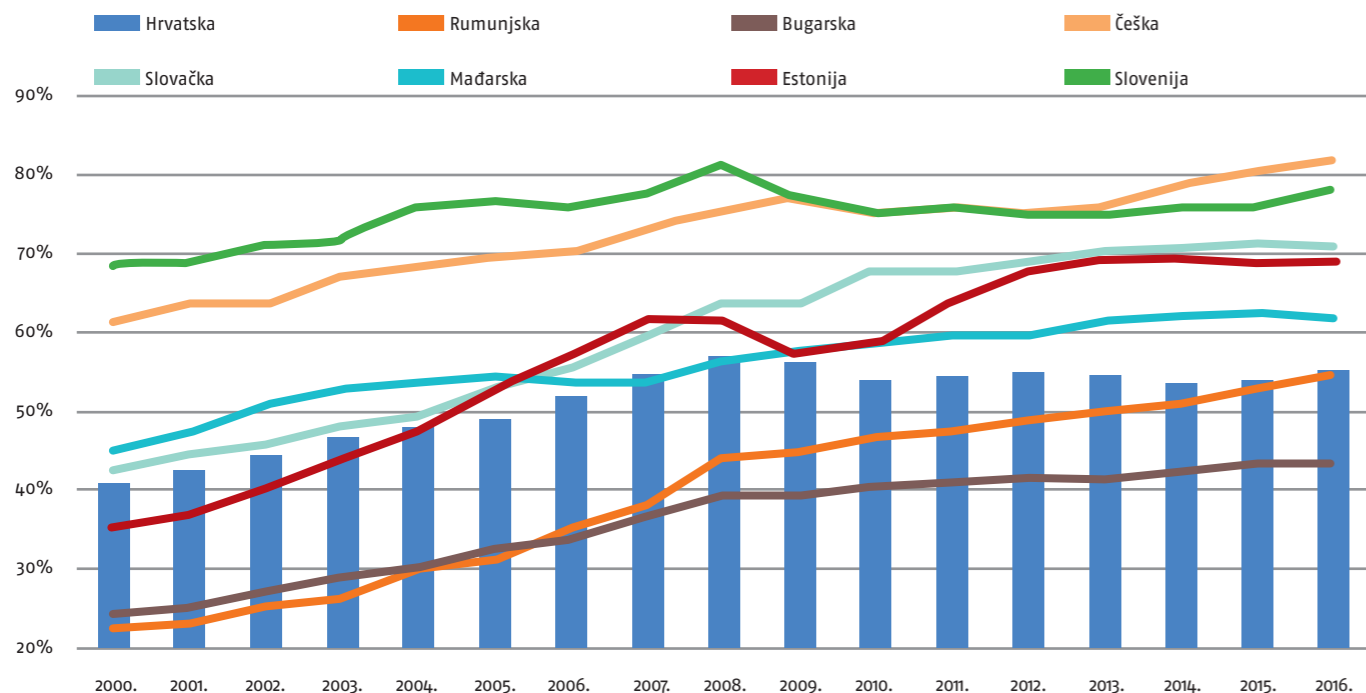
činjenicom da je proračun opće države bio u plusu od 35 milijuna kuna. Usporedbe radi, 2011., dok je ministrica financija bila sadašnja potpredsjednica Vlade Martina Dalić, proračun opće države bio je u minusu za više od 25 milijardi kuna.

No, Slika 3 pokazuje kako fiskalna konsolidacija nije rezultat iznimne umješnosti ministra Marića, već posljedica rasta BDP-a koji je povećao ukupne prihode te doveo do konsolidacije proračuna. Rast BDP-a u posljednje dvije i pol godine imao je najvidljiviji efekt upravo na javne financije te je uspio dovesti do onoga što se različitim mjerama rezanja potrošnje i životnoga standarda građana pokušavalo kroz šest recesijskih godina – do smanjenja deficita i javnoga duga. Sukladno tomu, iako je 2008. Hrvatska imala rekordno mali deficit opće države od 2,8 posto BDP-a ili 9,6 mlrd kuna, 2016. je to bilo još i mnogo manje, odnosno deficit je iznosio svega 0,8 posto BDP-a ili 2,8 mlrd kuna.

Međutim, ekonomska logika nalaže da se u vremenu rasta i ekspanzije gospodarstva treba voditi odgovorna fiskalna politika. Drugačije rečeno, kada BDP raste, trebamo pokušati dio toga rasta usmjeriti u smanjivanje prošlih dugova, a dio u produktivnu i prioritetnu potrošnju koja će stvoriti uvjete za daljnji održivi rast u budućnosti.

Međutim, nedavno je došlo do povećanja povlaštenih mirovina većih od 5.000 kuna za 10 posto (većina tih mirovina su braniteljske mirovine). To će državu iduće godine stajati 350 milijuna kuna. Donesen je i novi Zakon o braniteljima

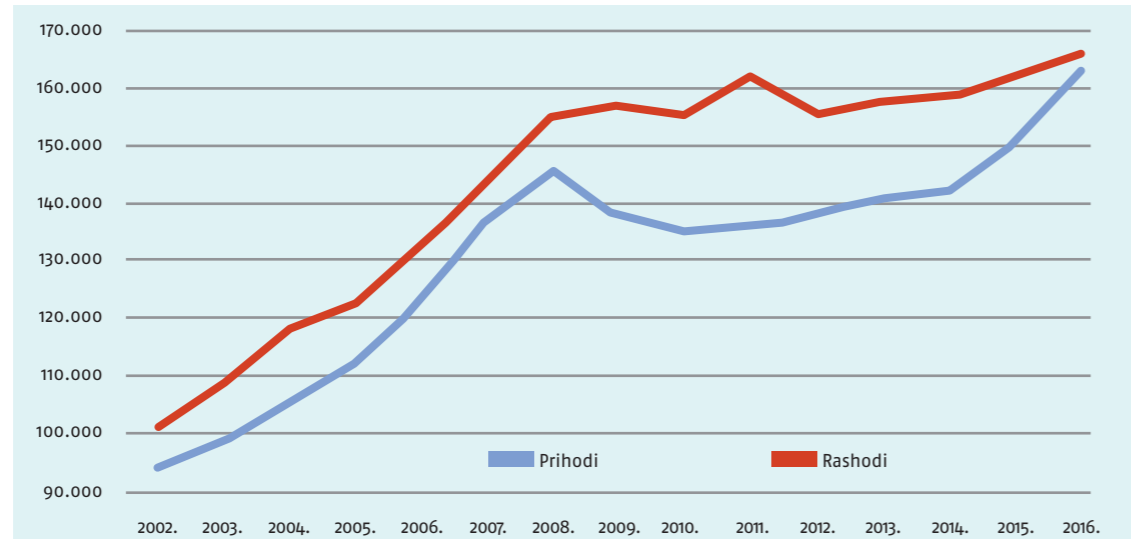
Kurikularna reforma nije provedena, nismo uložili u obrazovanje ili istraživanje i razvoj, nejednakosti plaća su povećane, pogoduje se uskim interesnim skupinama i toleriraju se neprihvatljiva društvena ponašanja

Slika 2. Kretanje BDP-a po glavi stanovnika (PPS; EU15=100) u RH i odabranim usporedivim zemljama EU – u %

Izvor: Eurostat (listopad 2017.)

Iako nam ekonomija raste, **nema novih i kvalitetnih poslova**, zaposlenost se nije oporavila, životni standard nam je nizak i, ono što je najgore, nema nekih signala koji govore da se stvari mogu bitnije promijeniti

Slika 3. Kretanje ukupnih prihoda i rashoda opće države od 2002. do 2016. Izvor: HNB (ESA 2010)

koji će iduće godine državu stajati dodatnih 284 milijuna kuna, a procjene njegova ukupnoga efekta do 2025. kreću se od 1 do 5,5 mlrd kuna. Kao predujam za nabavku vojnih aviona izdvojili smo 350 milijuna, a prema pisanjima nekih medija, ukupna flota od 12 aviona mogla bi nas koštati više od 11 mlrd kuna.

PRIVILEGIRANE SKUPINE VODE NAS U DRUŠTVENI I EKONOMSKI PONOR

Bilo bi logično da politika u ovom trenutku ne stvara privilegirane skupine te pažljivo bira prioritete koji će crpiti sredstva državnog proračuna. No, potezi ove Vlade pokazuju kako je njena logika očito drugačija.

Ni jedan od gore spomenutih poteza Vlade ne stvara pretpostavke za dugoročno održiv rast. Ništa od toga neće u dužem roku kompenzirati moguće lošije rezultate izvoza roba ili turizma, ni jedna od tih mjera neće uvećati razvojni potencijal i doprinijeti stabilnosti javnih financija u idućim godinama, kao ni ublažiti neke druge akutne probleme s kojima se Hrvatska susreće. Povećanje mirovina braniteljska, koje su u prosjeku u srpnju ove godine iznosile 87 posto prosječne plaće i bile 2,3 puta veće od mirovine iz rada, neće doprinijeti društvenoj koheziji ni osjećaju pravde. Braniteljska populacija zaista u određenoj mjeri zaslužuje biti privilegirana dio društva, no i te bi privilegije trebale biti u skladu s prioritetima i potrebama razvoja cjelokupnoga društva.

ISELJAVANJE – ODRAZ EKONOMSKIH I DRUŠTVENIH OKOLNOSTI

Loša politička ekonomija i nesposobnost nositelja odluka da kreiraju Hrvatskoj prilagođene i potrebne mjere kako bi se kriza ublažila rezultirali su zaostajanjem naše zemlje za svim usporedivim posttranzicijskim zemljama EU-a. A da brojke s papira imaju itekako relevantan utjecaj na svakodnevni život građana Hrvatske, najbolje odražavaju kretanja u stanovništvu. Hrvatski građani svoje nezadovoljstvo ne izražavaju prosvjedima, stvaranjem građanskoga pritiska na ekonomske politike naših Vlada, oni na nezadovoljstvo reagiraju iseljavanjem.

Od EU 10 zemalja, Rumunjska, Bugarska, Latvija i Litva su zemlje koje su u relativnom smislu od 2008. izgubile veći broj stanovnika od Hrvatske. No, interesantno je da su Slovenija, Češka i Slovačka povećale broj stanovnika te da su upravo te tri zemlje najrazvijenije unutar skupine EU 10. To nam daje naznaku da je kretanje stanovništva vjerojatno uzrokovano u najvećoj mjeri ekonomskim prilikama u pojedinoj zemlji. Ako je tomu tako, dinamika iseljavanja iz Hrvatske ne treba čuditi, posebno ne ubrzanje iseljavanja nakon 2013. i ulaska u EU. Iako nam ekonomija raste, nema novih i kvalitetnih poslova, zaposlenost se nije oporavila, životni standard nam je nizak i, ono što je najgore, nema nekih signala koji govore da se stvari mogu bitnije promijeniti. Hrvatsko je društvo kroz krizu platilo jedan od najvećih „cehova“ u Europi.

Zakon o HKO-u kao sredstvo obračuna s konkurentnim studijima

Hrvatska se ne može pohvaliti velikim brojem razvojnih projekata. Zbog toga smo sve dalje od modernih država i društava koji se kontinuirano razvijaju. Dobar pokazatelj toga stanja je hrvatski sustav obrazovanja kojemu je potrebna temeljita, strukturna reforma kako bismo započeli kvalitetno koristiti najveće nacionalno blago koje nam je na raspolaganju – ljudske potencijale. Jedino se tako možemo približiti razvijenom svijetu. Jedan od rijetkih uspješnih iskoraka prema modernizaciji hrvatskoga sustava obrazovanja dogodio se tijekom pristupanja Europskoj uniji izradom Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira. Projekt usklađivanja nacionalnoga obrazovnog sustava s Europskim kvalifikacijskim okvirom bio je važan proces za Europsku uniju kako bi se u velikoj zajednici država i naroda omogućila mobilnost radne snage tako da se u svakoj zemlji članici na ujednačen, transparentan i brz način prepoznaje kvalifikacijska razina svakoga EU građanina. Rezultat rada Povjerenstva za izradu Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira (2007. – 2010.) i Povjerenstva za provedbu Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira (2010. – 2012.) Vlade RH, u kojim tijelima je naš sindikat imao svoga predstavnika, materijaliziran je Zakonom o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru (NN br. 22/2013). U to su vrijeme čelni ljudi projektnoga tima, koji su predvodili izradu HKO-a, traženi u više zemalja kako bi pomogli u izradi njihovih nacionalnih kvalifikacijskih okvira. Neuobičajeno za hrvatske prilike, zar ne?

Zakon je stupio na snagu bez prevelikih otpora jer mu u Hrvatskoj nije posvećivana velika pozornost. Većina tada nije znala o kakvim se promjenama radi niti da Zakon krije u sebi veliki reformski potencijal. Nakon stupanja na snagu Zakona i ulaska Hrvatske u Europsku uniju uglavnom se sve vratilo u uobičajenu kolotečinu. Bio je to tek jedan u nizu zakona čija je

primjena tekla vrlo sporo – od izrade podzakonskih akata do formiranja sektorskih vijeća kao savjetodavnih i stručnih tijela koja skrbe o načinu razvoja ljudskih potencijala – bez kojih ne može profunkcionirati Hrvatski kvalifikacijski okvir. Primjerice, prvi je natječaj za formiranje sektorskih vijeća raspisan u siječnju 2015. godine. Prošle su tri godine od tada, a mi još uvijek nemamo formiranih svih 25 sektorskih vijeća, bez čega ne može započeti puna primjena Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira.

OCJENA USTAVNOSTI ZAKONA

U tim okolnostima jedan je događaj cijeli projekt Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira iznenada doveo u žižu interesa hrvatske javnosti. U siječnju 2016. godine rektor prof. dr. sc. Damir Boras u ime Sveučilišta u Zagrebu pokrenuo je postupak ocjene ustavnosti Zakona o HKO-u navodeći da nije u suglasnosti s Ustavom „zbog ustavnopravno neprihvatljivog razvrstavanja pojedinih vrsta obrazovanja, usavršavanja, osposobljavanja, programa, odnosno studija na pojedine razine Hrvatskog kvalifikacijskog okvira“. Suština prigovora na veliki broj zakonskih odredbi svodi se na to da su sveučilišni diplomski studiji, specijalistički diplomski stručni studiji i specijalistički poslijediplomski studiji uvršteni na istu, sedmu od osam razina HKO-a što, prema stajalištima rektora Borasa, ne bi trebalo biti.

Kada građani ili sindikati u cilju zaštite temeljnih ljudskih i radnih prava Ustavnom sudu RH podnose prijedloge za ocjenu zakonitosti odnosno ustavnosti, u pravilu na odluku Ustavnog suda čekaju dugo, nerijetko i po nekoliko godina. Iako Zakon o HKO-u, a posljedično i prijedlog za ocjenu njegove ustavnosti rektora Borasa, spadaju u kompliciraniju materiju i bez obzira na to što Zakon još uvijek nije u punoj funkcionalnoj primjeni, u ovom

Piše: prof. dr. sc. **Igor Radeka**, predsjednik Sindikata znanosti

Degradiranjem kvalifikacija koje se stječu stručnim studijima diskriminiralo bi se studente tih studija, dovelo u pitanje stečena prava onih koji već imaju svoje stručne diplome i narušio transparentan razvoj visokoobrazovnog sustava u RH

je predmetu Ustavni sud neobično brzo donio odluku. Nepuna tri mjeseca od podnošenja tužbe Ustavni sud donosi Odluku (Broj: U-I-351/2016) kojom odbija veći dio rektorovih prigovora, ali dio i prihvaća, slijedom čega ukida članak 8. stavak 1. alineju 8. Zakona o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru vezano za (sedmu) razinu specijalističkih diplomskih stručnih studija te utvrđuje da ta zakonska odredba prestaje važiti s krajem 2016. godine. U prosincu 2016. Ministarstvo znanosti i obrazovanja formiralo je povjerenstvo koje je dobilo zadatak da izmijeni Zakon u skladu s Odlukom Ustavnog suda. Kao rezultat toga rada izrađen je Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru u ožujku 2017. godine. Njime se predlaže podjela visokoškolske, do tada cjelovite razine 7 (koja se sastoji od diplomskih studija i poslijediplomskih specijalističkih studija) na dvije podrazine: 7.1 – kvalifikacije stečene završetkom diplomskih studija i 7.2 – kvalifikacije stečene završetkom poslijediplomskih specijalističkih studija. Taj prijedlog je upućen u javnu raspravu kao prijedlog MZO-a.

Međutim, na inzistiranje rektora Borasa navedeno je i alternativno rješenje, iza kojega ne stoji MZO i povjerenstvo za izmjene zakona, s tri podrazine: razina 7.1 – kvalifikacije stečene završetkom specijalističkih diplomskih stručnih studija, razina 7.2 – kvalifikacije stečene završetkom sveučilišnih diplomskih studija te integriranih preddiplomskih i diplomskih sveučilišnih studija i razina 7.3 – kvalifikacije stečene završetkom poslijediplomskih specijalističkih studija. Tim prijedlogom rektor Boras nastojao je promijeniti Zakon tako da zapravo spusti razinu svih diplomskih stručnih studija, koji se najvećim dijelom stječu na veleučilištima i visokim školama, u odnosu na sveučilišne diplomske studije – što se ne traži Ustavnom odlukom.

KRITIKA ALTERNATIVNOG PRIJEDLOGA

Javna rasprava, provedena od 8. ožujka do 7. travnja 2017. godine o tom prijedlogu, bila je vrlo polemična

i burna. Većina onih koji su se očitovali podržavali su prijedlog izmjena zakona od strane MZO-a, ali bučna manjina na čelu s rektorom Borasom i interesnim lobijima inzistirala je na usvajanju alternativnoga rješenja. Naš sindikat, koji aktivno sudjeluje u cjelokupnom procesu, uključio se u tu raspravu na različite načine. Na kraju i upućivanjem službenoga očitovanja u okviru e-savjetovanja. U njemu navodimo da visokoškolski sustav u RH počiva na stupu sveučilišnih i stručnih studija te se u tom smislu hrvatski visokoobrazovni prostor svrstava među europske zemlje čije gospodarstvo, razvoj visokoga obrazovanja i lokanih zajednica, ovisi o binarnom sustavu obrazovanja. Navodimo da alternativni prijedlog ne prepoznaje osnovne komponente kvalifikacija, koje se sastoje od razine (1 do 8 – pri čemu je svaka razina ujednačena s EKO razinama kao i razinama nacionalnih kvalifikacijskih okvira svih zemalja članica EU-a), obujma (iskazanoga u visokom školstvu stečenim ECTS-ovima kao ekvivalentima ukupno utrošenoga vremena potrebnoga za stjecanje te kvalifikacije) i profila (područja rada i učenja stečenih kompetencija). Sveučilišni i stručni diplomski studiji ne razlikuju se po svojoj razini niti obujmu, nego samo prema karakteru stečenih kompetencija, budući da je profil sveučilišnoga studija usmjeren prema znanstvenom, a stručni studij je ekspertnoga usmjerenja. Ali razlike u profilima studija ne utječu na razinu kvalifikacije već se one određuju na temelju obujma studija. To su polazne osnove na kojima se temelje svi kvalifikacijski okviri.

Primjenom alternativnoga rješenja nastala bi velika šteta na prostoru visokoga obrazovanja i društva u cjelini. Prije svega, izgubila bi se međunarodna prepoznatljivost kvalifikacija u obrazovanju i na tržištu rada. U Hrvatskoj na stručnim studijima studira oko 55.000 studenata, što čini trećinu ukupne studentske populacije. Osim toga, na tržištu rada u ovom trenutku je oko 150.000 osoba s diplomama stručnih studija. Degradiranjem kvalifikacija koje se stječu tim studijima diskriminirali bi studente stručnih studija, doveli u pitanje

stečena prava onih koji već imaju svoje stručne diplome, narušili transparentan razvoj visokoobrazovnog sustava u RH te ugrozili budućnost stručnih studija i svih zaposlenika koji omogućuju njihovu izvedbu. Važno je istaknuti da se stručnim studijima potiče policentrični razvoj Hrvatske, jer se na taj način u manjim regionalnim centrima nudi mogućnost studentima da studiraju u mjestu stanovanja, a sami studijski programi prilagođeni su potrebama gospodarskoga i društvenoga razvoja lokalne sredine u kojoj djeluju. Konačno, spuštanjem stručnih studija na nižu razinu uvećale bi se ionako već prevelike socijalne nejednakosti među mladima i dodatno otežala mogućnost pristupa visokom obrazovanju, što je protivno društvenim interesima kao i Ustavom propisanoj jednakopravnosti s obzirom na socijalno podrijetlo (čl. 14.).

REAKCIJA SOCIJALNIH PARTNERA

Nakon provedene javne rasprave Ministarstvo znanosti i obrazovanja izašlo je s konačnom verzijom Nacrta prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru s prijedlogom s kojim se ušlo u raspravu, da se 7. stupanj HKO-a dijeli na dvije podrazine – nižu (7.1) za kvalifikacije stečene završetkom svih diplomskih studija i višu (7.2) za kvalifikacije stečene završetkom poslijediplomskih specijalističkih studija. Činilo se da je problem riješen i da će uskoro Vlada uputiti takav prijedlog u Sabor. Ali, nije bilo tako. Vrijeme je odmicalo, a zakonski prijedlog nije nastavio prolaziti predviđenu proceduru prema usvajanju. Sindikalne središnjice sve su češće tražile očitovanja zašto prijedlog ne stiže na sjednicu Gospodarsko-socijalnoga vijeća. Više sjednica GSV-a je bilo najavljeno s tom točkom dnevnoga reda, ali svaki put i otkazano iz formalnih razloga.

S obzirom na takav razvoj događaja, u studenome 2017. godine Hrvatska udruga poslodavaca i sve četiri sindikalne središnjice (SSSH, NHS, MHS i HURS) izdale su priopćenje za javnost u kojem navode da su „poslodavci i

sindikati nezadovoljni (...) sporim donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o HKO-u te izbjegavanjem socijalnoga dijaloga kojem su svjedočili u posljednje vrijeme. Socijalni partneri podsjetili su predstavnike Vlade RH na zadnjoj sjednici GSV-a kako je HKO jedini istinski učinkoviti instrument usklađivanja potreba tržišta rada i sustava obrazovanja koji daje metodologiju izrade standarda zanimanja i standarda kvalifikacija, što osigurava da obrazovanje uskladi nastavne i studijske programe sa stvarnim potrebama društva. Socijalni partneri, nadalje, naglašavaju kako je štetu koja je nastala neuspješnim pokušajem rektora Sveučilišta u Zagrebu da zahtjevom za ocjenom ustavnosti s početka 2016. ukine čitav Zakon o HKO-u nužno odmah popraviti, jer trenutno stanje unosi veliku nestabilnost u sustav obrazovanja, ali i na tržište rada.“ Rijetki su slučajevi kada sve sindikalne središnjice i udruga poslodavaca imaju jedinstvene stavove oko nekih društvenih tema. Osobito ukoliko su one konceptijskoga karaktera od širega društvenog značaja, na kojima počivaju sustav obrazovanja i tržište rada u cjelini. To samo za sebe dovoljno govori o značaju ovog problema, karakteru zahtjeva za spuštanjem stručnih studija na nižu razinu i posljedicama koje bi se time izazvale.

Dva mjeseca nakon toga, Vlada RH na svojoj sjednici održanoj 4. siječnja 2018. godine napokon donosi Nacrt prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru u predloženom obliku, koji zagovaraju poslodavci i sindikati, uz ponešto proširena pojašnjenja svih razina HKO-a radi boljšega razumijevanja.

Upućivanjem prijedloga izmjena Zakona u saborsku proceduru završili su polemični akademski i društveni prijepori oko ove teme između uglavnom šutljive većine, koja se rukovodi općim interesima, s glasnom manjinom, koja se brine o svojim partikularnim interesima po svaku cijenu. Vidjet ćemo hoće li se igra zainteresiranih lobija za podvrgavanje općedruštvenih interesa svojim osobnim probitcima nastaviti prilikom procedure usvajanja izmjena i dopuna Zakona u Saboru.

Rijetki su slučajevi kada sve sindikalne središnjice i udruga poslodavaca imaju jedinstvene stavove oko nekih društvenih tema. To samo za sebe dovoljno govori o značaju ovog problema

ODAVNO JE VRIJEME ZA NOVI ZAKON O ZNANOSTI

Priredio: **Robert Brozd,** dipl. pol.

Dezintegriranost hrvatskih sveučilišta ključan je uzrok njihove loše pozicioniranosti na rang listama. Sveučilišnu autonomiju treba štiti kao jamac povećanja kvalitete rada i rezultata, ali potrebno je regulirati i odgovornost institucija prema onima koji zastupaju građane

Profesorica Snježana Prijić-Samaržija preuzela je u travnju prošle godine dužnost rektorice Riječkog sveučilišta od prof. dr. sc. Pere Lučina, u čijem mandatu je bila prorektorica za studije i studente. Ona je tek druga žena od ukupno četrnaest uglednih znanstvenika i nastavnika koji su imali prilike obnašati funkciju rektora Riječkog sveučilišta od njegova osnutka 1973. godine. S njome smo razgovarali o aktualnim pitanjima u znanosti i visokom obrazovanju. U podužem i iscrpnom razgovoru za Glasnik ostavila je dojam vrlo pristupačne osobe koja ne bježi od teških pitanja, posjeduje duboko razumijevanje sustava i ima jasnu viziju o tome u kojem smjeru želi odvesti sveučilište kojim upravlja.

Što bi po vama pojam sveučilišne autonomije trebao podrazumijevati i koliko se to razlikuje od trenutnoga stanja u Hrvatskoj?

Činjenica je da ta kategorija, koji je nesumnjivo vrijedna i važna, postaje sve češće u Hrvatskoj moneta za postizanje ciljeva koji nisu vezani uz sadržaj autonomije, a čak je i obezvrjeđuju. Pretpostavljam da nema ni jedne misleće osobe koja bi na bilo koji način bila protiv ili za ograničavanje sveučilišne autonomije. Sveučilišna autonomija, kako je ja shvaćam, odnosi se poglavito na slobodu mišljenja svakoga pojedinca koji pripada akademskoj zajednici, odnosno slobodu istraživanja, podučavanja i prenošenja znanja koje je usklađeno sa znanstvenim normama i metodologijom. Uz pojedinca, važno je prepoznati i autonomiju institucija da budu kritične i slobodne u izražavanju stavova i postupanju koje ima za cilj opće dobro, odnosno poboljšanje kvalitete života u najširem smislu.

Pozivati se na autonomiju u smislu da to znači da nitko ne smije propitati izbor ili postaviti pitanje odgovornosti je pogrešno. **Autonomija, kako je ja razumijem, ne znači nedodirljivost niti smije biti pokriće za individualnu ili institucionalnu samovolju**

Svaka je autonomija u načelu sloboda izbora, pa ona povlači i odgovornost za učinjeni izbor. Svaka osoba ili institucija, upravo zato jer je slobodna i autonomna da učini što smatra ispravnim, može biti pohvaljena ili prozvana radi svoga slobodnog izbora. Pozivati se na autonomiju u smislu da to znači da nitko ne smije propitati izbor ili postaviti pitanje odgovornosti je pogrešno. Kao rektorica javne institucije, odgovornost za način na koji prakticiram autonomiju dokazujem tijelima koja reprezentiraju građane. Ministarstvu, među ostalima. Autonomija, kako je ja razumijem, ne znači nedodirljivost niti smije biti pokriće za individualnu ili institucionalnu samovolju.

Kako onda gledate na aktualne pokušaje ukidanja odredbe o upravnom nadzoru nad sveučilištima? Koje su pozitivne, a koje negativne strane takvoga potencijalnog scenarija? Smije li uopće MZO ostati bez posljednje poluge nadzora nad sveučilištima?

Prepuštam svakoj upravi i tijelima sveučilišta da sami prosude i donesu odluku o tome. Ako je MZO institucija koja skrbi o dijelu državnoga proračuna koji se doznaju javnim sveučilištima kao i o zakonitosti poslovanja sveučilišta, tada je u nadležnosti Ministarstva i pitati je li taj novac potrošen na pravi način. Mislim da unutar institucija društva mora postojati sustav razboritoga nadzora i kontrole, a sveučilišta nisu izuzetak. Svjesna sam, također, i toga da se upravni nadzor može koristiti i kao metoda pritiska na instituciju. A to nam se sve češće događa, visoka učilišta su izložena anonimnim prijavama iza kojih slijedi upravni ili drugi nadzor.

Uvijek postoji opasnost da se nešto što je zamišljeno kao sustav nužnoga nadzora izvrgne u alat pritiska, ometanja i kontrole u negativnom smislu. No to je dio funkcioniranja s kojim se javne institucije moraju moći nositi. Ali načelno govoreći, u normalnim okolnostima, nadzor nad trošenjem javnih sredstava, provedbom zakona i politikama od strane Ministarstva mora postojati. Moramo, kao javne institucije, biti odgovorni građanima zbog kojih postojimo i koji nas financiraju.

Je li vrijeme za novi Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju i kako bi trebalo pristupiti pitanju autonomije?

Jest, već odavno. Što se autonomije tiče, nije upitno da ona treba biti očuvana u najvećoj mogućoj mjeri. Međutim, suština je u tome da autonomiju institucija visokoga obrazovanja treba štititi kako bismo povećali kvalitetu rada i rezultata, a ne da bismo mogli raditi što želimo ili imali neki izuzetan status. Zakon treba regulirati i odgovornost institucija prema onima koji zastupaju građane. Pitanje autonomije u kontekstu zakona najčešće se vezuje uz pitanje integracije sveučilišta. Načelno, pobornik sam integracije sveučilišta koja je već odavno europska praksa jer se neintegrirana sveučilišta teško mogu uspoređivati u rezultatima s integriranim. Strateško planiranje, donošenje odluka i provedba postavljenih ciljeva daleko je učinkovitija i racionalnija uz integrirane resurse i kapacitete. Sigurna sam i da je dezintegriranost ključan uzrok zbog kojeg su sveučilišta u RH lošije pozicionirana na rang listama u usporedbi

s integriranim sveučilištima, pa čak i onima u najbližem susjedstvu, poput Ljubljane, Maribora ili Novog Sada i Beograda. Smatram da je pogrešno pitanje integracije vezivati uz smanjivanje autonomije, kako se kod nas često pristupa tom pitanju. Integrirana i autonomna sveučilišta postoje svuda u svijetu, zašto ne bi i kod nas. Međutim, čini mi se da ovoga trenutka nemamo konsenzus o tome pitanju jer većina svoj institucijski interes ne vidi u integriranim sveučilištima. Najbliže smo bili integraciji u mandatu nekadašnjega ministra Fuchsa čiji je prijedlog zakona sadržavao odredbu o integraciji sveučilišta.

I Sindikat je tada bio vrlo uključen u taj proces.

Tako je. Sindikat je bio aktivni i važan sudionik, kao što i priliči ozbiljnom sustavu. To je bio posljednji slučaj da smo imali tako intenzivnu suradnju svih ključnih dionika visokoga obrazovanja i znanosti na nekom zakonskom prijedlogu. Svaki tjedan smo putovali u Zagreb na sastanke, a učinak tih razgovora za sustav bio je dragocjen. Nažalost, prijedlog je pao zahvaljujući otporu onih koji su se protivili integraciji, ali i drugim reformama. Znaite, zahtjevno je voditi sveučilišnu politiku na način i da ste odgovorni za cjelokupne rezultate, a da zapravo imate puno zasebnih jedinica od kojih svaka ima svoj interes i nije neposredno obvezna i odgovorna za provedbu strateških ciljeva. Mogućnost profiliranja sveučilišta u nekom željenom pravcu je dosta ograničena. Aktualni pravni okvir je takav kakav jest, ali na Sveučilištu u Rijeci prilično uspješno prakticiramo tzv. funkcionalnu integraciju, uspijevamo postići konsenzus kroz jako intenzivno participativno odlučivanje za provedbu zajedničkih politika.

Kad već govorimo o integraciji, s jedne strane imamo Sveučilište u Zadru koje je potpuno integrirano, a s druge Zagrebačko sveučilište koje je s četrdesetak različitih sastavnica pravi mastodont. Riječko je sveučilište negdje u sredini?

Rijeka je hibridna po pitanju integriranosti. Imamo 4 integrirana odjela i 11 fakulteta koji imaju pravnu osobnost. S obzirom na predominaciju sastavnica koje imaju pravnu osobnost i naši odjeli očekuju jednaki tretman. Hibridni model je prilično izazovan, kao što vjerujem da je na nacionalnoj razini slična situacija s integriranim sveučilištima u Zadru, Puli i Dubrovniku, teško je provesti punu integraciju dok svi nismo integrirani. Moram reći da Senat Sveučilišta u Rijeci uistinu prepoznaje značaj europskih politika i vjerujem da smo spremni i za daljnje iskorake u tom smjeru. Međutim, da bi to bilo provedeno u punoj mjeri, nužan je nacionalni konsenzus i jedinstvena zakonska regulativa. Iako pokušavamo, sami ne možemo učiniti tako velike iskorake jer nas i Zakon ograničava. Zagreb je najveće sveučilište i, očekivano,

tamo postoji i najviše otpora integraciji. Veliki fakulteti ne vide dobrobiti integriranja, boje se gubitka autonomije i zaštite specifičnih institucijskih interesa. Integracija podrazumijeva jedan potpuno drugi institucijski mentalitet u kojem je svima stalo da cjelina sveučilišta bude uspješna, a ne da određeni fakultet bude bolji u odnosu na druge na sveučilištu ili druge istoga profila na drugim sveučilištima. Naši se znanstvenici i nastavnici ne identificiraju sa sveučilištima, već sa svojim fakultetima. To je posljedica davnašnje realpolitike u kojoj se poticala razjedinjenost unutar sveučilišta jer je to oslabljivalo velike potencijale koje znanstvenici i nastavnici mogu imati kao stvarno ujedinjena društvena snaga.

Koliko su problemi integracije povezani s važećim modelom financiranja, gdje još uvijek nemamo sustav potpunih programskih ugovora u kojem bi institucije imale mogućnost samostalnoga raspolaganja ugovorenim sredstvima, ali i povećanu odgovornost ostvarivanja dodane vrijednosti?

Danas imamo programske ugovore koji zapravo to nisu, ne zato što to zakonodavac ne bi htio, već zato što ih naprosto ne uspijeva implementirati na pravi način. A nije ga moguće implementirati jer nema odgovarajuće volje, pa i one vezane uz integraciju. Programsko financiranje vezano je uz pokazane rezultate, a kod nas postoji veliki otpor financiranju utemeljenom na rezultatima. U nacionalnoj Strategiji je planirano uvođenje cjelovitih programskih ugovora kao optimalnog alata za provedbu nacionalnih strateških ciljeva. Međutim, mi još uvijek imamo zasebne ugovore za znanost, za nastavu i materijalne troškove, a plaće su odvojena priča. Kada bi se sve to objedinilo u jedan cjeloviti proračun koji se, temeljem rezultata, doznaju sveučilištima onda bismo imali i prostor za prakticanje daleko veće autonomije i provedbu autonomnih politika. Ovako je to samo redistribucija sredstava koja nam Ministarstvo alokira po nekakvoj formuli i *de facto* se nismo puno makli od starog modela *lump suma*. Na samom početku, kada su 2012. krenuli programski ugovori, činilo mi se da imamo šanse, jer je tada bilo planirano da postoje i određene nagrade za one koji, prema konkretnim indikatorima, dokažu da su postigli najbolje rezultate u provedbi nacionalnih strateških ciljeva. Međutim, ta je ideja zamrla, prestale su se pratiti aktivnosti sveučilišta u postizanju strateških ciljeva, nagrade nikad nisu dodijeljene onim sveučilištima koja su pokazala rezultate. Možda sam subjektivna, ali tvrdim da je Riječko sveučilište zaslužilo takvu jednu nagradu, imali smo jasne pokazatelje napretka po zadanim ciljevima. Imala sam priliku i čast predstavljati rezultate Sveučilišta u Rijeci

Pogrešno je pitanje integracije vezivati uz smanjivanje autonomije. **Integrirana i autonomna sveučilišta postoje svuda u svijetu, zašto ne bi i kod nas**

Naši se znanstvenici i nastavnici ne identificiraju sa sveučilištima, već sa svojim fakultetima. To je posljedica davnašnje real-politike u kojoj se poticala razjedinjenost unutar sveučilišta jer je to oslabljivalo velike potencijale koje znanstvenici i nastavnici mogu imati kao stvarno ujedinjena društvena snaga

kao primjere dobre prakse u provedbi programskih ugovora na skupovima Svjetske banke, koja je pratila provedbu programskih ugovora u RH. Prepoznati smo kao primjer kako programsko financiranje može uspjeti. Međutim, pokazalo se još jednom da odgovornost u provedbi nacionalne strategije i doznačenih sredstva, nema nikakvih posljedica. Kao i neodgovornost. To sveučilišta koja pokušavaju iskoračiti u smjeru europskih praksi kontinuirano obeshrabruje.

Kako, u svjetlu pitanja autonomije, gledate na prijedlog novoga zakona o osiguravanju kvalitete u znanosti i visokom obrazovanju, a koji predlaže dodatni korak u inicijalnoj akreditaciji studijskih programa kroz ulogu Nacionalnoga vijeća za razvoj ljudskih potencijala? Na kakve bi reakcije takav prijedlog mogao naići u akademskoj zajednici/upravama sveučilišta?

Otvorena sam prema ideji da se u inicijalnoj akreditaciji traži dokazivanje usklađenosti studijskoga programa s Hrvatskim kvalifikacijskim okvirom koji je naša poveznica s Europskim kvalifikacijskim okvirom. Drugim riječima, prilikom akreditacije novih studijskih programa potrebno je pokazati da je program relevantan na način da se preciziraju ishodi učenja ili kompetencije koje će taj program generirati i potreba za tim kompetencijama na tržištu rada, odnosno u društvu općenito. Što se Sveučilišta u Rijeci tiče, bila sam splotom okolnosti voditelj jednoga projekta gdje smo to već i učinili. Prvo smo sveučilište koje je promijenilo svoju regulativu o akreditaciji studijskih programa na način da svaki studijski program mora dokazati da svojim sadržajem generira kompetencije koje su tražene unutar Registra HKO-a, što znači da su potrebne tržištu rada. U današnje vrijeme poučavanje mora biti kvalitetno, ali i relevantno, mora obrazovati za ono što treba društvu, a Zakon o osiguranju kvalitete mora biti okvir koji će to osigurati. To više i nije pitanje u sustavima osiguranja kvalitete na sveučilištima u Europi, njihov je fokus ovoga trena kako verificirati da traženi program stvarno generira navedene kompetencije, tj. da su studenti stekli očekivane kompetencije. Ako me pitate treba li tijelo koje nadzire taj proces biti Nacionalno vijeće za razvoj ljudskih potencijala, moram reći da mi se to čini sukladnim ideji zbog koje je to Vijeće konstituirano. To ne znači da oni kao tijelo trebaju evaluirati ili odobriti svaki studijski program, već samo da ovo Nacionalno vijeće treba odrediti što jednostavniji postupak stvarnoga utvrđivanja je li studijski program usklađen s potrebama društva ili standardom kvalifikacija u Registru HKO-a. Što taj postupak bude jednostavniji, to će biti bolje prihvaćen. Ne smije se time postupak akreditacije dodatno birokratizirati i produljivati.

Kakvo je Vaše viđenje uzajamnoga odnosa sveučilišnih i stručnih studija unutar Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira, temeljem aktualnoga prijedloga izmjena i dopuna Zakona o HKO-u?

Podržavam ideju da stručni i sveučilišni studiji trebaju biti na istoj razini. Razlika između stručnih i sveučilišnih studija nije u razini, već u ishodima učenja i kompetencijama koje se na studijskom programu stječu. Čini mi se da mi nikako da prihvatimo pojam ishoda učenja, znanja, vještina i kompetencija studenta kao mjerila uspješnosti ili razlike u studijima. Kod nas se sve svodi na pitanje razine jer one navodno referiraju na viši ili niži status institucije. U Hrvatskoj privatna visoka učilišta gotovo u pravilu izvode stručne studije. Dodatno, visoka učilišta koja izvode stručne studijske programe moraju zadovoljiti niže institucijske kriterije od onih na kojima se izvode sveučilišni programi. Osobno držim da je rasprava o stručnim i sveučilišnim studijima koja se u Hrvatskoj velikim dijelom rasprava o tome treba li izjednačiti privatna i javna visoka učilišta, jesu li ona iste kvalitete, i treba li izjednačiti visoka učilišta koja moraju zadovoljiti strože kriterije i ona s nižima. To su legitima pitanja o kojima se može raspravljati, ali nisu vezana uz pitanje razina u HKO-u. **Istraživačka sveučilišta se danas u svijetu doživljavaju kao zvijezde među sveučilištima, tako da već samo korištenje naziva „istraživačko sveučilište“ sugerira posebni status. Kako Riječko sveučilište vidi sebe u tom pogledu?**

Mi smo tu zapravo u kontinuitetu ranije politike na Sveučilištu, kada smo utvrdili želju da se profiliramo kao istraživačko sveučilište. Činimo sve da nastavimo u tom smjeru, kako kroz projektnu aktivnost tako i kroz razvoj znanstveno-istraživačke infrastrukture. Jedan od pokazatelja statusa istraživačkoga sveučilišta je zasigurno i mjesto koje sveučilište zauzima na rang listama. Mediji, strani studenti i istraživači ocjenjuju sveučilište poglavito prema mjestu na rang listama. Rang liste su vrlo utjecajne i ne možete tvrditi da ste uistinu istraživačko sveučilište ako niste odgovarajuće rangirani. U tom smislu, imamo prostor za napredak kako bi se stvarno i dokazali kao istraživačko sveučilište. Međutim, dvije stvari želim istaknuti. Prvo, moramo znati da je rangiranje i, posljedično, status istraživačkih sveučilišta, ustvari usko vezano uz publicistički *business*. Razvijanje klime u kojoj status institucije ovisi o boljem mjestu na rang listi, a ono o publikacijama u relevantnim časopisima, pogoduje tom izdavačkom biznisu. Bogati časopisi, članci iz kojih su institucijama u Hrvatskoj često nedostupni žive i bogate se od sustava rangiranja. Drugo, status istraživačkoga sveučilišta

najuže ovisi o novcu. Nije moguće biti ni na rang listama niti biti istraživačko sveučilište ako ne postoji financijska potpora znanstvenim istraživanjima, pristup relevantnim znanstvenim bazama, nabava i kontinuirano održavanje znanstvene infrastrukture i, najvažnije, mogućnost pomlađivanja znanstvenih resursa, zapošljavanje mladih istraživača koji su ujedno i znanstveno najaktivniji. Postoji jasna i nedvosmislena korelacija između dobro pozicioniranih sveučilišta i novca koji mogu uložiti u znanost. Ovog trenutka, kada smo u svim navedenim segmentima u nezadovoljavajućoj situaciji, kada su izdvajanja za visoko obrazovanje i znanost znatno ispod europskoga prosjeka i status na rang listama ne može biti puno bolji. Nacionalno vijeće za konkurentnost, kao partner Svjetskoga gospodarskog foruma u Programu globalne konkurentnosti, objavilo je rezultate „Izvešća o globalnoj konkurentnosti 2017. – 2018.“, prema kojem se Hrvatska nalazi na 74. mjestu među 137 gospodarstva svijeta. Spominjem to jer smo u području visokoga obrazovanja i poučavanja pali za 11 mjesta, a u području razvoja institucija za 13 mjesta. I u tom kontekstu treba promatrati želju da budemo istraživačko sveučilište i objektivne mogućnosti da to postignemo. Organizacija i sustava financiranja visokoga obrazovanja i znanosti mora se promijeniti, ako želimo biti konkurentni na rang listama i postići status istraživačkoga sveučilišta.

Rijeka je ipak u svjetskim razmjerima mali grad. Koliko je bez internacionalizacije moguće ostvariti sve te ambicije koje Vaše sveučilište ima?

Sveobuhvatna internacionalizacija je imperativ svih suvremenih visokoškolskih institucija, bila ona u velikim ili malim gradovima. Nema relevantne znanstvene aktivnosti bez internacionalne suradnje i kolaborativnih projekata, nema suvremene nastave bez stranih i mobilnih studenata, niti relevantnoga institucijskog statusa bez razvoja strateških partnerstava s inozemnim institucijama. Internacionalizacija nije cilj sam po sebi, nije cilj zabiti zastavicu na mapi grada ili sveučilišta s kojim surađujemo, internacionalizacija je ovoga trena ključno pitanje unaprjeđenja kvalitete sveučilišta. U svom programu posebno ističem značaj internacionalizacije, otvorenost mobilnosti i cirkulaciji studenata i djelatnika sveučilišta, komunikaciji s veleposlasticima u RH i našim veleposlasticima u svijetu, suradnji s akademskim i izvanakademskim institucijama jer je to nenadomjestivi dio razvoja nove kulture kvalitete na modernim sveučilištima. Suradnja mora biti konkretna, mora se odvijati kroz dugoročne projekte, združene studije, povezanost sa zajednicom. Da smo i najbolji, premali smo, ne samo mi u Rijeci, nego i cijela Hr-

Nije moguće biti ni na rang listama niti biti istraživačko sveučilište ako ne postoji financijska potpora znanstvenim istraživanjima i mogućnost pomlađivanja znanstvenih resursa, odnosno zapošljavanja mladih istraživača

vatska, za veće iskorake. Zato je internacionalizacija važna. Nadam se da će naši napori da se bolje povežemo s prostorno bliskim sveučilištima u Italiji i Sloveniji uroditi još bližom konkretnom suradnjom, ovog trena posebno radimo na razvijanju suradnje s Njemačkom i Norveškom te Južnom Korejom i Kinom. No, moj je dojam da institucije visokoga obrazovanja ne koriste sve značajne i velike dobrobiti koje nam pruža pripadnost Europskom prostoru visokoga obrazovanja i Europskom istraživačkom prostoru, iako se tu u posljednjih par mjeseci vidi značajno otvaranje. Još uvijek kod nas ima puno aktivnih protivnika mobilnosti, primjeni europskih politika, izolacija je lakša i ugodnija.

Što biste istaknuli kao važne točke u vašem radu u ovih 9 mjeseci od preuzimanja Sveučilišta u Rijeci?

Iako sam u sustavu bila i osam godina na mjestu prorektorice, tek sam dolaskom na ovo mjesto shvatila svu kompleksnost ovoga položaja. Ne volim jadikovke institucija, niti opravdavanje okolnostima za nečinjenje. Međutim, javne institucije općenito pa i sveučilišta organizirana su na način koji ne odgovara modernim sustavima i rezultatima koji se od nas očekuju. U tom smislu proveli smo detaljno neovisno skeniranje organizacije i financijskoga stanja prema europskoj metodologiji, a za to smo angažirali tvrtku Deloitte koja ima veliko iskustvo rada i u području visokoga obrazovanja pri programima EK. S obzirom na dobivenu analizu i preporuke, već smo krenuli u reorganizaciju i konsolidaciju poslovanja. Za ocjenu našega rada na kraju mandata važan je ovaj postupak *clean starta*. Druga važna stvar koju smo odradili je uspostava sustava participativnoga i informiranoga donošenja odluka, imamo sada reprezentacijska tijela u kojima sudjeluju predstavnici svih sastavnica u svim

ključnim domenama od organizacije, financiranja, studija, internacionalizacije i znanosti koja se sastaju svaki mjesec, raspravljaju i predlažu aktivnosti i odluke Senatu. Trenutno smo i u javnoj raspravi o prioritetima, a provodimo je kroz posjete uprave sveučilišta sastavnicama i razgovore sa svim zaposlenicima sastavnica. Treće, veliki smo napor uložili u internacionalizaciju i pozicioniranje sveučilišta za koje želimo da bude prepoznata i poželjna akademska destinacija. Upravo formiramo Međunarodni znanstveni savjet s deset članova, poglavito uglednih znanstvenika iz Hrvatske koji su postigli zavidne znanstvene karijere na inozemnim sveučilištima, među njima su, primjerice, Ivan Đikić sa Sveučilišta u Frankfurtu, Dragica Kragić s Royal Institute of Technology, Sveučilišta u Stockholmu, Dražen Prelec s MIT-a, Igor Mezić sa Sveučilišta Santa Barbara, California i niz drugih iznimno uglednih znanstvenika koji su bili voljni pomoći nam u promišljanju budućnosti i razvoja sveučilišta. Četvrto, povećali smo za 50 posto sredstva za tzv. inicijalne potpore mladim znanstvenicima za njihove samostalne projekte. Uskoro ćemo predložiti i okrupnjavanje znanstvenih istraživanja na pet tema pametne specijalizacije. Konačno, izdvojila bih od infrastrukturnih projekata da su u pripremljenoj provedbi dva, izgradnja aneksa Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji i rekonstrukcija nebodera HŽ-a u svrhu novih smještajnih kapaciteta za domaće i internacionalne studente. Ima još puno aktivnosti koje smo inicirali, ali ove su strukturalne.

Kako biste opisali svoj stil vođenja Sveučilišta i po čemu se razlikuje od drugih, poput Vašega prethodnika Pere Lučina?

Vi znate da sam bila i u timu Pere Lučina, kao prorektorica

za studije i studente. Mislim da je i vrijeme Pere Lučina, ali i Daniela Rukavine prije njega, bilo vrijeme jednoga velikog rasta sveučilišta, prije svega infrastrukturnoga, ali i projektnoga: izgrađen je kampus, dobili smo velike EU projekte u vrijednosti preko 380 milijuna kuna. Sada je vrijeme da na trenutak zastanemo kako bismo se organizacijski i financijski konsolidirali i prilagodili novonastalim okolnostima. Dok je mandat rektora Lučina bio fokusiran na izgradnju kampusa i koncept istraživačkoga sveučilišta, svoj vidim u razvoju koncepta sveučilišta tzv. treće generacije. Radi se o sveučilištima koja su, kroz istraživanja i nastavu, najuže povezana sa zajednicom, doprinose ne samo transferu znanja, istraživanja i tehnologija u društvu već i aktivne integracije sa institucijama lokalne zajednice i zajedničkoga usmjeravanja društvenih procesa. Jako mi je važna ta treća misija sveučilišta, suradnja s lokalnom zajednicom, s javnim i privatnim institucijama, NGO-ima, s civilnim društvom i, naravno, s gospodarstvom. Sveučilište je neodvojiv dio u kreiranju poslovnoga okruženja, razvoja institucija, razvijanja identiteta zajednice i općenito poboljšanja kvalitete života.

Kakve koristi ima Sveučilište od takve vrste djelovanja?

S jedne strane, sveučilište tako povećava svoje resurse za provedbu niza aktivnosti i projekata, a i kvalitetu nastave. Dobar primjer je suradnja s Gradom Rijekom. Osim što je sveučilište strateški partner na provedbi projekta Rijeke kao Europske prijestolnice kulture 2020, radimo zajedno i na nizu projekata – razvoju koncepta inkluzivnoga i pametnoga grada, na razvoju građanskoga odgoja i mirovnih studija, na poticanju konkurentnosti poslovnoga okruženja u kontekstu projekta urbane aglomeracije. Udruživanjem stručnih, financijskih, kadrovskih, prostornih resursa dobivamo dodanu vrijednost za obje strane. Mi, kao sveučilište, postajemo zanimljiviji stranim partnerima za daljnje projekte, proširujemo bazu potencijalno dostupnih EU fondova, postajemo zanimljiviji studentima kao destinacija za mobilnost i stjecanje praktičnih kompetencija, proširujemo prostor aplikativnosti našega istraživanja. Konkretno, unutar projekta EPK 2020, ovo ljeto nam dolazi preko 500 studenata arhitekture iz Europe i provest će 15 dana u Rijeci radeći na temi urbane reinencije grada Rijeke, a sve najuže vezano uz razvoj sveučilišnoga Centra za urbane reinencije. Ili, upravo pripremamo daljnju integraciju s Kliničkim bolničkim centrom kako bi stekli međunarodni status sveučilišne bolnice. Kroz taj proces namjeravamo integrirati resurse za povlačenje EU sredstava kako bismo povećali šanse za zajedničke infrastrukturne projekte poput Centra za translacijsku medicinu. Pripremamo zajedničke studentske programe, u području glazbene pedagogije s Hrvatskim narodnim kazalištem

Ivana pl. Zajca, kulturnog menadžmenta i kulturnih politika s projektom Rijeka 2020, kulturnog turizma s PGŽ-om. S druge strane, ključna korist je i indirektna, stvara se sinergija i društvena klima koja omogućuje izlaženje iz kutija, inovacije, kreacije u nastavi i istraživanju.

Nedostatna suradnja znanosti s gospodarstvom i slaba implementacija znanstvenih inovacija u praksi je često spominjan problem hrvatske ekonomije. Kako je Riječko sveučilište pozicionirano u tom pogledu?

U domeni *Research & Development*, istraživanja i razvoja inovacija koje onda koriste društvu, stanje je prema svim pokazateljima, primjerice onima *Global Entrepreneurship Monitora*, za Hrvatsku iznimno loše. I to je posljedica prevladavajuće politike i mentaliteta samodostatnosti u visokom obrazovanju. Ni na Sveučilištu nismo zadovoljni s razinom suradnje s gospodarstvom. Ne samo da nedostatno surađujemo, već nas gospodarstvo i zajednica percipiraju kao nezainteresirane i neprisutne u 'stvarnom' životu. Posljednji izrađeni Indeks konkurentnosti Republike Hrvatske pokazao nam je da je percepcija obrazovanja na svim razinama u PGŽ-u daleko lošija od naše stvarne kvalitete. Iako smo na 4. mjestu po pokazateljima kvalitete, anketno smo na 12. mjestu. Imamo čvrsti konsenzus na Senatu da je potrebno aktivnije surađivati, ne samo u domeni *start up*-ova i poduzetničkoga inkubiranja, već i razvoja poduzetničkih vještina, razbijanju otpora prema suradnji s poslovnim sektorom, suradnji na izradi studijskih programa prema kompetencijama koje su društveno i poslovno relevantne, razvoju koncepta dualnoga studija, kolaborativnim projektima s tvrtkama i dr. Jedan od izazova je svakako i uvriježeni stav, pogotovo među humanistima, društvenjacima i umjetnicima, da će akademija povezivanjem s gospodarstvom i privatnim sektorom na neki način izgubiti svoju samostalnost i postati sluškinja profitne logike. Uz uvažavanje toga straha, imajući ga na umu, moramo ipak početi drugačije misliti. Naša znanost mora biti takva da može biti primijenjena i, kao takva, neće biti lošija niti manje važna znanost. Primijenjena znanost je jednako važna kao i fundamentalna, a trebaju nam i jedna i druga. Suradnja s gospodarstvom na način da nam gospodarstvenici budu su-kreatori potrebnih kompetencija je nužna jer bez istraživanja i primjene – nema razvoja. Važni su modaliteti suradnje i zato smo se kao sveučilište kandidirali za postupak analize našega statusa u području suradnje s gospodarstvom unutar projekta *HEInnovate*, koji provode Europska komisija i OECD, od kojih očekujemo i preporuke za daljnje postupanje. Nadam se da će nam kandidatura i proći, to je odlična inicijativa MZO-a.

Koliko je odgovornosti za taj nedostatak suradnje sa sa-

Naša znanost mora biti takva da može biti primijenjena i, kao takva, neće biti lošija niti manje važna znanost. Primijenjena znanost je jednako važna kao i fundamentalna, a trebaju nam i jedna i druga

mim gospodarstvenicima koji u prosjeku i ne pokazuju dovoljan interes za zapošljavanjem znanstvenika? Često slušamo o tome da kandidate koji u prijavi za posao istaknu doktorat znanosti poslodavci smatraju prekvalificiranima.

Mislim da je tu ključan problem izostanka komunikacije. Najgore je što nam se događa je prebacivanje loptice odgovornosti jednih na druge. Mi kažemo da nas gospodarstvo ne prepoznaje, oni kažu da mi ne generiramo relevantne kompetencije. Uz takvu komunikaciju neće se ništa promijeniti, a mi ćemo biti kontinuirano uvrijeđeni jer nas ne prepoznaju. Suština stvari je u tome da počnemo komunicirati i surađivati. Već se dugo ukazuje na nezaposlene doktore znanosti, na potrebu da se diplomski radovi i doktorati vežu uz rješenje neke potrebe ili društvenoga problema. Prekvalifikacija često na jeziku poduzetništva znači da oni nemaju potrebu za sofisticiranim i teorijskim znanjem doktoranda. Doktorandi, s druge strane, svoje poslovne angažmane vide kao privremene jer karijerni cilj vide poglavito u znanstvenim institucijama. Naravno, nisu sva znanstvena područja u istom odnosu prema gospodarstvu, nekima je lakše surađivati, a nekima gotovo nemoguće. Međutim, općenito držim da bi nam dobro došli facilitatori, je li to ministarstvo ili kroz europske projekte, koji će nas poticati na suradnju. Postoji već niz takvih inicijativa, već spomenuti *HEInnovate* ili *Knowledge Alliances* kroz koje se može ne samo stjecati relevantna znanja o modelima suradnje, već i dobiti financiranje. Uvijek je najteže mijenjati postojeći institucijski mentalitet, znamo da traje. Ali treba započeti što prije.

Koliko je u tom procesu zadovoljavajuća pomoć države i institucija kao facilitatora koje ste spomenuli, a gdje ima prostora za napredak?

Prostora za napredak ima dosta, samo je potrebno to osvijestiti. U društvu koje se opire reformama na svim mogućim točkama jako je teško bilo što promijeniti. Međutim, nije rješenje ni konstatirati da se treba prestati opirati reformama, jer se to zbog toga što mi konstatiramo – naprosto neće dogoditi. Postoje razlozi zbog kojih se ljudi opiru promjenama, neke su legitime kao činjenica da se od mnogih reformi odustane kao s ranije spominjanim programskim ugovorima, a neki nisu jer je ljudima lakše ništa ne mijenjati ili su utemeljeni na stečenim interesnim pozicijama. Mi kao sveučilišna zajednica imamo posebnu obvezu biti ne samo kritični, već i samokritični. Mislim da je na toj komunikaciji moguće učiniti puno više, i tu je ključna pomoć države. Pomoći uspostaviti taj preklapajući konsenzus, da uz sve razli-

čitosti mišljenja, dođemo do nekoga zajedničkog stava od kojega možemo krenuti.

Ali to je hrvatski problem općenito. Mi kad i donesemo neki polazišni dokument, kao primjerice Strategiju obrazovanja, znanosti i tehnologije, ili je se ne držimo...

...ili je svjesno sabotiramo na različitim mjestima. Da, slažem se s vama. Mi počesto imamo i taj normativni optimizam da će, kad donesemo strategiju, sve biti riješeno. Prije toga se nismo mogli maknuti s mjesta, stalno se govorilo da nam samo treba strategija. Onda smo donijeli strategiju i sad imamo sve ove komplikacije, od stava da nije dobra, do svjesnih sabotaza iz interesnih ili političkih razloga. Zato mislim da nam je taj početni konsenzus nužan. To može zvučati kao floskula, ali naprosto nema druge. Vjerujem da nitko ne misli da nam treba čvrsta ruka. To je velika opasnost da, očajni kako ne možemo ništa pomaknuti, prihvaćamo suboptimalnu autoritarnu politiku čvrste ruke kakva god bila – samo da se nešto pokrene. Više, puno više napora treba uložiti u postizanje razboritoga konsenzusa. Drugi je put, da se okrenete lokalnim zajednicama. Sve sam sklonija dodatnom angažmanu na mikroregionalnoj razini jer trošimo nevjerojatno puno energije da učinimo nešto na nacionalnoj, a ne uspijevamo postići ni bazični konsenzus.

Za kraj jedno sindikalno pitanje. Trenutno smo u pregovorima za granski kolektivni ugovor za znanost i visoko obrazovanje. Jedno od važnih područja koje će se pokušati kvalitetnije urediti su normativi radnoga opterećenja djelatnika. Koji su najveći problemi s kojima ste se susreli u tom pogledu i koja su konkretna iskustva Sveučilišta u Rijeci u rješavanju toga pitanja?

Rješenje koje je prije postojalo, odnosno kako ga je kolektivni ugovor regulirao, 50 posto za znanost i 50 posto za nastavu, iako smo se na njega navikli, pokazalo se krajnje neprilagođeno novom sustavu. Aktivnosti znanstvenika i nastavnika su postale daleko složenije, uključuju niz aktivnosti koje se teško mogu podvesti pod nastavu ili znanost. Posebice mislim na javnu odgovornost, angažman u stručnim projektima, na doprinos zajednici, rad u sveučilišnim tijelima i sl. Poučeni smo i iskustvima i preporukama iz *Human Resource Strategy for Researchers*, Europske komisije vezane uz europsku Povelju i Kodeks, koji sugeriraju fleksibilnost u rasporedu radnog vremena i napuštanje stare formule 50:50. Na Sveučilištu u Rijeci, svaki znanstvenik ima svoj portfelj iz kojeg je razvidna njegova ili njezina aktivnost i rezultati u sve tri dimenzije, nastavna, znanstvena i javna, a temeljem koje bi se mogla provoditi takva fleksibilna raspodjela radnog vremena. Međutim, lakše je to bilo zaklju-

čiti nego provesti. Suočili smo se nizom izazova. Primjena fleksibilnog i dinamičnog rasporeda radnog vremena zahtjeva daleko veći angažman uprave i otvorenost sviju prema dogovaranju i pregovaranju. Činjenica je da bi instituciji odgovaralo da znanstveno produktivniji znanstvenici imaju veći udio norma sati rezerviran za znanost, ali to bi značilo da drugi moraju više raditi u nastavi, zbog čega njihova znanstvena produktivnost ostaje ponovo niža. S obzirom na naše uvjete za napredovanje, nitko si ne može dopustiti da se posveti poglavito nastavi. Drugim riječima, u postojećem sustavu institucijski i individualni interesi, čak i kada su posve legitimni, nisu uvijek isti. To je samo jedan jednostavan primjer kako primjenjivost rješenja u kolektivnom ugovoru ovisi o drugoj regulativi, a ponajviše o institucijskoj i organizacijskoj klimi. A ona je takva da se smatra da je znanstvena izvrsnost superiorna nastavnoj. Suočeni s problemima, ne-

kako uvijek ispadne da je lakše ponašati se kako smo se i dosad ponašali i ništa ne mijenjati. Promjena je nužna, ali svakom promjenom treba dobro upravljati. Tu je naš veliki deficit, u upravljanju promjenama.

Dakle, svima je u interesu više raditi u znanosti. S druge strane, ustanova mora moći organizirati nastavu.

Da, i to nam je tzv. *core business*, mi smo institucija visokoga obrazovanja i moramo imati kvalitetnu i relevantnu nastavu. Zalažem se za model *research based teaching*, u kojem nastava daleko više metodološki slični istraživanju. Mada nam Europa stalno sugerira neku vrstu fleksibilnosti u nastavi, mi nalazimo sigurnost u nekim okoštanim obrascima nastave i odnosa prema nastavi. Vidim veliki potencijal i u uključivanju instituta u izvedbu studijskih programa. To je mogućnost da obogatimo resurse i osiguramo kvalitetniju nastavu.

Mi kažemo da nas gospodarstvo ne prepoznaje, oni kažu da mi ne generiramo relevantne kompetencije. Uz takvu komunikaciju neće se ništa promijeniti

Institucijama bi odgovaralo da znanstveno produktivniji znanstvenici imaju veći udio norma sati rezerviran za znanost, ali to bi značilo da drugi moraju više raditi u nastavi, zbog čega njihova znanstvena produktivnost ostaje ponovo niža

Tko će preuzeti kormilo najvećega hrvatskog sveučilišta

Potencijalnim kandidatima postavili smo **niz pitanja o tome kako vide sadašnje okolnosti i budućnost** sveučilišta koje žele voditi naredne četiri godine

Piše: **Robert Brozd**, dipl. pol.

Do kraja veljače ove godine trebali bismo znati tko će u narednom mandatu zasjesti na čelo najvećega i najstarijega sveučilišta u Hrvatskoj s neprekidnim djelovanjem, kako Sveučilište u Zagrebu s ponosom ističe na svojim službenim stranicama. Postupak izbora za rektora ove se godine odvija nešto ranije nego u prošlom navratu (2014. su izbori održani u mjesecu travnju), čemu možda možemo zahvaliti i manji broj kandidata koji su javno izrazili interes za tu poziciju. Do trenutka pisanja ovoga teksta poznata su dva neslužbena kandidata: aktualni rektor, prof. dr. sc. **Damir Boras** te prof. dr. sc. **Damir Bakić** s Matematičkog odsjeka PMF-a.

Mandat rektora Borasa obilježio je niz problema: od dugotrajne institucionalne blokade Filozofskog fakulteta (Borasove nekadašnje matične ustanove), preko diskutabilne transformacije Hrvatskih studija iz fakulteta u sveučilišni odjel čija konačna sudbina je i dalje neizvjesna, do verbalnih sukoba s novinarima-studentima i podizanja tužbi protiv studenata vlastitog sveučilišta. To ove predstojeće izbore čini posebno zanimljivima jer će njihov ishod ili determinirati nastavak dosadašnje sveučilišne politike ili donijeti promjene koje jedan dio akademske zajednice s nestrpljenjem iščekuje.

Iz toga smo razloga navedenoj dvojici kandidata uputili niz od 13 pitanja o aktualnim problemima i njihovom viđenju budućnosti sveučilišta. I dok smo od prof. Bakića potvrdio sudjelovanja i pisane odgovore dobili u vrlo kratkom roku, iz ureda rektora Borasa nakon pet dana čekanja stigao nam je sljedeći odgovor:

Zahvaljujemo na Vašem upitu, no sukladno Odluci Senata Sveučilišta u Zagrebu o imenovanju Izbornog povjerenstva za provedbu postupka izbora rektora Sveučilišta u Zagrebu, od 14. studenoga 2017., izbornu povjerenstvo dužno je najkasnije do ponedjeljka, 29. siječnja 2018. godine utvrditi koji od pristiglih prijedloga ispunjavaju Zakonom i Statutom Sveučilišta propisane uvjete te za valjane candidature objaviti na web - stranici Sveučilišta stručne životopise i programe. Prije navedenog roka i javne objave valjanih kandidatura predloženi za rektora, prof. dr. sc. Damir Boras neće davati odgovore u skladu s Odlukom Senata kao i Uputom za provedbu postupka izbora rektora Sveučilišta u Zagrebu.

Budući da zbog redakcijskih rokova nismo bili u mogućnosti čekati do 29. siječnja, na ovim stranicama objavljujemo samo odgovore prof. Bakića. Ukoliko naknadno dobijemo i odgovore rektora Borasa, njih ćemo objaviti na Internet stranicama Sindikata (www.nsz.hr).

Damir Bakić: Sveučilište u Zagrebu zaslužuje bolju upravu, sadašnji rektor nije na visini zadatka

Odnos Sveučilišta i MZO-a mora biti partnerski, **utemeljen na obostranom uvažavanju**, i taj se princip mora tretirati kao aksiom

Koja su tri Vaša glavna razloga za kandidaturu za funkciju rektora?

Glavni razlog je samo jedan. Sveučilište u Zagrebu zaslužuje i treba bolju upravu, posebice rektora. Sadašnji rektor nije na visini zadatka i on je, zajedno sa svojim najbližim suradnicima, postao izravna smetnja normalnom radu i životu Sveučilišta. Previše je nepropisnih, čak i nezakonitih postupaka učinjeno, previše sporova otvoreno, previše problema stvoreno, a rad Senata i sveučilišnih tijela, opterećen nedemokratskom atmosferom, potonuo je u pasivizaciju. Vrijeme je da Senat preuzme odgovornost, a novi rektor je taj koji treba taj potisnuti potencijal osloboditi. Moji osobni razlozi su brojni, a opet se svode samo na jedan: na poticaj mnogih kolega i njihov poziv da temeljem svoga dosadašnjeg djelovanja preuzmem odgovornost.

Koje etičke principe smatrate temeljima akademske zajednice i imperativima kojih se pridržavate Vi osobno kao član akademske zajednice, a tražite ili ćete ih tražiti od svojih suradnika s kojima ćete voditi Sveučilište?

Opći etički i, posebno, akademski principi su dobro znani: sloboda, otvorenost, tolerancija, dijalog, uvažavanje različitosti, poštivanje individualnih i manjinskih prava uz beskompromisno čuvanje sveučilišne autonomije. U tom ozračju nema pogodbe niti oko načina upravljanja Sveučilištem: ono će biti odgovorno, demokratično i participativno.

Najveću prepreku boljem funkcioniranju sustava, osim nedostatnoga financiranja, vidim u neadekvatnom zakonodavnom okviru

Kako vidite trenutni odnos Sveučilišta i MZO-a i je li taj odnos takav kakav bi trebao biti s aspekta uspješnoga funkcioniranja znanstvenog sustava?

Odnos Sveučilišta i MZO-a nužno mora biti partnerski, utemeljen na obostranom uvažavanju, i taj se princip mora tretirati kao aksiom. I ovdje su ključne riječi autonomija i odgovornost. Već dulje vrijeme nije tako, bar kad je Sveučilište u Zagrebu u pitanju. Jedna od važnijih zadaća u novom mandatu je vratiti taj odnos na te principijelne temelje.

Što je za Vas autonomija sveučilišta; u kojim se područjima ona ostvaruje, a u kojima je to načelo ograničeno?

Pojam sveučilišne autonomije je predmet mnogih interpretacija i nesporazuma i u vremenu i u prostoru. Za mene je sveučilišna autonomija prije svega pravo svih sveučilišnih nastavnika i studenata na slobodno kritičko mišljenje te na iznošenje stavova utemeljenih na znanstvenom pristupu. Sveučilišna autonomija se u prvom redu odnosi na akademsku sferu našega djelovanja; na istraživanje i poučavanje, no čak ni u tome ona nije apsolutna. Odnosi se, također, na slobodu izbora nastavnika i suradnika te slobodu ustrojstva, ali unutar dijalogom zadanih financijskih okvira. No u domeni raspolaganja resursima, javnim dobrom, novcem poreznih obveznika, sasvim je jasno da autonomija nije zamisliva bez odgovornosti. U tom pogledu autonomija ne može niti smije biti zaklon od odgovornosti i nadzora nadležnih institucija.

Kako gledate na mogućnost da sveučilišni nastavnici i znanstvenici pravo na autonomiju svoga znanstvenog i nastavnog rada, kao osnovnu pretpostavku obavljanja svoga poziva, brane štrajkom?

Moralo bi se u tom slučaju dogoditi ozbiljno kršenje akademske autonomije, u što mi je teško povjerovati. No ako do takve situacije zaista dođe, štrajk je legitimno sredstvo i bio bih spreman i osobno u njemu sudjelovati.

Kako gledate na mogućnost da se rektor natječe za korištenje sredstava sveučilišta?

Negativno. Rektorova zadaća je prvenstveno da upravlja i taj posao zahtijeva prepuno radno vrijeme. Ostone li vremena, energije i mogućnosti za djelomični nastavni rad, to bih svakako podržao i osobno bih i sam tomu težio. Natjecati se za sveučilišna sredstva s pozicije rektora nikako nije primjereno.

Ocjenujete li zadovoljavajućim sustav znanosti i visokoga obrazovanja u Republici Hrvatskoj? Što su, osim

nedostatnoga financiranja, prepreke boljem funkcioniranju sustava?

Najveću prepreku, osim nedostatnoga financiranja, vidim u neadekvatnom zakonodavnom okviru. Taj ne prepoznaje niti nagrađuje znanstvena i nastavna postignuća, ne stimulira rezultate i napredak. Svaki naš akademski iskorak rezultat je entuzijazma i osobnih napora pojedinaca ili izdvojenih skupina, a ne plod sustavnog, i promišljenog, razvojnog programa.

Kako biste definirali integrirano sveučilište? Zašto Sveučilište u Zagrebu po Vašem mišljenju nije integrirano? Smatrate li moguću integraciju Sveučilišta u Zagrebu pozitivnom ili negativnom?

I integracija ima različitih. Sasvim je jasno da Sveučilište u Zagrebu nije u dovoljnoj mjeri integrirano i mnogo je neracionalnosti u našem djelovanju. Međutim, mislim da striktna formalna integracija u sadašnjem trenutku nije ni potrebna, ni racionalna, niti moguća. Za takvu formalnu integraciju prvenstveno moraju sazreti uvjeti. U sadržajnom i funkcionalnom, u horizontalnom smislu, integracija je pak nužna i prijeko potrebna i mnogi koraci u tom pogledu se mogu izvesti doslovno odmah. Počevši od zajedničkih studijskih programa, međufakultetskih izbornih kolegija, preko interdisciplinarnih istraživačkih projekata i grupa, do formalne suradnje pojedinih sastavnica. Kad to zaživi punim životom, uz napredak tehnologije i odgovarajući prostorni razvoj, stvorit će se uvjeti i za čvršću formalnu integraciju.

Što bi trebalo učiniti sa sastavnicom sveučilišta koja izgubi dopusnicu za svoj rad?

Točno ono što propisuju zakoni. Zakon o osiguravanju kvalitete u znanosti i visokom obrazovanju u članku 22, stavak 5, izrijekom kaže: U slučaju prestanka rada javnoga visokog učilišta zbog uskrate dopusnice, Ministarstvo će na prijedlog Agencije donijeti mjere kojima će se osigurati nastavak i dovršenje studija studentima toga visokog učilišta. Pravo pitanje, međutim, glasi: što učiniti da ne dođe do uskrate dopusnice? Bojim se da trenutna uprava Sveučilišta svojim djelovanjem upravo ne dovede do gubitka dopusnice jednoj našoj sastavnici. I to je jedan od konkretnih razloga moje kandidature.

Kako komentirate činjenicu da Znanstvena strategija Sveučilišnoga odjela Hrvatski studiji predstavlja plagirani tekst i kako bi se Sveučilište prema tomu trebalo postaviti?

To je propust koji se nije smio dogoditi. Indirektnu od-

govornost za to snosi Uprava Sveučilišta. Naime, prilikom transformacije Hrvatskih studija rektor je na sjednici Senata u siječnju 2017. rekao da je upravo on odgovorna osoba u pogledu djelovanja Hrvatskih studija. Tu je poziciju implicitno potvrdio i prijavom (putem ovlaštenoga odvjetničkog ureda) protiv troje novinara Hrvatskomu novinarskom društvu zbog narušavanja novinarskoga kodeksa. Drugih komentara nemam.

Treba li raspodjela koeficijenata po sastavnicama Sveučilišta (odnosno, kriteriji te raspodjele) biti javno dostupna informacija?

Prije svega, ne samo kao informacija, nego kao predmet rasprave i odlučivanja, raspodjela koeficijenata treba biti u nadležnosti Senata. Na žalost, trenutno to nije Senatu dostupno čak niti na nivou informacije. U drugom redu, zalažem se i zalagat ću se i dalje da to bude i javno dostupna informacija.

Koliko je važan rejting sveučilišta na međunarodnim listama? Što je uzrok tomu da Zagrebačko sveučilište pada na listama?

Važan je, ali nije presudan. Bitno je znati da je taj položaj u direktnoj korelaciji s ulaganjima, odnosno s količinom novca s kojom pojedina sveučilišta raspolažu. Nadalje, taj položaj ovisi i o kriterijima koji se primjenjuju u rangiranju. Neke liste mjere broj znanstvenih publikacija određenoga ranga u odnosu na broj sveučilišnih nastavnika. U takvim listama često je za nas nepovoljno to što naše sveučilište uključuje i umjetničke akademije i mnoge discipline koje se bave nacionalnom kulturom i identitetom. Nama je to dragocjeno i ponosni smo na te komponente sveučilišnoga djelovanja i upravo zbog toga položaj našega sveučilišta na takvim listama treba gledati i u tom svjetlu. S druge strane, ima lista koje su za nas primjerenije, ali koje snažno protežiraju postignuća za nas teško dohvatljiva poput, primjerice, broja Nobelovih laureata i slično. Opet, ništa od toga ne smije biti izlika za ulaganje novih napora i bolje pozicioniranje. Volio bih, svi bismo voljeli, naše Sveučilište vidjeti bolje plasiranim na tim listama i trebamo tomu težiti, ali ne opterećujem se time. Što bih želio vidjeti jest jednostavna i lako provjerljiva činjenica: da svake godine budemo bolji nego prethodne. Zašto tako katkad nije? Dijelom je uzrok u našim slabostima, a dijelom i u nepoticačnoj atmosferi o čemu sam već nešto rekao. Ključ je u vrednovanju, prepoznavanju i nagrađivanju svakoga znanstvenog, istraživačkog i tehnološkog iskoraka. To možemo i imamo ideju kako učiniti.

Što biste još dodatno poručili zaposlenicima Sveučilišta u Zagrebu povodom Vaše kandidature?

Dvije stvari. Prvo: moramo i možemo biti bolji. Imamo golemu snagu u našoj tradiciji, ogromni potencijal na svakom fakultetu. Na svakom fakultetu koji sam posjetio tijekom protekla dva mjeseca upoznao sam sjajne nastavnike, znanstvenike, timove; doznao o postignućima i rezultatima o kojima se čak niti unutar Sveučilišta ne zna dovoljno. Treba nam optimizam i polet koji neće biti sputan nerazumnim sporovima i gubljenjem energije na probleme koje prečesto sami sebi namećemo. Drugo: Sveučilištu moramo vratiti dignitet i mjesto u javnom životu. Sveučilište je najpozvanije da kaže, da ga se pita, da bude prisutno u javnom životu na mjestu koje mu po prirodi djelovanja pripada. Treba nam vratiti ponos i našega poziva i Sveučilišta.

SVJESNO SE IZBJEGAVA OČITOVANJE O POVREDAMA S FINANCIJSKIM TERETOM ZA DRŽAVE ČLANICE

Praksa Europskoga suda odigrala je u Hrvatskoj važnu ulogu u razvoju pravne zaštite od **povrede prava na suđenje u razumnom roku**, no u slučaju povreda drugih članaka Konvencije, poput slobode okupljanja i udruživanja ili prava na mirno uživanje vlasništva, situacija je znatno nepovoljnija

Piše:
Ivana Šepak-Robić,
dipl. iur.

Posljednjih godina u Hrvatskoj je vrlo popularno „prijetiti“ odlaskom na Europski sud za ljudska prava pa u medijima često nailazimo na izjave kako nije važno što će reći hrvatski sudovi jer će slučaj ionako završiti u Strasbourgu. Stoga je zanimljivo vidjeti kakav je stvarni utjecaj presuda Europskoga suda za ljudska prava na nacionalno zakonodavstvo i sudsku praksu te koje su dosadašnje presude Europskoga suda neposredno ili posredno značajne za sindikate i njihovo djelovanje.

ZNAČAJ ODLUKA SUDA

Struktura odluka Europskoga suda razlikuju se od strukture i značaja sudskih odluka na kakve smo navikli u hrvatskom pravnom sustavu. Obrazloženja odluka Europskoga suda iznimno su važna jer u sebi sadrže i sudsko shvaćanje društvenoga konteksta. Kada Europski sud zauzme određeno shvaćanje neke pravne norme (što će u pravilu napraviti u obrazloženju odluke), sve svoje kasnije odluke temeljit će na takvim pravnim shvaćanjima. U obrazloženju odluke opsežno se izlažu i stajališta stranaka i

svih zainteresiranih u sporu, a relativno su česta i detaljno obrazložena izdvojena mišljenja pojedinih sudaca.¹ Značaj odluka Europskoga suda u pogledu obveze stranaka da poštuju njegove presude, možemo promatrati s dva aspekta. Prvi se odnosi na osobnu situaciju podnositelja zahtjeva gdje je glavna obveza države poduzeti mjere koje će podnositelja u što većoj mjeri vratiti u položaj u kojem bi bio da se povreda nije dogodila. Te mjere najčešće uključuju plaćanje novčane naknade podnositelju zahtjeva, a mogu rezultirati i ponavljanjem sudskoga postupka u državi članici. Drugi aspekt su obveze koje bi trebale dovesti do sprječavanja daljnjih povreda sličnih onima koje je Europski sud utvrdio u pojedinačnom slučaju. Takve opće mjere uključuju izmjene zakona, promjenu sudske prakse nacionalnih sudova ili različite organizacijske mjere poput povećanja broja sudaca. Mnoge su države do danas poduzele opće zako-

¹ Tako u presudi Europskoga suda za ljudska prava u slučaju Hrvatskoga liječničkog sindikata protiv Republike Hrvatske od 4. studenoga 2014. godine dominira izdvojeno mišljenje jednoga suca.

Europski sud za ljudska prava nalazi se u Strasbourgu, preko puta zgrade Europskog parlamenta

nodavne mjere kao oblik izvršenja presuda Europskoga suda.

Međutim, Odbor ministara koji nadzire provedbu presuda Europskoga suda nema ovlast izravno utjecati na izvršenje tih presuda. Država koja zanemari ili ne provede u potpunosti presudu Europskoga suda mogla bi eventualno, temeljem Statuta Vijeća Europe, biti suspendirana ili isključena iz Vijeća Europe.

Povrede Konvencije često ne proizlaze iz nesuglasja domaćega zakonodavstva s Konvencijom, već iz sudske prakse pa je u takvim slučajevima potrebno promijeniti način primjene i tumačenja domaćega prava u skladu sa shvaćanjima Europskoga suda. Poznavanje i razumijevanje sudske prakse Europskoga suda pokazuje se kao važan čimbenik za pravilnu primjenu Konvencije i konvencijskih standarda na nacionalnoj razini i smanjivanje broja zahtjeva protiv pojedinih država članica pred Europskim sudom. Prateći praksu Ustavnoga suda Republike Hrvatske unatrag nekoliko godina primjećujemo značajan utjecaj prakse Europskoga suda za ljudska prava. Vidljivo je to i u samom izričaju, a pogotovo u obrazloženjima presuda Ustavnoga suda koja nerijetko citiraju dijelove obrazloženja iz odluka Europskoga suda.²

U odlukama Europskoga suda često se može identificirati ekonomska pozadina i vidljivo je da Sud dobro pazi ne samo na pravne, već i na ekonomske i društvene učinke svojih odluka u određenoj državi članici. Mnogo je takvih primjera, no istaknut ćemo one koji su neposredno pove-

² Presude Europskoga suda dostupne su u internetskoj bazi u kojoj je pretraživanje moguće po više različitih kriterija (<https://hudoc.echr.coe.int>).

zani sa sindikalnim djelovanjem, a to su slučajevi Grčke i Portugala.

U slučaju Koufaki et Adedy v. Greece iz 2013. godine Adedy – grčki savez sindikata javnih službi upozorio je Europski sud na zakon kojim su, uslijed krize i bez obzira na važeće zakone i kolektivne ugovore, u Grčkoj smanjene plaće u javnim službama. Pozvali su se na povredu prava na mirno uživanje vlasništva.³

U slučaju De Conceicao Mateus and Santos Januario v. Portugal u kojem je Sud donio presudu također 2013. godine dvojica portugalskih umirovljenika zahtijevala su od Suda da odluči je li njihovo pravo vlasništva povrijeđeno kada su zbog mjera štednje ostali bez nekoga oblika božićnice i regresa, bonusa temeljenih na portugalskom mirovinskom sustavu.

Oba predmetna zahtjeva su odbijena sa zabrinjavajućom argumentacijom koju Europski sud koristi u obrazloženjima: da državne institucije mogu puno bolje od Suda procijeniti jesu li pojedine mjere štednje opravdane, a podnositelji zahtjeva nisu pretrpjeli značajnu štetu. Iz navedenoga je vidljivo da se Europski sud svjesno ne očituje o povredama koje bi mogle značajno utjecati na financije države članice. Naime, da je Sud prihvatio zahtjeve podnositelja, izgledno je da bi morao odrediti opće mjere koje bi implicirale izmjene zakona kojima su u tim državama provedene mjere štednje.

RH U POSTUPCIMA PRED SUDOM

Republika Hrvatska ratificirala je Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda 5. studenoga 1997.

³ Povreda članka 1. Protokola br.1.: Zaštita vlasništva.

**Velika dvorana
Europskog suda za
ljudska prava**

godine, a Europski sud je 2001. donio prve presude u kojima je tuženik bila Republika Hrvatska. Najveći dio slučajeva koji su se našli pred Europskim sudom, a vezani su uz hrvatsko pravosuđe, odnosi se pritužbe zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku. Praksa Europskoga suda odigrala je važnu ulogu u razvoju pravne zaštite od povrede prava na suđenje u razumnom roku u RH jer je zapravo natjerala naše zakonodavstvo da se uskladi s Konvencijom. Broj zahtjeva po drugim člancima Konvencije je drastično manji, no takva razlika primjetna je u cjelokupnoj praksi Europskoga suda za ljudska prava.⁴

Na temelju povrede čl. 11. Konvencije, koji se odnosi na slobodu okupljanja i udruživanja, Europski sud je dosad protiv Republike Hrvatske donio samo jednu presudu: 2014. godine utvrdio je da je Hrvatskom liječničkom sindikatu povrijeđeno pravo na slobodu udruživanja. Sud je smatrao da je utvrđenje povrede prava na slobodu udruživanja dovoljna naknada za povredu tog prava te sindikatu nije dosudio nikakav novčani iznos s te osnove, osim troškova postupka. U predmetnoj presudi zanimljivo je izdvojeno mišljenje suca Pinta de Albuquerque u kojem izražava stav da je u slučaju Hrvatskoga liječničkog sindikata došlo do povrede članka 11. zbog nezakonite, nelegitimne, nerazmjerne i nepotrebne zabrane sindikatu da ostvari svoje konvencijsko pravo na štrajk. Navedeni stav temelji na pretpostavci da Konvencija štiti pravo na štrajk kao ključan i osnovni element prava na udruživanje radnika, pri čemu svako ograničenje toga prava mora biti zakonito, imati legitiman cilj i mora biti nužno u demokratskom društvu. Inače, Konvencija izrijekom ne jamči pravo

⁴ Prijevodi presuda i odluka koje je Sud donio protiv Republike Hrvatske mogu se pronaći na web stranicama Ureda zastupnika RH pred Europskim sudom za ljudska prava (<https://uredzastupnika.gov.hr>).

na štrajk, no sudska praksa Europskoga suda pravo na štrajk smatra inherentnim pravu na slobodu okupljanja i udruživanja koje je zajamčeno čl.11. Konvencije pa se svako uplitanje javne vlasti u ostvarivanje prava na slobodu okupljanja i udruživanja, a time i ostvarivanje prava na štrajk, smatra povredom Konvencije, osim ako je to mijenjanje bilo propisano zakonom, ako je imalo legitiman cilj i ako je bilo nužno u demokratskom društvu.⁵

Usljed niza napada na prava zaposlenika u javnim službama od strane Vlade RH putem zakona i uredbi o uskrati⁶ i Matica hrvatskih sindikata obratila se Europskom sudu za ljudska prava. U zahtjevu Europskom sudu stavili smo naglasak na činjenicu da su od kraja 2012. godine čak šest puta postupanjem zakonodavne i izvršne vlasti derogirane odredbe važećih kolektivnih ugovora. Upozorili smo da je pravo na sindikalno organiziranje i kolektivno pregovaranje ugroženo u uvjetima u kojima se prava zajamčena kolektivnim ugovorima u svakom trenu mogu zakonom ili uredbom poništiti te uskratiti zaposlenicima. Budući da je nepoštivanjem odredaba tada važećih kolektivnih ugovora povrijeđeno pravo na sklapanje kolektivnih ugovora, povrijeđeno je i pravo na slobodno udruživanje, jer se na razini država članica Europske unije pravo na kolektivno pregovaranje smatra jednim od bitnih elemenata prava na slobodno udruživanje iz čl. 11. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. U zahtjevu smo istaknuli i da je obustava ili derogacija kolektivnih ugovora zakonskom odredbom, bez sporazuma stranaka, povreda načela slobodnoga i dobrovoljnoga pregovaranja iz Konvencije br. 98. Međunarodne organizacije rada.⁷ Naglasili smo specifičnost situacije u kojoj je u javnim i državnim službama Vlada RH poslodavac i sklapa kolektivne ugovore. Pod izlikom štednje, izbjegavajući preuzete ugovorne obveze i koristeći poziciju jače ugovorne strane, Vlada RH je predlaganjem zakona/donošenjem uredbi o uskrati jednostrano ukinula prava iz kolektivnih ugovora koje je u svojstvu

⁵ Prema obrazloženju iz predmeta Demir i Baykara, pravo udruživanja radnika uključuje sljedeće ključne elemente: pravo na formiranje sindikata i pridruživanje njemu, zabranu ugovora uvjetovanih članstvom u sindikatu (engl. closed-shop), pravo na kolektivno pregovaranje s poslodavcem i pravo sindikata da nastoji uvjeriti poslodavca da sasluša ono što ima za reći u ime svojih članova. Ako kolektivna akcija predstavlja srž slobode udruživanja radnika, štrajk je bit te srži i održavanju štrajka može se dodijeliti status ključnoga elementa jamstva iz članka 11. Konvencije.

⁶ Zakoni i uredbi o uskrati prava na uvećanje plaće po osnovi ostvarenih godina radnoga staža (4, 8 i 10 %) te zakoni o uskrati prava na božićnicu i regres.

⁷ Matica hrvatskih sindikata upozorila je i Međunarodnu organizaciju rada na povrede Konvencija br. 87. i 98., koje je Republika Hrvatska ratificirala i koje su po pravnoj snazi iznad hrvatskih zakona.

poslodavca nedavno sklopila. Nakon višemjesečnoga iščekivanja odluke primili smo kratko pismo s obavješću da se naši zahtjevi odbacuju kao nedopušteni. Ovakav način odbacivanja zahtjeva bez navođenja ijednoga razloga zbog kojega je zahtjev nedopušten, ne samo da na podnositelja djeluje razočaravajuće, već ima i dalekosežnije posljedice: nedostatak informacija u pismu dovodi do daljnega povećavanja broja predmeta upućenih Sudu. Naime, dostupna sudska praksa s detaljnijim obrazloženjima dobar je pokazatelj smjera budućim podnositeljima zahtjeva prilikom pripreme zahtjeva Sudu. Stoga mislimo da su promjene u postupku pred sućem pojedincem, napravljene ove godine, bile itekako nužne.

NOVA PRAVILA POSTUPANJA U POSTUPKU PRED SUĆEM POJEDINCEM

Od lipnja 2017. godine⁸ došlo je do određenih promjena u pogledu načina na koji Europski sud za ljudska prava donosi odluke u postupku koji se vodi pred sućem pojedincem. Riječ je, dakle, o postupcima u kojima se zahtjevi odbacuju kao nedopušteni i u kojima je do sada podnositelj zahtjeva pismom bio obaviješten o odluci da je njegov zahtjev odbacen kao nedopušten, bez navođenja razloga za nedopuštenost. U obavijesti je pisalo da je odluka suda konačna i protiv nje ne postoji mogućnost nikakve žalbe. Kako bi se izbjegli dodatni upiti stranaka, u obavijesti je bilo izričito navedeno da Tajništvo Suda nije u mogućnosti dati stranci bilo kakve daljnje podatke o odluci suca pojedinca.⁹ Budući da je navedeno izazivalo probleme u praksi, zastupnici država potpisnica Konvencije zahtijevali su od Suda da započne s kratkim obrazloženjima odluka suca pojedinca, sukladno Briselskoj deklaraciji iz 2015. godine, kako bi stranke u postupku i njihovi zastupnici imali priliku razumjeti zbog čega nisu uspjeli sa svojim zahtjevom pred Sudom. U odluci suca pojedinca sada se navodi na kojim osnovama je zahtjev odbacen kao nedopušten. Sud je također najavio da će u pojedinim slučajevima zadržati mogućnost globalnoga odbacivanja zahtjeva, primjerice kada zahtjevi sadrže brojne neutemeljene i promašene pritužbe. Ostaje nam vidjeti kako često će se koristiti tom mogućnošću te hoće li argument neutemeljene pritužbe koristiti kao opravdanje za neizjašnjavanje u predmetima s potencijalno značajnim ekonomskim i društvenim učinkom u određenoj državi članici.

⁸ Zahtjevi koje je Matica podnijela proglašeni su nedopuštenima krajem 2016. godine.

⁹ Dodatno zabrinjava činjenica da u praksi takav postupak filtriranja obavljaju izvjestitelji koji nisu suci.

NADLEŽNOST SUDA

Europski sud za ljudska prava je međunarodni sud sa sjedištem u Strasbourgu, ustanovljen 21. siječnja 1959. godine. U njegovoj nadležnosti je odlučivanje o pojedinačnim i međunarodnim zahtjevima koji se odnose na povrede građanskih i političkih prava sadržanih u Europskoj konvenciji o ljudskim pravima¹. Zadaća Suda je osigurati da države poštuju prava zagantirana Konvencijom. Sud predstavlja supsidijarni mehanizam zaštite ljudskih prava odnosno djeluje kao zaštitnik od povreda koje nisu ispravljene na nacionalnoj razini. Ne predstavlja žalbeni sud u odnosu na domaće sudove, što znači da ne može ponoviti postupak, niti ukinuti, mijenjati ili preinačiti odluke domaćih sudova.

Europski sud za ljudska prava trenutno se sastoji od 47 sudaca. Broj sudaca jednak je broju država članica Vijeća Europe koje su ratificirale Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Suci sude u osobnom svojstvu i ne predstavljaju ni jednu državu, a biraju se na neobnovljiv mandat od devet godina. Europska Konvencija o ljudskim pravima, temeljem koje je Sud osnovan, donesena je 1950. godine, a radi usklađivanja s potrebama i razvitkom društva tijekom godina je povrgnuta brojnim dopunama i izmjenama.

Način donošenja odluka

Zahtjev Europskom sudu za ljudska prava može se podnijeti u obliku pojedinačnoga ili zajedničkoga zahtjeva. Sud razmatra zahtjeve koji su mu podneseni kao sudac pojedinac, u odboru od tri suca, u vijeću od sedam sudaca ili u Velikom vijeću od sedamnaest sudaca.

U prvom koraku Sud ispituje je li zahtjev dopušten sukladno sljedećim uvjetima:

- jesu li iscrpljena domaća pravna sredstva;
- je li zahtjev podnesen u roku od 6 mjeseci od donošenja konačne odluke domaćega suda;
- odnosi li se prigovor na povredu Konvencije;
- je li podnositelj zahtjeva pretrpio značajnu štetu.

Ako Sud ustanovi kako navedeni uvjeti dopuštenosti nisu ispunjeni, donosi odluku o nedopuštenosti temeljem koje postupak pred Sudom završava.

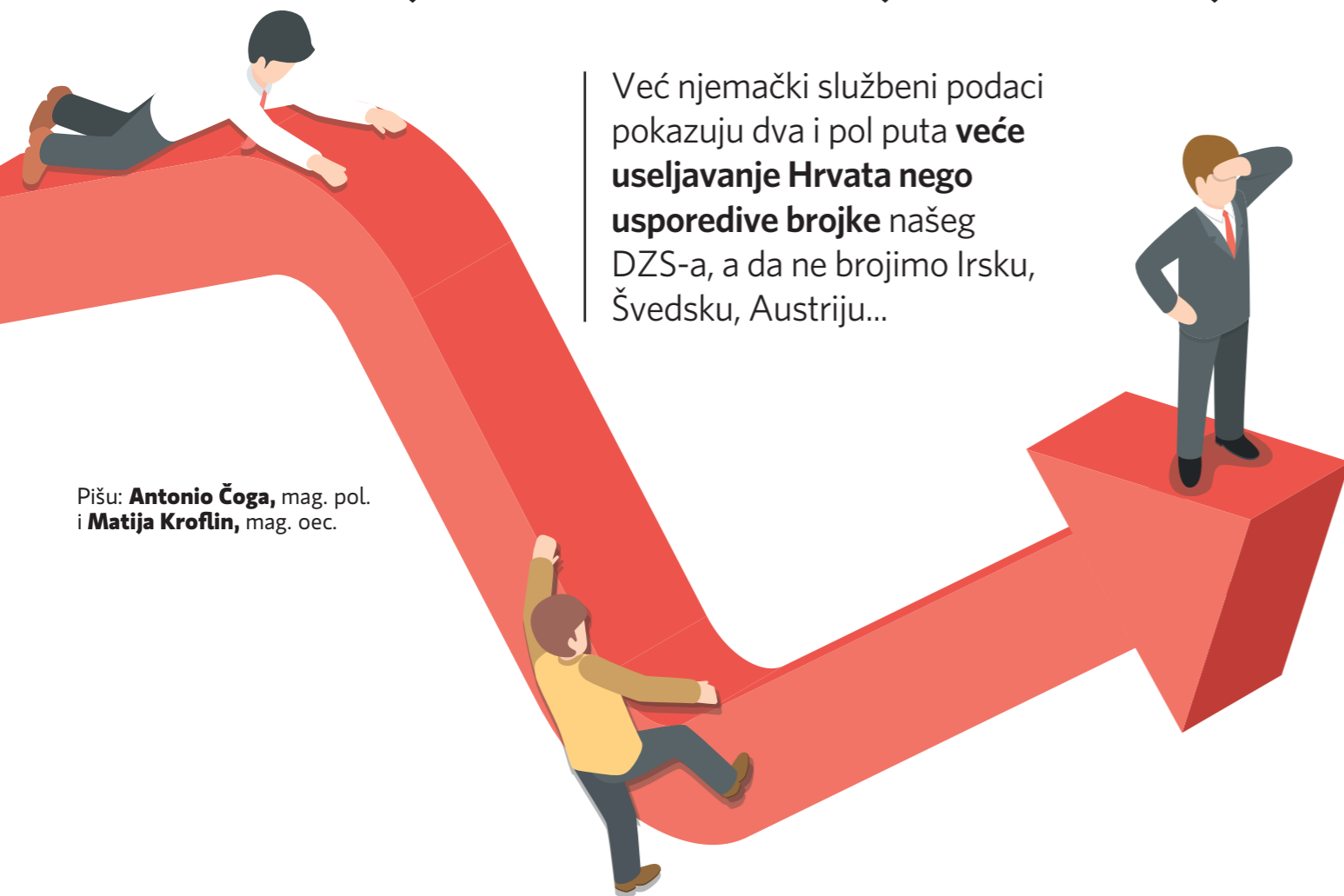
Kada Sud ustanovi kako su uvjeti dopuštenosti ispunjeni, donosi odluku o dopuštenosti zahtjeva te kreće u ispitivanje njegove osnovanosti, nakon čega donosi presudu. Postoje dvije vrste presuda koje Sud može donijeti: presudu kojom se utvrđuje povreda Konvencije ili presudu kojom se utvrđuje kako do povrede Konvencije nije došlo.

Nakon što je Sud donio presudu, svaka od stranaka u postupku pred Sudom ovlaštena je podnijeti zahtjev za preispitivanjem predmeta. Takav zahtjev Sud može odbiti ako ustanovi da nisu ispunjeni uvjeti iz čl. 43. Konvencije. U suprotnom, Sud će usvojiti zahtjev za preispitivanjem predmeta i uputiti ga Velikom Vijeću koje donosi konačnu presudu. Po donošenju konačne presude, spis se dostavlja Odboru ministara koji nadzire njezino izvršenje.

Država članica za koju je Sud ustanovio kako je prouzročila povredu Konvencije dužna je ispuniti obveze iz presude kojom je to utvrđeno. Važno je naglasiti kako Europski sud za ljudska prava ne može ponoviti postupak, niti ukinuti, mijenjati ili preinačiti odluke domaćih sudova. U odnosu na podnositelja zahtjeva obveze se tako uglavnom sastoje od isplate novčane naknade.

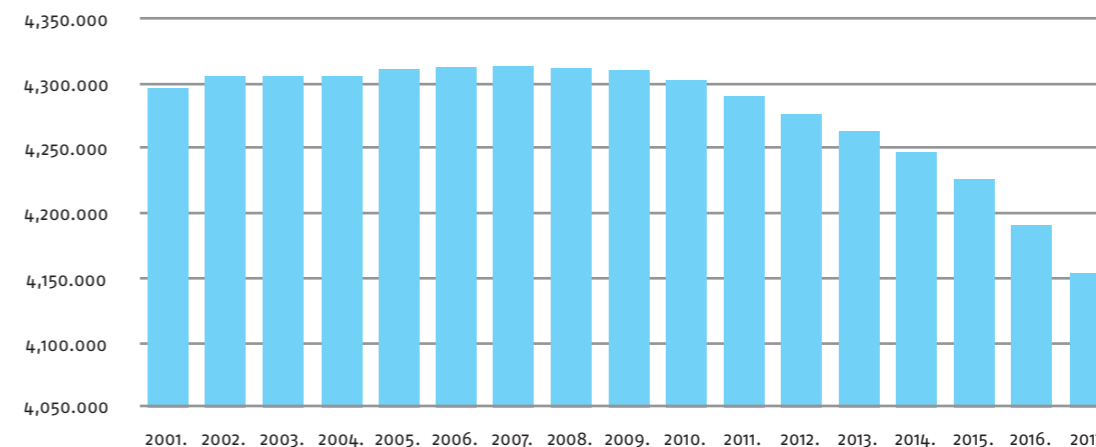
¹ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (potpisana u Rimu 4. studenoga 1950., stupila na snagu 3. rujna 1953.) (NN-MU 18/97, 6/99, 8/99, 14/02, 1/06)

DOMAĆA STATISTIKA PODCJENJUJE STVARNE RAZMJERE ISELJAVANJA

Već njemački službeni podaci pokazuju dva i pol puta **veće useljavanje Hrvata nego usporedive brojke** našeg DZS-a, a da ne brojimo Irsku, Švedsku, Austriju...

Pišu: **Antonio Čoga**, mag. pol. i **Matija Kroflin**, mag. oec.

Slika 1. Kretanje stanovništva RH od 2001. do 2017.

Izvor: Eurostat (18.10.2017.)

seljavanje, veći broj umrlih od rođenih, starenje stanovništva, a posljedično i smanjenje radne snage - neki su od ozbiljnih problema s kojima se Hrvatska suočava i na koje za sada nemamo adekvatan odgovor. Ti problemi utječu na ponudu radu, produktivnost i proizvodne mogućnosti našega gospodarstva, održivost mirovinskoga i zdravstvenoga sustava i na mnoge druge aspekte društva i ekonomije. No, bez obzira na važnost poznavanja svih tih kretanja, mi zapravo ne znamo koliko se ljudi iseljava ni koliko točno Hrvatska ima stanovnika. Kao da to vlastima nije važno ili ne žele znati i prikazati stvarno stanje. Prema podacima Eurostata (Slika 1.) Hrvatska je na početku 2017. imala 160.000 stanovnika manje nego početkom 2007., odnosno 108.000 stanovnika manje nego 2013. S obzirom na negativna kretanja stanovništva i tijekom ove godine vjerojatno ćemo za koji mjesec zaključiti kako je Hrvatska u posljednjih 10 godina izgubila 200.000 stanovnika. To je jednako nestajanju drugoga najvećeg grada u RH, Splita, i to s njegovom širom okolicom.

S obzirom na dugu i duboku ekonomsku krizu kroz koju je Hrvatska prolazila od 2009. do 2015. takvo kretanje stanovništva ne treba čuditi. No, to su brojke koje je zabilježila službena statistika, a koja se temelji na prijavama i odjavama građana MUP-u, međutim, demografi¹ ističu kako postoji i relativno velik broj neprijavljenoga iseljavanja, posebno nakon ulaska u EU te bi konačne brojke o gubitku stanovništva mogle biti još i poraznije.

¹ Čipin, I., Ilieva, N. (2017). Coping with Demographic Decline in Croatia and Bulgaria. Friedrich-Ebert Stiftung Zagreb. Dostupno na: http://www.fes-croatia.org/fileadmin/user_upload/171107_Demografija_WEB.pdf

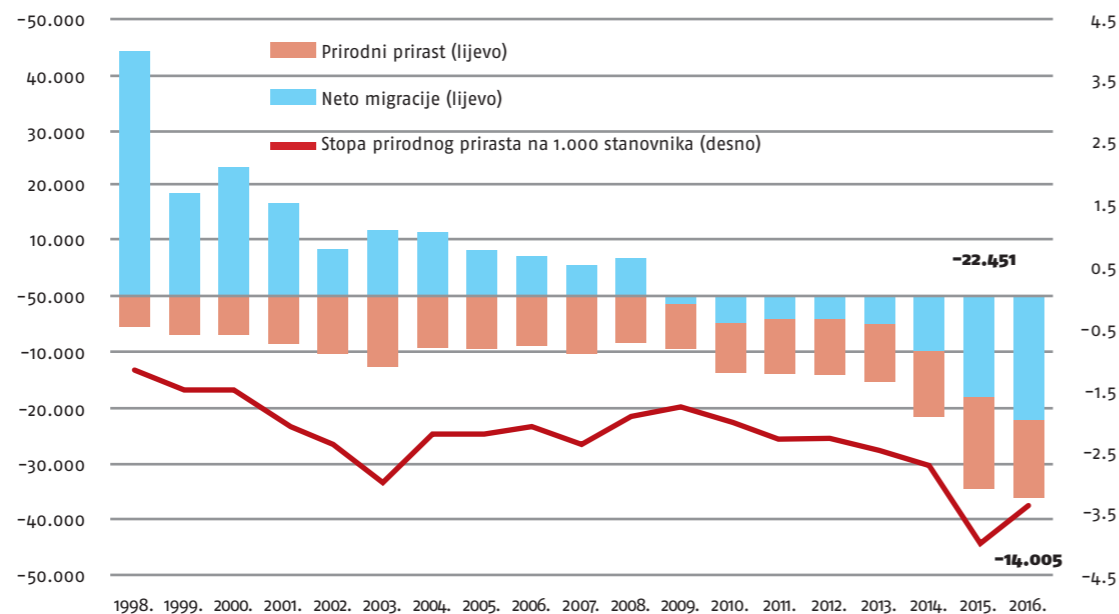
Kako god bilo možemo zaključiti da u pozadini negativnih demografskih kretanja stoje ekonomske posljedice krize, ali i svojevrsna moralna degradacija hrvatskih institucija, politike i društvenih elita koja zasigurno ne stvara slike o perspektivnosti i boljoj budućnosti života u RH.

PAD PRIRODNOGA PRIRASTA I UBRZANO ISELJAVANJE – UBITAČNA KOMBINACIJA

Stanovništvo se može gubiti na dva načina. Prirodnim putem, što pokazuje negativan prirodni prirast (veći broj umrlih od rođenih) ili migracijama, što pokazuje negativan migracijski saldo (veći broj iseljavanja od useljavanja). Slika 2. pokazuje kako su u Hrvatskoj, nažalost, prisutna oba negativna trenda pa je samo u 2016. broj stanovnika u Hrvatskoj smanjen za 36.456 osoba, što je više od ukupnoga stanovništva grada Šibenika. Pritom, još jednom treba naglasiti kako je ta brojka u određenoj mjeri vjerojatno podcijenjena zbog neadekvatne statistike iseljavanja. Slika 2. pokazuje i kako je 2016. rođeno 14.005 osoba manje nego što ih je umrlo. Navedeno ne čudi jer Hrvati imaju sve manje djece, što pokazuju podatci o fertilitetu. Naime, prema podacima Eurostata stopa fertiliteta u 2015. je iznosila 1,4 i samo je 7 zemalja u EU imalo niži fertilitet, a od tranzicijskih zemalja gora je situacija bila jedino u Poljskoj. Prosjek Hrvatske od 2001. do početka krize 2009. bio je 1,48 i iako je bio ispod prosjeka EU-a, Hrvatska je po tom pokazatelju barem dobro stajala u skupini tranzicijskih zemalja. Višu stopu imali su jedino Estonci. U 2015. i 2016. godini zajedno prema podacima DZS-a u Hrvatskoj je bilo 30.707 više umrlih nego rođenih, što znači da je nevezano uz iseljavanje nestao grad skoro veličine Vinkovaca ili Velike Gorice. Nažalost, trend negativ-

Slika 2. Osnovni pokazatelji kretanja stanovništva od 1998. do 2016.

Izvor: DZS (16.11.2017.)

noga prirodnog prirasta se nastavlja pa je tako u siječnju 2017. zabilježena rekordna smrtnost, kada je umrlo više ljudi nego u bilo kojem mjesecu od 1990. godine. S obzirom na takve odnose broja umrlih i rođenih ne čudi što Slika 2. pokazuje da Hrvatska već godinama bilježi negativan prirodni prirast. Prema demografskim analizama on seže sve do početka 1990-ih. Također, jasno se vidi negativna veza između kriza početkom 2000-ih i one od 2009. do 2015. i prirodnoga prirasta. Naime, krize su dovodile do intenziviranja negativnih kretanja i to smanjenjem nataliteta potaknutoga povećanjem nezaposlenosti, nesigurnosti radnih mjesta i smanjenjem plaća. No, ipak nije trend rasta negativnoga prirodnog prirasta glavni uzrok pada stanovništva od 2008. ili još više od 2013. Glavni uzrok gubitka stanovništva je negativna neto migracija. Naime, Hrvatska je do 2008. negativan prirodni prirast kompenzirala većim useljavanjem nego iseljavanjem. 2009. to se mijenja i od ulaska u EU iseljavanje se dodatno intenzivira, što dovodi do rasta negativne neto migracije i smanjenja ukupnoga broja stanovnika.

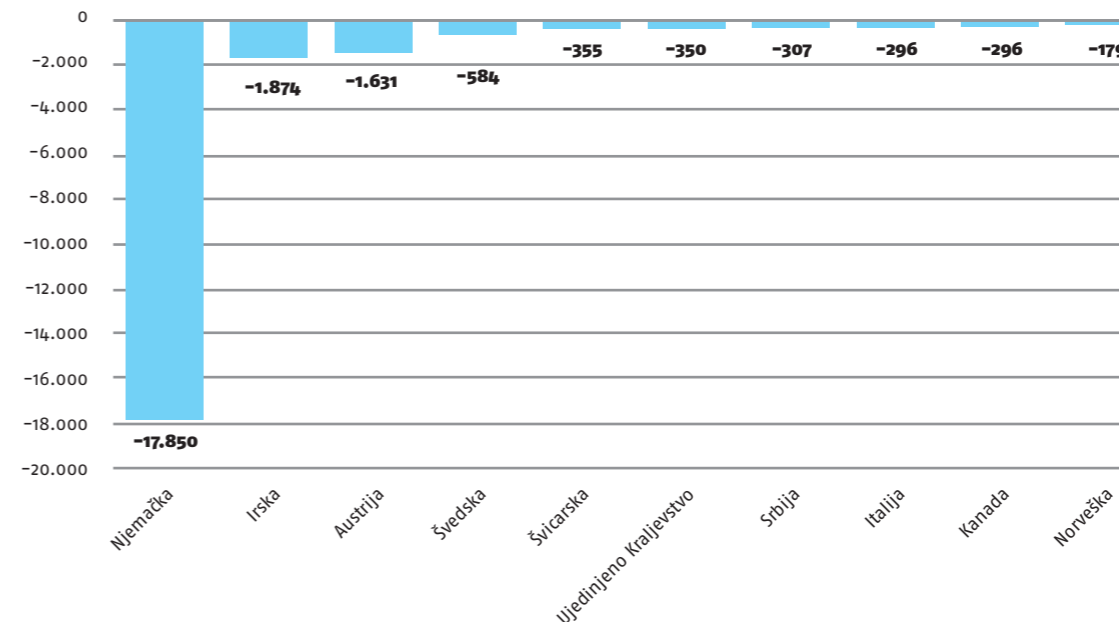
ISELJAVANJE I STARENJE STANOVNIŠTVA

U 2016. neto migracije su bile negativne za 22.451 osobu, odnosno iz Hrvatske se odselilo 36.436, a doselilo 13.985 osoba. Pritom je 56 posto onih koji su se odselili bilo u dobi od 20 do 44 godine, dakle u dobi kada bi trebali zasnivati obitelj, imati djecu i biti u naponu radne snage. Na-

dalje, skoro 20 posto onih koji su se odselili su starosti do 19 godina, što ukazuje i na činjenicu da se iz Hrvatske iseljavanju obitelji s djecom te da iseljavanje vjerojatno nije privremenoga karaktera i slično obrascima iz prošlosti. Ako se u obzir uzmu podatci Eurostata za period od 2008. do 2016. snažniji negativni efekti iseljavanja u EU zabilježeni su samo u Grčkoj, Rumunjskoj, Irskoj, Latviji i Litvi. Latvija i Litva rekorderi su u EU po gubitku stanovništva i to upravo zbog snažnoga iseljavanja. Obje te zemlje su od 2008. do 2017. izgubile 11 posto stanovništva, a ako se stvari promatraju od 2001. onda njihov gubitak stanovništva iznosi visokih 18 posto. S obzirom da mnogi navedene zemlje spominju u kontekstu vrlo pozitivnih makroekonomskih kretanja te kao primjere uspješnih reformi i brzoga izlaska iz krize, treba imati na umu gore spomenute brojke gubitka stanovništva te se pitati: bi li iseljavanje iz tih zemlja bilo zaista tako veliko da je riječ o uspješnim zemljama?

Struktura iseljavanja iz Hrvatske je takva da posljedično dovodi do starenja stanovništva. Naime, medijalna starost stanovništva u Hrvatskoj u 2016. prema podatcima Eurostata iznosila je 43 godine što je 1,5 godina više nego 2008., odnosno čak 3,2 godine više nego 2001. Starije stanovništvo od Hrvatske u EU ima samo 7 zemalja. U materijalu Demografski scenarij i migracije² izrađenom na

² Dostupno na: http://www.hzpr.hr/UserDocsImages/propisi/Demografski_scenariji_i_migracije.pdf

Slika 3. Zemlje s kojima je Hrvatska u 2016. ostvarila najveći negativan migracijski saldo

Izvor: DZS

katedri za Demografiju EFZG-a ističe se kako se 2002. dogodio značaj demografski preokret. Naime, te je godine posljednji put broj djece mlađe od 15 godina bio brojniji od osoba starijih od 65 godina. 2014. broj starijih osoba bio je oko 25 posto veći od populacije mlađe od 15. Takvi trendovi imaju dugoročno vrlo negativan pritisak na održivost zdravstvenoga i mirovinskoga sustava, kao i na samu ponudu rada.

NJEMAČKA – NOVI DOM HRVATA

Prema podatcima DZS-a najveći broj Hrvata u 2016. se odselio u Njemačku. Od ukupno 36.436 odseljenih u Njemačku je otišlo 20.432 osobe ili 56 posto svih odseljenih. Ako se od te brojke oduzmu 2.582 osobe koje su se doselile iz Njemačke, dolazimo do negativnoga migracijskog salda s tom zemljom od 17.850 osoba. Kao što Slika 3. pokazuje takve brojke Njemačku postavljaju na vrlo uvjerljivo prvo mjestu po izboru Hrvata koji se iseljavaju. Druga zemlja po neto iseljavanju je Irska s kojom ostvarujemo negativan neto migracijski saldo od 1.874 osobe, a treća je Austrija s kojom imamo negativan neto migracijski saldo od 1.631 osobe.

Ono što je značajno jest činjenica da je još 2013. negativan neto saldo s Njemačkom iznosio tek 1.280 osoba, s Irskom svega 22 osobe, a s Austrijom 562 osobe. Te je godine negativan saldo sa svim zemljama EU-a iznosio svega 2.122 osobe, što je primjerice manje od negativnoga

salda koji je u toj godini Hrvatska ostvarila sa Srbijom. Dakle, ulazak u EU donio je ogromnu promjenu po pitanju iseljavanja.

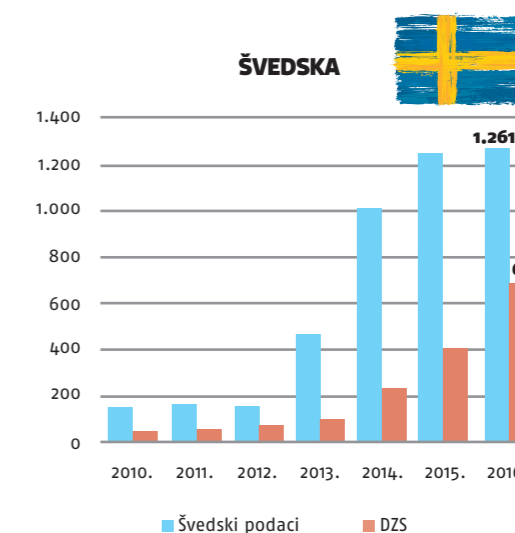
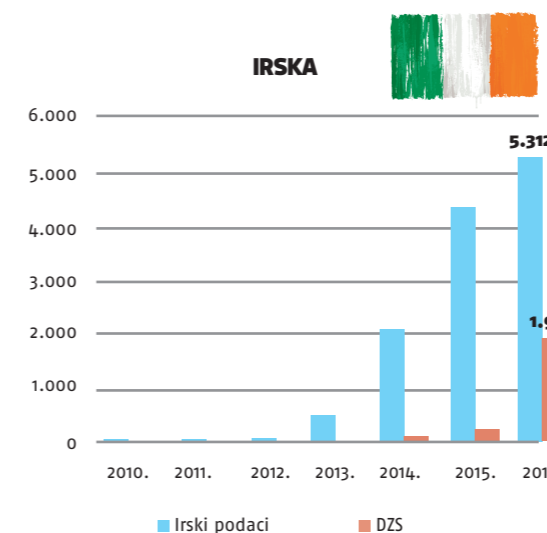
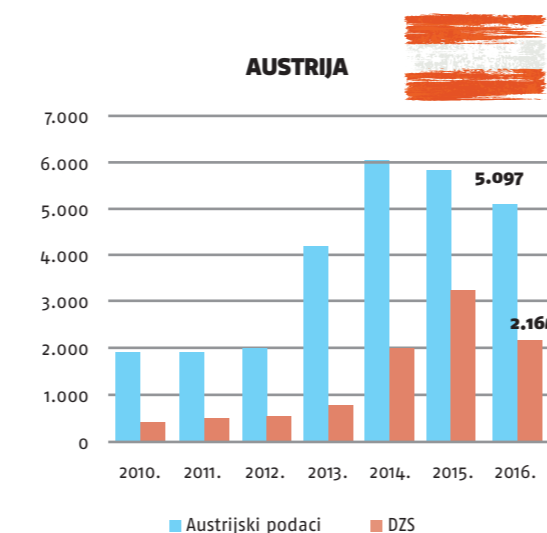
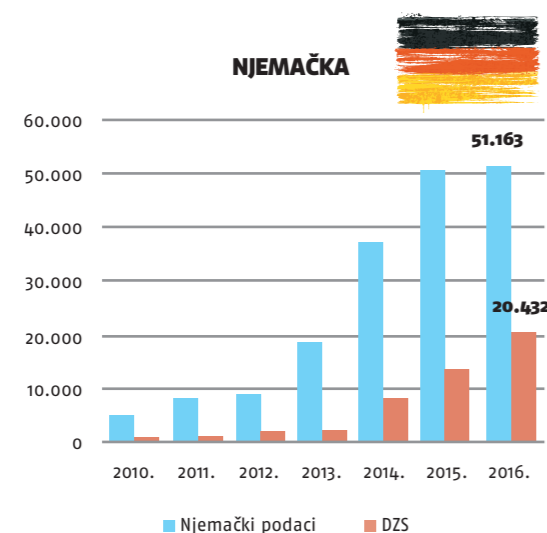
Jedini značajan pozitivan neto migracijski saldo u 2016. Hrvatska je ostvarila s Bosnom i Hercegovinom iz koje se u Hrvatsku doselilo 1.426 osoba više nego što ih se iz Hrvatske odselilo u tu zemlju. Pozitivan saldo Hrvatska je još imala s Makedonijom za 83 osobe, Rumunjskom za 38 osoba te s još 10 zemalja EU-a, od kojih sa svima manji pozitivan saldo od 30 osoba.

USPOREDBA DOMAĆIH I STRANIH PODATAKA

Međutim, sve gore spomenute brojke o iseljavanju mogle bi biti još i mnogo poraznije. Kao što je već naglašeno, razlog za to je manjkava statistika iseljavanja te činjenica da do sada nije postojala politička volja da se uspostavi sustav koji bi omogućavao preciznije praćenje kretanja stanovništva. Demografi naglašavaju kako je potrebno iznaći bolje sustave praćenja kretanja stanovništva u svrhu što kvalitetnije i konzistentnije analize podataka, a koji su jedan od preduvjeta za kvalitetne analize vezane za tržište rada, mirovinski, financijski i zdravstveni sustav. Iako i druge zemlje imaju određenih problema s praćenjem točnosti statistika migracija, sustavi su mnogo usklađeniji te su u tu svrhu razvijeni sustavi populacijskih registara putem kojih se omogućava

**Slika 4. Usporedba
domaćih i inozemnih
podataka o iseljavanju
iz Hrvatske**

Napomena: Podatci za
Irsku odnose se na broj
izdanih PPS brojeva
Izvor: DZS, Bundesamt
für Migration und
Flüchtlinge (Njemačka),
Bundesanstalt Statistik
Österreich (Austrija),
Department of
Employment Affairs
and Social Protection
(Irska) i SCB Statistika
Centralbyrån (Švedska)

kreiranje jasnije slike o kretanju stanovništva, bilo da je riječ o emigraciji ili imigraciji. Dakle, da bi se stvorila kvalitetna baza podataka o hrvatskom iseljeničkom korpusu koja bi bila pouzdan temelj za sustavni znanstveno-istraživački rad potrebno je stvaranje registra kao i kontinuirano prikupljanje podataka o hrvatskim iseljenicima u inozemstvu temeljeno na službenim izvorima i statistikama zemalja emigracije.³

S obzirom na to, a u svrhu analize trendova, autori ovog teksta zatražili su podatke o migracijama od službenih tijela Njemačke, Irske, Austrije i Švedske. Podatci za navedene zemlje prikupljeni su za razdoblje od 2010. do 2016. i odnose se na građane s hrvatskim državljanstvom koji su se uselili u promatrane zemlje. Navedeni podatci pokazali su da naša statistika podcjenjuje razmjere iseljavanja iz Hrvatske, a samim time vjerojatno i gubitak ukupnoga stanovništva.

Slika 4. pokazuje kako su se 2016. prema podacima njemačkoga statističkog tijela u tu zemlju uselila 51.163 Hrvata, odnosno 2 i pol puta više od onoga što bilježi naš DZS kao iseljavanje u tu zemlju. Slična je situacija i s ostalim trima promatranim zemljama. Pritom, ovdje nije riječ o neto migracijama, već ukupnom iseljavanju⁴ iz Hrvatske i ukupnom useljavanju u Njemačku.

3 Mesarić Žabčić R. (2007) Temeljne značajke iseljavanja hrvatskog stanovništva s posebnim naglaskom na iseljavanje u proteklih petnaest godina, Dve domovini, [Br.] 26: 97-115

4 Podatci za iseljavanje iz Hrvatske odnose se na ukupan broj iseljenih iz Hrvatske neovisno o tome jesu li stranci ili hrvatski državljani. Ako bi se promatrali samo hrvatski državljani, razlika između domaćih i stranih podataka bila bi još nešto veća. Primjerice 2016. je bilo od ukupnoga broja od 20.432 osobe iseljene u Njemačku 88 stranaca

Njemački podatci pokazuju da se u tu zemlju u periodu od 2010. do 2016. doselilo ukupno 179.446 Hrvata⁵, a naši podaci DZS-a govore o ukupnom iseljavanju od 46.630 osoba. Njemački podatci pokazuju kako broj useljavanja Hrvata u Njemačku raste posebno od ulaska u EU. Primjerice, u 2012. podaci bilježe useljavanje 9.019 osoba, a u 2016. 51.163 osobe. Skoro polovica onih koji su se 2016. uselili u Njemačku prema njemačkim podacima pripada skupini mladoga stanovništva od 16 do 35 godina starosti, njih 23.645. Ukoliko brojni mladih pridodamo one iz skupine od 35 do 45 godina života, njih 9.905 vidljivo je kako je 33.550 radno potentnih građana RH u najboljim godinama života svoju sreću pokušalo pronaći u Njemačkoj. Broj djece od 0 do 16 godina iznosi 7.562.

U posljednje vrijeme kao jedna od najpopularnijih destinacija hrvatskih iseljenika spominje se Irska.⁶ Slično kao i kod Njemačke te ostalih dviju promatranih zemalja, i u slučaju Irske je vidljiv rast iseljavanja nakon ulaska u EU. U 2012. godini broj doseljenih Hrvata u Irsku iznosio je svega 86 osoba, dok je u 2016. on iznosio 5.312. U prvih šest mjeseci ove godine uselila se 2.321 osoba, što je više nego cijele 2017.

5 Prema podacima Federalnoga statističkog ureda Njemačke u Wiesbadenu brojke prikazuju i veće trendove migracija Hrvata prema toj zemlji, odnosno u periodu od 2010. do srpnja 2016. čak 203.989 Hrvata.

6 Za Irsku su analizirani podatci o PPS brojevima (Personal Public Service Number). Riječ je o broju koji je vrlo sličan OIB-u te ga treba imati svaka osoba koja namjerava raditi u toj zemlji ili koristiti određene beneficije unutar sustava socijalne i zdravstvene zaštite

	Strani podaci	Domaći podaci - DZS	Razlika
Njemačka	179.446	46.630	132.816
Austrija	26.958	9.595	17.363
Irska	12.428	2.368	10.060
Švedska	4.430	1.564	2.866
Ukupno	223.262	60.157	163.105

Tablica 1. pokazuje da ako se u obzir uzmu sve četiri navedene zemlje, dolazi se do brojke od 223.262 osobe koje su se u periodu od 2010. do 2016. uselile u te zemlje, dok podatci DZS-a pokazuju ukupno iseljavanje od 60.157 osoba.

Međutim, prema podacima koje prenose mediji iz Bosne i Hercegovine, iz te se zemlje od 2013. do 2017. iselilo 150.000 osoba.

Dio tih osoba vjerojatno se odnosi i na Hrvate. Autori ovoga teksta nisu ulazili u provjere koliko se iz BiH iseljava Hrvata, no razlike između domaćih podataka o iseljavanju i stranih o useljavanju su tolike da je nemoguće da razliku generira samo iseljavanje Hrvata iz BiH.

Međutim, ova analiza ukazuje kako je od vitalnoga interesa za svaku državu da ima precizne podatke o kretanju stanovništva. Ti su podatci preduvjet za kvalitetnije projekcije demografskih kretanja koje su pak važne za dugoročno planiranje kretanja tržišta rada, stanja u mirovinskom i zdravstvenom sustavu te osnovni alat za donošenje različitoga spektra dugoročnih politika.

Nažalost, koliko je konkretno ljudi Hrvatska izgubila od zadnjega popisa 2011., a posebno od ulaska u EU, znat ćemo precizno tek 2021., odnosno nakon provođenja idućega popisa stanovništva.

GUBITAK STANOVNIŠTVA JE I GUBITAK ŠANSI ZA BUDUĆI RAZVOJ

Istraživači Međunarodnoga monetarnog fonda u svojoj analizi Emigration and Its Economic Impact on Eastern Europe⁷ zaključili su da emigracija u zemljama istočne Europe ima te da će imati dugoročne negativne efekte na njihov razvoj. Njihova procjena je pokazala kako bi kumulativna realna stopa rasta BDP-a u periodu od 1995. do 2012. u zemljama istočne Europe bila za 7 postotnih poena veća da nije bilo emigracije. Hrvatska se pritom u analizi ističe kao zemlja s visokim udjelom emigracije mlade, stručne populacije.

7 Dostupno na: <http://www.imf.org/external/ns/search.aspx?NewQuery=population+in+East+Europe&submit.x=0&submit.y=0&col=>

Tablica 1. Razlika između ukupnoga broja iseljenih iz Hrvatske od 2010. do 2016. prema domaćoj statistici i boja useljenih hrvatskih državljana prema statistici odredišnih zemalja

Izvor: DZS, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Njemačka), Bundesanstalt Statistik Österreich (Austrija), Department of Employment Affairs and Social Protection (Irska) i SCB Statistika Centralbyrån (Švedska)

Mladi, obrazovani Hrvati iseljavanjem pomažu razvoju već ionako razvijenijih zemalja, dok Hrvatska ostaje u začaranom krugu niske produktivnosti i lošega životnog standarda

Ti mladi, obrazovani Hrvati iseljavanjem postaju kapital Njemačke, Irske, Austrije... Pomažu razvoju već ionako razvijenijih, dok s druge strane Hrvatska ostaje u začaranom krugu niske produktivnosti i lošega životnog standarda. Ako gubitak toga ljudskog kapitala nije reverzibilan, odnosno ako se s vremenom ljudi koji se trenutno iseljavaju ne vrate s novim iskustvima i znanjima, to je dugoročni gubitak za ovu zemlju koji je nenadoknadiv i dodatno guši naše mogućnosti razvoja i kakva takva sustizanja drugih zemalja EU-a. Barem onih koje su prije desetak godina bile na sličnoj razini BDP-a po glavi stanovnika kao i Hrvatska.

ZAKAŠNJELE DEMOGRAFSKE MJERE VLADE

Bez obzira na to koje podatke razmatrali, možemo zaključiti da su demografski pokazatelji u posljednjih nekoliko godina iznimno negativnoga trenda. Nakon dugotrajne i duboke krize kroz koju je Hrvatska prošla te ulaska u EU i otvaranja granica takve se trendove moglo očekivati. No, Hrvatska se na to nije ni na koji način pripremila. Tijekom krize fokus politike je bio na pokušajima konsolidiranja javnih financija u situaciji konstantnoga pada BDP-a što je unaprijed bilo osuđeno na propast. U takvom okruženju o demografskim i pronatalitetnim mjerama nije se ni razmišljalo. Iako Vlada sada pod pritiskom neumoljivih brojki i općega društvenog prepoznavanja iseljavanja kao važnoga problema pokušava uvesti određene mjere, moglo bi se pokazati da je već kasno. Mjere koje je Vlada ove godine uvela otprilike izgledaju kao da se zmaja pokušava otjerati čačkalicom.

Novi Zakon o roditeljnim i roditeljskim potporama te Zakon o subvencioniranju stambenih kredita bile su prve ovogodišnje mjere koje su se uvodile kako bi utjecale na neke demografske trendove. Iako se uvođenje subvencioniranih kredita obrazlagalo kao mjera s utjecajem na demografske trendove, teško da taj zakon ima ikakav efekt jer je bio samo kratkotrajna kompenzacija za ukidanje porezne olakšice kod kupnje prve nekretnosti te je od njega koristili imala samo uska skupina građana koja je tijekom ovoga ljeta rješavala svoje stambeno pitanje. S druge strane, podizanje naknada za vrijeme korištenja roditeljskih i roditeljnih dopusta za zaposlene i samozaposlene sigurno će za roditelje biti korisno, no može li se ta mjera nositi s negativnim, dugotrajnim i vrlo teško promjenjivim demografskim trendovima prikazanim u ovom tekstu. Odgovor je – sigurno NE.

VIŠE NOVCA ZA VRTIĆE

Nešto bolji efekt od gore spomenutih mjera možda mogu imati najnovije najavljene mjere. Indikativno je da su one uslijedile svega nekoliko dana nakon što je predsjednica na konferenciji Hrvatskoga društva ekonomista u Opatiji kritizirala rad Vlade. Jedna od najavljenih mjera je izdvajanje dodatnih sredstava za nove vrtiće u iznosu od 70 milijuna kuna te uvođenje smjenskog arada u vrtićima, za što se planira iskoristiti 300 milijuna kuna iz Europskoga socijalnog fonda. Ako se proširi dostupnost vrtića i omogući njihovo fleksibilnije radno vrijeme, to će svakako olakšati usklađivanje privatnoga i poslovnoga života roditelja i jedan je od elementa koji mogu majkama osigurati brži i lakši povratak na tržište rada. No, paralelno s time Vlada bi trebala razmišljati i o mjerama kojima bi se cijena vrtića, njihova opremljenost i prehrana izjednačavala na nacionalnoj razini. Kako je navedeno trenutno u inženjerskoj gradova i općina, uvjeti se bitno razlikuju.

PRAVEDNIJE UREĐIVANJE OLAKŠICA ZA DJECU

Druga nova mjera je podizanje gornje granice za ostvarenje dječjega doplatka. Naime, trenutno je maksimalni iznos dječjega doplatka 300 kuna po djetetu za kućanstva koja imaju svega 543 kune prihoda po članu. Za ona koja imaju prihod po članu od 543 do 1.120 kuna dječji doplatok iznosi 250 kuna po djetetu, a za ona kućanstva koja imaju prihod od 1.120 do 1.663 kuna po članu, doplatok iznosi 200 kuna po djetetu. Prema najavi od 1. srpnja 2018. gornja granica za ostvarenje doplatka će se povećati sa 1.663 na 2.328 kuna po članu kućanstva. Time bi broj kućanstava pokriven dječjim doplatkom od 200 kuna po djetetu trebao biti povećan za 94 tisuće kućanstava. Ova promjena je najavljena kao prvi korak prema uvođenju univerzalne naknade za djecu, odnosno redefiniranju sadašnjega sustava i ukidanju poreznih olakšica zaposlenih roditelja. Pritom treba imati na umu da je iznos dječjega doplatka za najugroženija kućanstva prema najavama ostao isti te da nije najavljeno kada bi se to išlo u reviziju poreznih olakšica i na koji način.

Činjenica je da porezne olakšice na djecu nisu pravedno raspoređene i to se pokazalo prilikom zadnjih izmjena poreza na dohodak kojima je jedan dio građana s nižim plaćama i većim brojem djece ostao zakinut za povećanje plaća. Naime, njihovi dohodci bilo su tako ni-

ski da nisu imali mogućnost iskoristiti povećanje porezne olakšice za djecu koju je donijela porezna reforma dok je za osobe s višim plaća ta promjena bila osjetna. Time je poslana vrlo negativna poruka kako djeca bogatih vrijede više od djece siromašnih. Sustav olakšica stoga zaista treba revidirati, izdvojiti iz sustava poreza na dohodak i učiniti pravednijim.

KLJUČ JE U EKONOMIJI – INDUSTRIJALIZACIJI I POVEĆANJU ZAPOSLENOSTI

Sve ove gore spomenute mjere mogu imati određene pozitivne utjecaje, ali mnogo više na obitelji koje već imaju djecu i na obitelji koje ostaju u Hrvatskoj i ne razmišljaju o iseljavanju. Utjecaj ovih mjera na poticanje rađanja djece ili na odvratanje od iseljavanja prilično je slab. I nizak fertilitet i iseljavanje nisu problemi koji su posljedica nepostojanja određenih mjera populacijske ili demografske politike pa ih takve mjere ne mogu ni riješiti. Današnji nizak natalitet i iseljavanje iz Hrvatske posljedica su drugih socijalnih i ekonomskih problema. Jedino rješavanje tih problema možda može s vremenom negativne trendove ublažiti ili ih čak i preokrenuti. Pritom treba imati na umu da Hrvatska nije izoliran otok, treba promatrati što se događa i u drugim zemljama EU-a, kakve trendove bilježe te zemlje jer

upravo ti trendovi u najvećoj mjeri oblikuju očekivanja i stremljenja hrvatskih građana.

Vlada se mora baviti ekonomijom, ne više samo javnim financijama, već industrijskom politikom, kreiranjem bolji preduvjeta za razvoj novih industrija, supstitucijom uvoza, potporama izvoznim itd. Fokus Vlade na takve stvari može u srednjoročnom razdoblju stvoriti uvjete za kreiranje novih i bolje plaćenih radnih mjesta te kreiranje održive politike plaća na nacionalnoj razini koja bi građanima ove zemlje pokazala određenu perspektivu, mogućnost da sutra zarađuju više nego danas. Bez rasta plaća i povećanja životnoga standarda Hrvatska će izgubiti mnogo svojih stanovnika, a do rasta plaća i životnoga standarda mogu dovesti samo bitni iskoraci u ekonomiji. Država tu nema prostora za povlačenje, već mora preuzeti ključnu ulogu i pametnim politikama reindustrijalizirati zemlju i povećati zaposlenost. O tome ovisi budućnost ove zemlje.

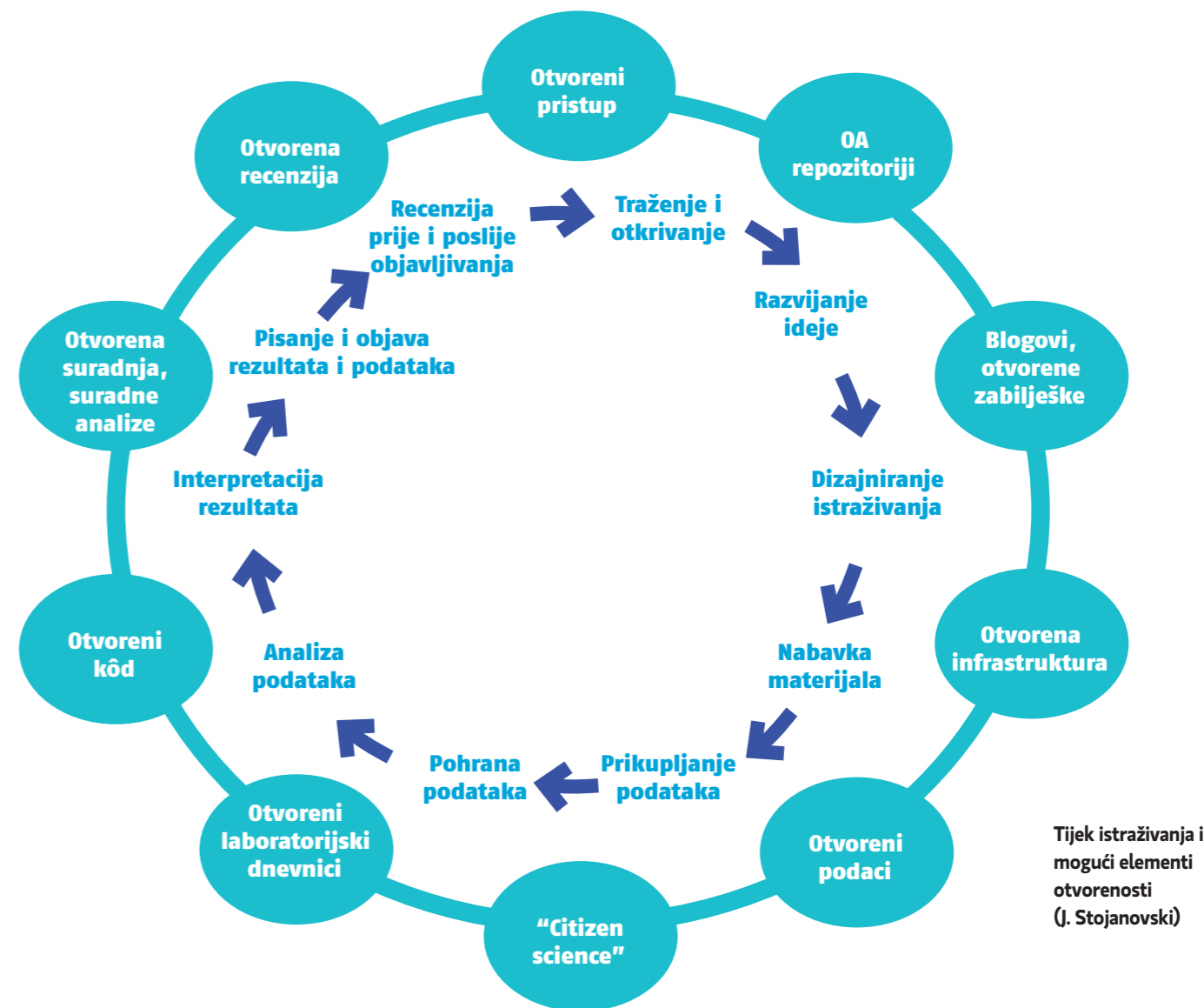
Stoga, s obzirom na navedene podatke koji su iznimno negativnoga trenda te na stratešku i društvenu važnost demografskih kretanja, potrebno je što hitnije pristupiti provođenju niza mjera, u prvom redu onih koje bi mogle ubrzati oporavak tržišta rada, ali i onih koje će na sustavan način unaprjeđivati demografsko-socijalne politike s ciljem demografske revitalizacije i usporavanja iseljavanja hrvatskoga stanovništva.

LIJEK ZA KRIZU Znanstvenog IZDAVAŠTVA

„AKO VIDIM DALJE, TO JE STOGA
ŠTO STOJIM NA RAMENIMA DIVA“

Isaac Newton, 1676 (Bernard of Chartres, 12 st.)

Otvorena znanost predstavlja novi pristup znanstvenom procesu koji se temelji na suradničkom radu i novim načinima širenja znanja korištenjem digitalnih tehnologija i novih suradničkih alata

Tijek istraživanja i
mogući elementi
otvorenosti
(I. Stojanovski)

piše: doc. dr. sc.
**Jadranka
Stojanovski**

Ova poznata izreka najčešće se pripisuje Isaacu Newtonu koji je u pismu Robertu Hooku 1676. g. napisao: *If I have seen further it is by standing on the shoulders of giants*“, iako je još u 12. st. John Salisbury naveo „Bernard of Chartres used to say that we are like dwarfs on the shoulders of giants, so that we can see more than they, and things at a greater distance, not by virtue of any sharpness of sight on our part, or any physical distinction, but because we are carried high and raised up by their giant size (s latinskoga preveo Bhupinder Singh Anand). Bez obzira na porijeklo ove izreke ona ističe važnost dijeljenja znanstvenih rezultata kako bi se ubrzao

razvoj znanosti. (Braun i Ong, 2014). Unatoč težnji znanstvene komunikacije prema transparentnosti i reproducibilnosti znanstvenih istraživanja, komercijalizacija znanstvenoga izdavaštva i još uvijek prisutni tradicionalni modeli komunikacije koji se nisu značajnije izmijenili posljednjih stotinjak godina, doveli su do toga da je danas većina objavljenih rezultata istraživanja nedostupna, osim uz plaćanje izuzetno visokih pretplata. Čak dva desetljeća napora i sredstava uloženi u brojne inicijative otvorenoga pristupa, rezultiralo je činjenicom da je oko 25 % (Khabsa i Gilles, 2014) do najviše 45 % objavljenih radova (Piwowar et al, 2017), ovisno o znan-

stvenom području, dostupno putem web stranica izdavača, različitih repozitorija, arhiva ili baza podataka. Za najveći broj radova u otvorenom pristupu autori su dodatno platili izdavačima slobodan pristup njihovom radu, u prosjeku od €1.700 do €2.250 po radu od desetak stranica¹, tako da je za mnoge znanstvenike „Otvoreni pristup“ postao sinonim za plaćanje visokih naknada izdavačima. Zabrinjavajuće su procjene o postotku nereproducibilnih radova koje dosežu čak 90 %. Npr. studija koju je proveo Nature anketirajući više od 1500 znanstvenika pokazuje kako je više od 70 % ispita-

¹ <https://scholarlycommunications.jiscinvolve.org/wp/2017/08/23/article-processing-charges-in-2016/>

nika neuspješno pokušalo reproducirati eksperimente drugih znanstvenika, dok je više od 50 % ispitanika neuspješno pokušalo reproducirati vlastita istraživanja. Kriza znanstvenoga izdavaštva i znanstvene komunikacije duboka je, a po mišljenju mnogih može ju riješiti samo princip posvemašnje otvorenosti (Baker, 2016).

Otvorena znanost predstavlja novi pristup znanstvenom procesu koji se temelji na suradničkom radu i novim načinima širenja znanja korištenjem digitalnih tehnologija i novih suradničkih alata (European Commission, 2016:33). OECD otvorenu znanost definira kao javnu dostupnost bez ili s

Foto: Jonathan Gray
<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Neelie Kroes

Foto: Michael Chia/European Commission
<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Carlos Moedas

Otvorena znanost veliku pozornost pridaje znanstvenoj čestitosti i osviještenosti znanstvenika o pravnim i etičkim pitanjima

minimalnim ograničenjima, rezultatima javnoga financiranja, tj. publikacijama i istraživačkim podacima (OECD, 2015:7). Otvorena znanost je ipak nešto više od toga, a sam koncept otvorene znanosti uključuje principe otvorenosti bez obzira na poziciju unutar ciklusa istraživanja (vidi dijagram na predhodnoj strani), potičući dijeljenje i suradnju, po mogućnosti u što ranijoj fazi istraživanja.

Otvorena znanost podrazumijeva suradnička, transparentna i dostupna istraživanja, uključujući u znanstvena istraživanja široki krug dionika. Pokretač inicijativa otvorene znanosti je unaprjeđenje transparentnosti, reproducibilnosti, diseminacije i transfera znanja, kako bi rezultati proizašli iz istraživanja financiranih javnim sredstvima bili dostupni i korisni javnosti i gospodarstvu. Otvorena znanost ne potiče samo otvoreni pristup publikacijama, istraživačkim podacima i softverima, već i druge elemente otvorenosti: otvorena istraživanja, otvoreni dijalog, otvoreno autorstvo, otvoren recenzijski postupak, otvorene alate i formate, otvorene standarde, otvorenu prosudbu i dr. Otvorena znanost veliku pozornost pridaje znanstvenoj čestitosti i osviještenosti znanstvenika o pravnim i etičkim pitanjima. Motivacija znanstvenika i njihova uključenost u otvorenu znanost uvelike ovisi o poticajima kreatora znanstvenih politika, poslodavaca i financijera kroz sustave prosudbi znanstveno-istraživačkoga rada.

Europska komisija posljednjih godina snažno podupire otvorenu znanost. Još 2013. godine, govoreći na svečanosti pokretanja novoga globalnog Saveza istraživačkih podataka (Research Data Alliance²), tadašnja potpredsjednica Europske komisije Neelie Kroes izjavila je da "ulazimo u novo razdoblje otvorene znanosti koja će biti dobra za građane, dobra za znanstvenike i dobra za društvo u cjelini." Tom je prilikom istaknula potencijal otvorenoga pristupa, otvore-

nih podataka, otvorenoga softvera i otvorenih obrazovnih materijala – spominjući politiku EU-a koja zahtijeva otvoreni pristup svim publikacijama i podacima koji proizlaze iz istraživanja koja financira EU te aludirajući na sustavni rad EU-a u poticanju nacionalnih financijera znanstvenih istraživanja zemalja članica na prihvaćanje sličnih politika kada se radi o javnom financiranju istraživanja, kao i na razvoj politika u SAD-u i Australiji³.

Na skupu *A new start for Europe: Opening up to an ERA of Innovation*, u organizaciji Europske komisije, koji se održao 22. i 23. lipnja 2015. godine u Briselu, Carlos Moedas, povjerenik Europske komisije za istraživanja, znanost i inovacije, održao je inspirativni govor u kojem je istaknuo kako vidi „tri strateška prioriteta: otvorene inovacije, otvorenu znanost i otvorenost svijetu“⁴. Čak 600 okupljenih sudionika, diskutiralo je rezultate javne rasprave dokumenta *Science 2.0: Science in Transition*, ERA roadmap, otvoreno tržište rada za istraživače, izgradnja ekosustava inovacija i druge aktualne teme.

KAKO DO OTVORENE ZNANOSTI

U travnju 2016. godine, u organizaciji nizozemske vlade koja je u to vrijeme predsjedavala EU-om, održana je konferencija *Open Science – From Vision to Action*, na kojoj je i Hrvatska sudjelovala u izradi važnog dokumenta: *Amsterdam Call for Action on Open Science*⁵. Ovaj dokument razmatra otvorenu

³ transkript govora Neelie Kroes dostupan je na <http://www.imentors.eu/about/news-events/entry/research-data-alliance-neelie-kroes-speech-opening-up-scientific-data.html>

⁴ materijali s konferencije dostupni su na <http://ec.europa.eu/research/conferences/2015/era-of-innovation/>, uključujući transkript govora Carlosa Moedasa

⁵ Amsterdam Call for Action on Open Science dostupan je na <https://www.government.nl/binaries/government/documents/reports/2016/04/04/amsterdam-call-for-action-on-open-science/>

znanost kao način na koji znanstvenici rade, surađuju, dijele resurse i diseminiraju rezultate. Promjene koje pokreću otvorenu znanost potaknute su razvojem novih tehnologija, stvaranjem sve veće količine istraživačkih podataka, zahtjevima društva da se znanost bavi društvenim izazovima našega vremena, kao i spremnosti građana da se uključe u istraživanja. U dokumentu se također ističe kako će povećana otvorenost te brza, praktična i kvalitetna znanstvena komunikacija, ne samo među samim istraživačima, već i između istraživača i društva, donijeti ogromne prednosti samoj znanosti. Poziv za akciju otvorene znanosti postavio je dva paneuropska cilja koja treba ostvariti do 2020. godine:

1. U potpunosti otvoreni pristup svim znanstvenim publikacijama, što se može ubrzati pomoću novih izdavačkih modela i usuglašenosti sa standardima;
2. Iz temelja promijenjeni pristup prema optimalnoj ponovnoj upotrebi istraživačkih podataka, pri čemu dijeljenje podataka i briga o podacima mora postati standard za sva javno financirana istraživanja.

No, najvažniji doprinos Amsterdamskoga poziva je svakako definiranje 12 konkretnih akcija koje će dovesti do postizanja tih dvaju ciljeva, a to su:

Naslovnica dokumenta Amsterdamski poziv na akciju otvorene znanosti

Uklanjanje prepreka otvorenoj znanosti

1. Promijeniti sustave prosudbe, vrednovanja i nagrađivanja u znanosti
2. Olakšati rudarenje teksta i podataka
3. Unaprijediti uvid u autorsko-pravna pitanja i pitanja kao što su zaštita privatnosti
4. Postići transparentnost troškova i uvjeta akademske komunikacije
- Razvijanje istraživačkih infrastruktura**
5. Uvesti FAIR (Findable, Accessible, Interoperable and Reusable) principe i osigurati sigurnost istraživačkih podataka
6. Stvoriti zajedničku e-infrastrukturu
- Poticanje i stvaranje inicijativa otvorene znanosti**
7. Usvojiti načela otvorenoga pristupa
8. Poticati nove izdavačke modele za prijenos znanja
9. Poticati istraživanja o inovacijama u otvorenoj znanosti utemeljenima na dokazima
- Integriranje i daljnje promoviranje politika otvorene znanosti**
10. Razvijati, implementirati, nadzirati i unaprjeđivati planove otvorenoga pristupa
- Poticanje i ugrađivanje otvorene znanosti u znanost i društvo**
11. Uključiti istraživače i nove korisnike u otvorenu znanost
12. Potaknuti sve dionike na dijeljenje ekspertiza i informacija o otvorenoj znanosti.

KORISTI OD OTVORENE ZNANOSTI

Kao najveće prednosti otvorene znanosti ističu se unaprjeđivanje učinkovitosti istraživanja – minimaliziranjem nepotrebna dupliranja istraživanja, ubrzanje tempa novih otkrića i osiguravanje mogućnosti za inovacije. Unaprjeđivanjem suradnje i uključivanjem većega broja zainteresiranih otvorena znanost potiče interdisciplinarna istraživanja. Također je dokazano da otvorena znanost povećava ekonomski i društveni utjecaj znanstvenih istraživanja. Jedan od poznatih primjera snažnog ekonomskog utjecaja je *Human Genome Project*, kod kojeg je svaki američki dolar investiran u istraživanja rezultirao s 178 dolara ekonomske aktivnosti. Brojna istraživanja dokazala su citatnu prednost radova u otvorenom pristupu, a takvi radovi osiguravaju veći utjecaj. Kroz transparentnost i otvorenost svih faza istraživanja, posebice kroz otvoreni recenzijski postupak i otvorene istraživačke podatke, promovira se znanstvena strogost, omogućava reproducibilnost te se unaprjeđuje kvaliteta znanstvenoga doprinosa. Otvorena znanost doprinosi promociji znanstvenih aktivnosti i potiče „znanstvenu pismenost“ javnosti. Poznati

projekti *citizen science* uspješno uključuju zajednicu u sama znanstvena istraživanja i populariziraju znanost. Koristi za **znanstvenike** su veća vidljivost njihova znanstvenoga rada, veći utjecaj, veća citiranost, mogućnosti suradnje; veća i lakša dostupnost znanstvenih informacija, **ustanove** osiguravaju veću vidljivost znanstvene aktivnosti ustanove i promociju ustanove u znanstvenoj zajednici i u javnosti, **javnost** ima pristup rezultatima znanstvenih istraživanja koja su financirana javnim novcem, što može potencijalno poboljšati kvalitetu života i smanjiti razlike između siromašnih i bogatih zajednica, dok **gospodarstvo** ima mogućnost primjene najnovijih znanstvenih otkrića i povezivanja sa znanstvenom zajednicom.

IZAZOVI I PREPREKE

Širenje ideja otvorene znanosti ostvarivalo bi se brže kada ne bi postojali brojni izazovi. Npr. da bi se istraživačke podatke podijelilo sa znanstvenom zajednicom, potrebno je uložiti puno truda i vremena u pripremu i opisivanje, za što znanstvenici teže pronalaze kako vrijeme, tako i motivaciju. Mehanizmi dijeljenja i tehnologije koje koriste primjenjene su mlađoj i srednjoj generaciji znanstvenika, dok starija generacija (ona koja najčešće odlučuje i donosi politike i pravila) ne vidi potrebe za mijenjanjem ustaljenoga načina objavljivanja i sustava vrednovanja na koji su navikli i kojem su se prilagodili. Primjena raspoloživih tehnologija za nove načine komunikacije zbiva se stoga sporo (npr. novi oblici znanstvenih radova, objavljivanje recenzija, komentara čitatelja, verzioniranje radova, znanstvene društvene mreže i sl.). Brojni su problemi vezani i uz autorsko-pravna pitanja, od preuzimanja vlasništva od strane izdavačkih kuća, preko nedovoljno dobro definiranih prava, činjenice da znanstvenici nisu dovoljno motivirani dijeliti ideje za koje se poslije može ispostaviti da su komercijalno iskoristive, do nepriznavanja doprinosa dijeljenja u znanstvenoj i akademskoj karijeri pojedinca.

Ne treba podcijeniti ni ulogu najvećih izdavačkih kuća čije margine profita od 30 % do 40 % osiguravaju dovoljnu moć održavanja *statusa-quo* te sprječavanja i zaustavljanja ideja otvorene znanosti i otvorenoga pristupa znanstvenim informacijama. Cijele su sage ispričane o tzv. „prestižnim časopisima“, koji osiguravaju „najkvalitetniji“ recenzijski postupak i koji jasno odjeljuju „uspješne“ od „neuspješnih“ znanstvenika. Posebno se male znanstvene zajednice snažno oslanjaju na koncept „prestiža“ izdavača i/ili časopisa, koji u pravilu dolaze iz sfere vrlo profitabilnoga dijela izdavaštva, smatrajući da će objavljeni rezultati znanstvenoga rada domaćih znan-

stvenika omotani u sjajne korice „međunarodnih“ časopisa neosporno dokazati kvalitetu znanstveno-istraživačkoga rada i time opravdati ulaganja. Pa iako znanstvenici svih područja trebaju svoje rezultate izlagati što više međunarodnoj prosudbi, naslov časopisa nikako ne bi trebao biti najvažnijim kriterijem kvalitete objavljenog rada.

U svom blog zapisu Brown tvrdi da je znanost narušena „igrom ugleda“, tj. da se znanstvenici više brinu o svojim zaposlenjima i ugledu nego o stvarnom napretku i rješavanju velikih znanstvenih problema. Smanjivanje ulaganja u znanost, sve manje mogućnosti stalnoga zaposlenja i sve prisutnija „korporizacija“ znanosti svakako su prepreke većoj otvorenosti i suradnji u znanosti (Brown, 2016). Uspješnost ustanove, projekta ili pojedinca nerijetko se prosuđuje prema broju publikacija, a same publikacije klasificiraju se i objavljuju sukladno tradicionalnim tiskanim konceptima (knjiga, časopis, zbornik i dr.) u neprimjerenim formatima koji također reproduciraju tisk (PDF). U sustavima vrednovanja nerijetko se razmatra indeksiranost publikacije u najčešće komercijalnim bazama podataka, oslanjajući se na nedovoljno transparentne i zatvorene kriterije odabira kompanije koja proizvodi bazu podataka. Umjesto citata koje je publikacija prikupila, jednoga od pokazatelja čitanosti, popularnosti i utjecaja, kao vrijednosni kriterij razmatra se čimbenik utjecaja časopisa (*Journal Impact Factor*) ili neki drugi pokazatelj popularnosti časopisa, zanemarujući činjenicu da je nerijetko za ukupnu citiranost određenoga časopisa odgovoran vrlo mali broj radova. Znanstvenici danas su na razmeđu između dinamičnoga svijeta u kojem žive, rade, djeluju, stvaraju i otkrivaju s jedne strane i svijeta tradicionalnoga znanstvenog izdavaštva s druge strane. Raskorak ta dva svijeta sve je veći, nelogičnosti sve brojnije, a cijena koju znanstvena zajednica plaća sve je viša. Da bi udovoljili formalnim zahtjevima koji se pred njih postavljaju, znanstvenici su prisiljeni stalno prilagođavati način na koji objavljuju rezultate znanstvenih istraživanja, nastojeći ugoditi sustavu koji od njih traži besprijekorne i dopadljive rezultate isporučene u papirocentričnoj formi, ograničenog opsega, koji će većinom biti nedostupni za čitanje i neprimjereni za korištenje. Otvaranje znanosti zahtjeva dodatni angažman znanstvene zajednice, koji se ne vrednuje na odgovarajući način, a brojne prednosti nisu u dovoljnoj mjeri osvijestene.

PUBMET KONFERENCIJE I KONCEPT OTVORENE Znanosti

Od 20. do 22. rujna 2017. godine na Fakultetu elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu održana je 4. međuna-

Izaslanik Ministarstva znanosti i obrazovanja Tomislav Sokol drži uvodni govor i svečano otvara PUBMET2017

rodna konferencija o znanstvenom izdavaštvu u kontekstu otvorene znanosti PUBMET2017, koja je okupila više od 140 sudionika iz 12 zemalja: Belgije, Republike Češke, Njemačke, Irana, Indije, Italije, Nizozemske, Norveške, Slovenije, Velike Britanije, SAD-a i Hrvatske. Među sudionicima bili su znanstvenici, urednici časopisa, izdavači, kreatori znanstvenih politika, knjižničari, studenti i drugi članovi hrvatske znanstveno-istraživačke, akademske i izdavačke zajednice. PUBMET konferencije organizira Odjel za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru u suorganizaciji Sveučilišta u Zagrebu i Instituta Ruđer Bošković, a uz potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske i H2020 projekta OpenAIRE. PUBMET konferencije pokrivaju dvije osnovne teme po kojima je konferencija dobila ime, znanstveno izdavaštvo (eng. *PuBlishing*) i prosudbu znanstveno-istraživačkoga rada (eng. *METrics*), a obje se razmatraju u kontekstu otvorenosti.

Ovogodišnje teme uključivale su otvorenu znanost, slobodni pristup publikacijama i istraživačkim podacima, transparentni recenzijski postupak, primjenu novih tehnologija u znanstvenom izdavaštvu, znanstveni utjecaj i prosudbu kvalitete, formalne i alternativne pokazatelje utjecaja objavljivanja rezultata znanstvenih istraživanja, najbolje uredničke prakse, digitalne repozitorije i arhive, ulogu knjižnica, etička pitanja i dr.

Radionice o novim i korisnim formatima objavljivanja (XML), alatima koji upućuju na moguće plagiranje, bibliometriji i altmetriji korištenjem raspoloživih baza podataka te budućnosti otvorenoga pristupa imale su za cilj podučiti o aktualnim temama u znanstvenom izdavaštvu. Teme kao što su znanstvena (ne)čestitost i druga etička pitanja bile su pokrivene nizom izlaganja o osporenim radovima (eng.

retracted papers), plagijatorstvu, smanjivanju „otpada“ u istraživanjima i nagrađivanju znanstvene strogosti. Urednici znanstvenih i stručnih časopisa predstavili su najbolje uredničke prakse. Posebna je pozornost dana područjima društvenih i humanističkih znanosti te specifičnostima publicistike u tim područjima. Predstavljena su zanimljiva iskustva drugih zemalja u kojima su teme otvorene znanosti podržali stvaratelji nacionalnih ili institucijskih politika te financijera znanstvenih istraživanja (Norveška, Slovenija, Nizozemska). Okosnica sustava znanstvenoga izdavaštva, recenzijski postupak i mogućnosti koje donosi njegovo otvaranje, bio je također aktualna tema ovogodišnje PUBMET konferencije.

ZAKLJUČAK

Otvorene razmjene ideja ubrzavaju napredak znanosti i rješavaju mnoge probleme danas prisutne u znanstvenoj komunikaciji. U eri globalnih kriza vezanih uz bolesti, siromaštvo, nedostatak obrazovanja, pogubnoga utjecaja na okoliš i drugih „tekovina“ proizašlih iz industrijalizacije i općeprihvaćenih sustava vrijednosti temeljenih na profitu, sredstva za istraživanja ne bi se smjela uzalud trošiti na studije kojima nedostaje znanstvene strogosti, na neobjavljene istraživačke podatke i radove kojima ne možemo pristupiti i koje ne dijelimo, kao i na rezultate istraživanja koji se ne mogu reproducirati. Slobodni pristup rezultatima znanstvenih istraživanja, kao i samim procesima istraživanja, osigurava napredak društva u cjelini. Organizacijom konferencija kao što je PUBMET želimo potaknuti diskusije o otvorenoj znanosti u Hrvatskoj, unaprijediti otvorenost, istraživački integritet i reproducibilnost znanstvenih istraživanja te utjecati poticati razvoj i promjene kriterija kojima se prosuđuje kvaliteta znanstveno-istraživačkoga rada.

Slobodni pristup rezultatima znanstvenih istraživanja, kao i samim procesima istraživanja, osigurava napredak društva u cjelini

URAVNOTEŽENA VIŠEJEZIČNOST: DRUGI PUT DO GLOBALNE Znanosti

Kako bi ispunila svoje odgovornosti, znanost treba znati komunicirati s društvom. To znači da ona u praksi mora biti višejezična

Piše:

Gunnar Sivertsen,
viši znanstveni
suradnik, Nordijski
institut za studije
inovacija, istraživanje i
obrazovanje, Oslo.

Volim ideju globalizacije znanosti. Znam da je latinski kao međunarodni znanstveni jezik umro prije više od dvije stotine godina, i da su se prije dvadeset godina *Acta Physica Hungarica*, *Anales de Física*, *Il Nuovo Cimento*, *Journal de Physique*, *Portugaliae Physica* i *Zeitschrift für Physik* spojili u *European Physical Journal*, koji objavljuje samo na engleskom jeziku. Engleski je danas široko prihvaćen i prakticiran kao međunarodni znanstveni jezik, čak i u društvenim i humanističkim znanostima.

No, također volim čitati francuskog renesansnog pisca Michel de Montaignea (1553. - 1592.) koji je poznat po razvoju eseja kao književnog žanra izražavajući ono što je zapravo promatrao, doživio, osjetio i mislio kao osoba, a ne apstraktne ideje i želje. Također volim čitati danskog prosvjetitelja Ludwiga Holberga (1684. - 1754.), koji je inspiriran Montaigneom pisao eseje koji su započeli s promatranjem paradoksa u stvarnom životu te nisu završili s apstraktnim idejama i željama.

Inspiriran njima, ovo je esej koji promatra paradoks u stvarnom životu: Čak i ako želimo da znanost bude univerzalna i nastoji učiniti engleski jedinim jezikom, znanost ostaje dio društva i višejezično u praksi. Znanost će nastaviti biti višejezična sve dok postoje nove osobe u ljudskom svijetu koje su rođene da govore drugim jezicima osim engleskog. U poslu, u radu, znanost je uvijek potrebna, priorizirana, financirana, organizirana, izvedena, priopćena, tumačena, primijenjena i podučena u određenim društvenim i kulturnim kontekstima. To je razlog zašto ni jedan hegemonijski jezik u znanosti nikad nije bio sam prakticiran.¹ Znanost treba komunicirati s društvom da ispuni svoje odgovornosti.

U ovom eseju raspravljat ću o uravnoteženoj višejezičnosti kao jednom realističnom i prikladnom pristupu globalizaciji znanosti a ne o stavljanju svih ostalih jezika osim engleskog na dno hijerarhije vrijednosti i poticaja u znanstvenom izdavaštvu te u evaluaciji i financiranju istraživanja. Počet ću definiranjem koncepta uravnotežene višejezičnosti. Tada ću predstaviti dva primjera kako je taj koncept već utjecao na politike financiranja istraživanja i znanstvenog izdavaštva. Esaj ću završiti raspravljajući o potrebi za eksplicitnijim korištenjem koncepta u politici Europske unije za odgovorno istraživanje i inovacije („Responsible Research and Innovation“ ili RRI).

¹ Gordin, M.D. (2015). *Scientific Babel. How Science Was Done Before and After Global English*. Chicago: Sveučilište Chicago Press. Gordin, M.D. (2015). *Scientific Babel*.

URAVNOTEŽENA VIŠEJEZIČNOST

Inspiriran Montaigneom, počinjem sa stvarnošću, a ne idejama i željama. Najprije ću ilustrirati što višejezičnost u znanosti može značiti u određenom kontekstu. Tada ću definirati koncept uravnotežene višejezičnosti.

Nedavno sam sudjelovao na međunarodnom simpoziju o evaluaciji istraživanja u Rabatu, Maroko. Simpozij je održalo Marokansko Više vijeće za odgoj, obrazovanje i znanstveno istraživanje te je imao tri službena jezika: arapski, engleski i francuski. Arapski i francuski su međunarodni jezici u istraživanju iz perspektive većine suradnika i sudionika koji su bili iz zemalja u kojima se ti jezici govore kao prvi ili drugi jezik: Sjeverna i Zapadna Afrika, Bliski istok, Francuska i Quebec u Kanadi. Neki od nas također su trebali engleski kao jezik konferencije. Dodatno na ovu višejezičnu situaciju, prvi dan konferencije prisustvovali su marokanski mediji, kao i studenti i voditelji istraživanja iz marokanskih institucija koji su tamo bili da uče od struke. Prema marokanskom ustavu, ovi polaznici mogu govoriti i pisati na dva različita službena jezika, arapskom i berberskom jeziku.

Nekoliko doprinosa na simpoziju povećalo je naše razumijevanje važnosti arapskog i francuskog kao međunarodnih jezika u ovom dijelu svijeta. U svim afričkim zemljama gdje je francuski jezik drugi jezik po tradiciji, još uvijek se uvelike koristi u istraživačkoj suradnji i mobilnosti istraživača između tih zemalja te u odnosu na francuski. Značaj arapskog kao međunarodnog jezika uvjerljivo je demonstrirao predsjednik Arapskog vijeća za društvene znanosti i druge društvene znanstvenike iz zemalja arapskog govornog područja. Oni imaju zajednički program za odgovaranje na specifične društvene potrebe i izazove, a objavljuju ih u zajedničkim časopisima unutar arapskog govornog svijeta. Moj primjer višejezične situacije nije jedinstven, nego je tipičan. Kao što je gore spomenuto, Maroko je zemlja s dva službena materinska jezika. Pokušajte sagledati europsku zemlju s jednim materinskim jezikom. Nećete ih naći mnogo. Moja vlastita zemlja, Norveška (5 milijuna stanovnika) ima dva službena materinska i tri službena pisana jezika. Engleski nije jedini materinski jezik u Walesu. Španjolski nije jedini materinski jezik u Baskiji.

Moj primjer pokazuje da su najmanje tri različita međunarodna znanstvena jezika korisna za marokansko istraživanje. Mnogi drugi dijelovi svijeta služe se dodatnim međunarodnim jezicima u istraživanju. Španjolski je primjer jednog od tih međunarodnih jezika. U nekim područjima istraživanja, a za neke komunikacijske svrhe, znanstveni časopisi na

španjolskom jednako su važni kao časopisi koji objavljuju na engleskom jeziku.

Na simpoziju u Rabatu međusobno je usuglašeno da marokanska znanost treba dodatnu internacionalizaciju. Razgovaralo se o dva pokazatelja za mjerenje postupka. Jedan od njih je i broj i udio marokanskih članaka u „indeksiranim“ časopisima (što znači: Web of Science ili Scopus). Drugi je broj i udio članaka u istim časopisima s afilijacijama u Maroku i drugoj zemlji. Ova dva pokazatelja bi u praksi stimulirala i mjerila udaljšavanje od sadašnje višejezične situacije prema jednojezičnoj situaciji s engleskim kao glavnim znanstvenim jezikom. Marokanski istraživački rad bi se tada više odvojio od društvenih potreba i postojećih suradničkih mreža. Na žalost, bilo je malo vremena za raspravu o takvim nenamjernim ishodima na simpoziju. Indikatori su predstavljeni kao neminovni jer ih mnoge ostale zemlje koriste „međunarodno“.

Situacija je ista u Europi. U nastavku ću dati primjere, završavajući raspravom o jeziku koji se odnosi na službenu europsku politiku odgovornog istraživanja i inovacija (RRI). S konceptom uravnotežene višejezičnosti želim riješiti jednostavnu dihotomiju između engleskog na jednoj strani i bilo kojeg drugog jezika na drugoj strani te zamijeniti sadašnju hijerarhiju vrijednosti i poticaja korisnijim i realističnijim konceptom za istodobno razumijevanje i promicanje globalizacije znanosti i društveno odgovorno istraživanje: Uravnotežena višejezičnost je razmatranje svih komunikacijskih ciljeva u svim različitim područjima istraživanja i svih jezika potrebnih za ispunjavanje tih ciljeva, na holistički način bez izuzetaka ili prioriteta. Uravnotežena višejezičnost također treba uspostaviti instrumente za dokumentiranje i mjerenje uporabe jezika za različite svrhe istraživanja, čime se osigurava osnova za praćenje daljnje globalizacije istraživanja u odgovornijem smjeru.

Uravnotežena višejezičnost je dinamičan koncept. Vraćajući se na primjer Maroka, uravnotežena višejezičnost bi bila uzimanje u obzir sadašnje uporabe arapskog, berberskog, engleskog i francuskog jezika za različite svrhe te bi bila u stanju dokumentirati njihovu upotrebu u svim kontekstima. Web of Science ili Scopus ne bi bili dovoljni. Ako je postignut sporazum o postupnom povećanju uporabe engleskog jezika i objavljivanja u međunarodnim časopisima, postojat će pitanje postizanja nove ravnoteže u kojoj se ostala tri jezika još uvijek mogu koristiti u kontekstu u kojem učinkovitije služe za tu svrhu.

Sada ću koristiti dva primjera iz svoje zemlje o tome kako se koncept uravnotežene višejezičnosti može koristiti za

Uravnotežena višejezičnost je razmatranje svih komunikacijskih ciljeva u svim različitim područjima istraživanja i svih jezika potrebnih za ispunjavanje tih ciljeva, na holistički način bez izuzetaka ili prioriteta

Znanstveni časopisi koji nisu uključeni u Scopus ili Web of Science baze podataka u nekim se zemljama službeno nazivaju „časopisi bez utjecaja“

promicanje odgovornije prakse u financiranju istraživanja i znanstvenog objavljivanja.

RANGIRANJE ČASOPISA UZ ZADRŽAVANJE RAVNOTEŽE

Gledajući stvarnost, ovdje nailazimo na još jedan paradoks: čini se da se skepticizam prema rangiranju znanstvenih časopisa, osobito prema korištenju faktora utjecaja časopisa (i sličnih pokazatelja) povećava jednako kao i raširena upotreba istog tipa ljestvica i indikatora u financiranju i evaluaciji istraživanja. Može li se postići konstruktivniji kompromis uzimajući u obzir perspektivu uravnotežene višezječnosti?

Ljestvice i pokazatelji časopisa uglavnom se temelje na podacima iz Scopusa ili Web of Sciencea. Časopisi koji nisu uključeni u te baze podataka se u nekim zemljama službeno nazivaju „časopisi bez utjecaja“ u njihovoj procjeni ili shemi financiranja. Takvi časopisi uvijek se stavljaju na dno hijerarhije procjene, ako su uopće uključeni. Postoji također široko korištenje hijerarhije unutar baza podataka. Kao primjer, prvom kvartilu časopisa rangiranom prema faktorima utjecaja časopisa na popisu disciplina može se dati više težine ili pažnje od ostalih časopisa.

Ove ljestvice i pokazatelji časopisa u praksi djeluju suprotno onome što bi bila uravnotežena višezječnost u istraživanju. Ipak, ne mislim da se problemi mogu riješiti samo tvrdnjom da postoji angloamerička pristranost u odabiru časopisa koji moraju biti uravnoteženi. Komercijalne baze podataka su nužno selektivne, ne samo iz komercijalnih razloga, već i zbog teorije o prikupljanju podataka i mjerenja citata. Ova vrsta selektivnosti se pojačava odabirom međunarodnih časopisa sa sadržajem najzanimljivijih svjetskih interesa. Štoviše, većina skepticizma prema rangiranjima časopisa temelji se na drugim pretpostavkama koje nisu jezične naravi. Većina znanstvenika koji su skeptični prema faktorima utjecaja i dalje će smatrati da su neki časopisi važniji od drugih. Čini se da uravnotežena višezječnost ovdje nema puno šanse.

Međutim, postoji kompromis, koji može podržati uravnoteženu višezječnost. To je takozvani „norveški model“, koji sam prije nekoliko godina razvio za norvešku vladu, samo za institucionalno financiranje, a ne za istraživanje.² Također su ga usvojile danska i finska vlada i lokalna sveučilišta u Irskoj i Švedskoj.

2 Sivertsen, G. (2016.). Publication-Based Funding: The Norwegian Model. U M. Ochsner, S.E. Hug, H.D. Daniel (ur.), Research Assessment in the Humanities. Towards Criteria and Procedures (str. 79-90). Zürich: Springer Open.

Ograničenije modela je da obuhvaća samo znanstvene časopise i izdavače knjiga koji primjenjuju recenziju. Nisu uključeni kanali za objavljivanje materijala za nastavu ili dostupnost profesijama ili općoj publici. Ovo je suprotno ideji uravnotežene višezječnosti. Ipak, model nema hijerarhiju koja se odnosi na jezik, pokrivenost baze podataka ili faktore utjecaja. Umjesto toga, postoji jednostavna hijerarhija sa samo dvije razine. Postoji najviša razina pod nazivom „razina 2“ i normalna razina pod nazivom „razina 1“.

Razina 2, koja predstavlja samo do 20 posto od ukupnog broja publikacija na terenu, može uključivati samo najviše međunarodno prestižne kanale publikacije na području. To su jedini kriterij. U fizici, mali broj časopisa na razini 2 bit će na engleskom jeziku, imati velike faktore utjecaja te biti obuhvaćeni Scopusom ili Web of Scienceom. Ali to nisu kriteriji. Mnogi od časopisa na razini 1 također će imati velike faktore utjecaja, objavljivati se na engleskom jeziku i biti obuhvaćeni Scopusom ili Web of Scienceom. U španjolskoj filologiji, s druge strane, časopisi na razini 2 mogu biti na jeziku studija i ne moraju imati faktore utjecaja prema Scopusu ili Web of Scienceu.

U ovom modelu, razina 2 je odgovor na ideju da su neki časopisi važniji od drugih i da postoji potreba za globalizacijom znanosti. Na razini 1, časopisi na bilo kojem jeziku mogu biti uključeni, a svi su jednako vrednovani. Učinak je da ne postoji hijerarhija za 80 posto publikacija u području. Časopisi na materinskom jeziku vrijede jednako kao i međunarodni časopisi. Razina 1 će uključivati svaki znanstveni kanal za objavljivanje u bilo kojem trenutku, bez obzira na pokrivenost u drugim određenim bazama podataka, ako zadovoljavaju određene kriterije kvalitete. Kao primjer, novi časopisi otvorenog pristupa su dobrodošli ako ispunjavaju kriterije. Akademska zajednica je uključena u donošenje odluka na obje razine. Na engleskom jeziku nalazi se web stranica koja objašnjava kako je to organizirano u Norveškoj.³ Treba biti svjestan da opisani kompromis nije lako postići. Znanstvenici koji su protiv rangiranja, ili koji neće objavljivati na više od jednog jezika, mogu biti protiv njega. Isto bi moglo biti slučaj i za znanstvenike koji favoriziraju rangiranje na temelju faktora utjecaja.

OTVARANJE ZNANSTVENIH ČASOPISA U DRUŠTVENIM I HUMANISTIČKIM ZNANOSTIMA

Društvene i humanističke znanosti (DHZ) često se smatraju „problemom“ u vrednovanju istraživanja i znanstvenom

3 <https://npi.nsd.no/>

Gunnar Sivertsen govori na Međunarodnom simpoziju o evaluaciji istraživanja u Rabatu, Maroko

izdavaštvu jer njihovi raznoliki oblici objavljivanja s obzirom na jezik i vrstu objavljivanja imaju ograničenu pokrivenost u komercijalnim bazama podataka. Ovaj „problem“ može se potpuno okrenuti iz perspektive uravnotežene višezječnosti. DHZ se može smatrati primjerom koji treba slijediti, a ne kao primjer odstupanja, jer ima dobre prakse, a ne prakse koje postaju zastarjele. Ovdje ćemo promatrati DHZ kao *exemplum virtutis*, model vrlina dostojan imitacije, u komunikaciji s društvom.

Ne samo da DHZ proučava kulturu i društvo, nego surađuje s, utječe na i poboljšava kulturu i društvo na područjima kao što su demokratski razvoj, politički dizajn, javna uprava, međunarodni poslovi, migracija, integracija, razumijevanje različitih jezika i kultura, obrazovanje na svim razinama, kulturni život, mediji i informacije i povijest kao „sjećanje društva“. Prema tome, čini se da je DHZ „lokalniji“ od ostalih znanosti. Ipak, mnoge od disciplina iz DHZ-a su međunarodne i višezječne u jezičnoj uporabi i komunikaciji duže od dvije tisuće godina. One su uvijek bile međunarodne u društvenim i kulturnim kontekstima kojima su pripadale. Umjesto da se smatraju „lokalnima“ za razliku od „međunarodnih“, komunikacijska praksa DHZ-a može se ocijeniti kao primjer kombiniranja međunarodne izvrsnosti s lokalnom važnosti u višezječnom pristupu istraživačkoj komunikaciji. Postoje dokazi da je svaki pojedinačni istraživač u DHZ-u obično barem dvojezičan u znanstvenim izdavačkim praksama.⁴ Također postoje dokazi da DHZ češće nego prirodne znanosti objavljuje za studente, profesije, javnu raspravu i širu publiku na svom materinskom jeziku.⁵

U tri zemlje koje su ga usvojile, gore opisani „norveški model“ povezan je s nacionalnom bibliografskom bazom podataka s potpunim obuhvatom svih znanstvenih publikacija ustanova koje su uključene u shemu financiranja.

4 Sivertsen, G. (2016.). Patterns of internationalization and criteria for research assessment in the social sciences and humanities. *Scientometrics*, 107 (2), 357-368.

5 Kyvik, S. (2005.). Popular Science Publishing and Contributions to Public Discourse among University Faculty. *Science Communication*, 26(3): 288-311. Kyvik, S. (2005).

Na temelju cjelovitih podataka, moguće je dokazati da je oko polovice znanstvenih članaka iz područja DHZ-i na materinskom jeziku te da su te publikacije koncentrirane u relativno malo nacionalnih časopisa. Sada ćemo kombinirati ove činjenice s programom rada otvorenog pristupa.

Kao što je gore opisano, DHZ obično surađuje, utječe i poboljšava kulturu i društvo. Da bi se to postiglo, njihovo znanstveno izdavaštvo djelomično je na materinskom jeziku. Time predstavljaju područja istraživanja i istraživačke komunikacije koje su odmah značajne za stvaranje otvorenog pristupa širokom čitateljstvu u društvu. S obzirom da se veliki udio članaka iz časopisa s području DHZ-a iz institucija zemalja može staviti na raspolaganje otvaranjem relativno malog broja časopisa, postoji mogućnost za otvoreni pristup koji će odmah pružiti sveobuhvatne rezultate.

Prije četiri godine napisao sam izvještaj Norveškom istražnom vijeću u kojem sam opisao taj potencijal i predložio rješenje.⁶ Radi se o studiji 76 nacionalnih časopisa DHZ-a, njihovom sadržaju i autorima te njihovim ulogama u komunikaciji. Izvješće je zaključeno prijedlogom novog poslovnog modela: Odabrani su samo središnji, najcjjenjeniji i najpotrebniji nacionalni časopisi DHZ-a koji se objavljuju na norveškom jeziku. Ne postoje pojedinačna plaćanja autora jer su vrste publikacija i suradnika u tim časopisima različiti. Odabrane časopise, umjesto toga, djelomično financira Vlada, djelomično konzorcij istraživačkih institucija koje često objavljuju u časopisima. Odabir časopisa i samog modela prati nacionalna komisija koju imenuju dekani humanističkih i društvenih znanosti.

Ovaj model otvorenog pristupa za DHZ pokrenula je norveška vlada u bijeloj knjizi o humanističkim znanostima u Norveškoj⁷ i trenutno je u fazi provedbe. Implikacija je da

6 Sivertsen, G. (2013.). *Norskspråklige vitenskapelige tidsskrifter i humaniora og samfunnsvitenskap: Forfatterkrets, formål og mulighet for åpen tilgang*. NIFU Arbeidsnotat 14/2013.

7 Norwegian Government. (2017.). *The Humanities in Norway — Meld. St. 25 (2016–2017) Report to the Parliament (white paper in Norwegian)*.

Politika odgovornog istraživanja i inovacija trebala bi dodati jezičnu dimenziju analizi načina na koji znanost i društvo djeluju i komuniciraju

većina članaka DHZ časopisa na materinskom jeziku u čitavoj zemlji postane javno dostupna samo jednom aktivnosti. Ova aktivnost ne promiče globalizaciju u znanosti, već promiče društvenu važnost DHZ-a, što je jednako važno iz perspektive uravnotežene višejezičnosti. Valja shvatiti da takav kompromis nije lako postići. S jedne strane, među znanstvenicima može postojati strah da bi kvaliteta istraživanja mogla biti smanjena uklanjanjem modela pretplate. S druge strane, aktivni podupiratelji otvorenog pristupa često će, paradoksalno, imati isti stav kao i veliki multinacionalni komercijalni izdavači te smatrati da je narodni jezik od male važnosti za DHZ.

URAVNOTEŽENA VIŠEJEZIČNOST ZA ODGOVORNO ISTRAŽIVANJE I INOVACIJE (RRI)

Službena politika za odgovorno istraživanje i inovacije (Horizon 2020) podrazumijeva da društveni faktori (istraživači, građani, kreatori politike, društva, organizacije trećeg sektora i dr.) zajedno rade zajedno tijekom cijelog procesa istraživanja i inovacija kako bi se postupak i njegovi ishodi bolje uskladili s vrijednostima, potrebama i očekivanjima društva.⁸ U praksi, RRI politika se provodi „kao paket koji uključuje više aktera i javni angažman u istraživanju i inovacijama, što olakšava pristup znanstvenim rezultatima, upoznavanje sa spolom i etikom u sadržaju i procesu istraživanja i inovacija te formalnom i neformalnom znanstvenom obrazovanju“.

Ova područja interakcije najčešće zahtijevaju perspektivu uravnotežene višejezičnosti koju treba unaprijediti, kao što je gore objašnjeno. Međutim, ne spominju se implikacije jezika u politici ili u Programu rada 2018. – 2020. za znanost i društvo.⁹ Čak ni riječ „jezik“ nije spomenuta. U povezanoj bazi podataka RRI alata nema dokumenata ili resursa koji

⁸ <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/h2020-section/responsible-research-innovation>
⁹ http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/wp/2018-2020/main/h2020-wp1820-swfs_en.pdf

se mogu pronaći uz traženje 'jezika'. Jezik je samo filter za pretraživanje što odmah pokazuje da su gotovo svi dokumenti i resursi na engleskom jeziku, kao da je uporaba jezika u istraživanju nevidljiva u perspektivi RRI-a.

Može se razumjeti da se jezična pitanja izričito raspravljaju u službenim europskim politikama i instrumentima radi povećanja istraživačke izvrsnosti. Međutim, kako bi RRI politika uspjela, potrebno je raspraviti jesu li u praksi druge politike u suprotnosti s njom.

Politika RRI-a koegzistira sa sustavima za raspodjelu sredstava i procjenu istraživanja na europskoj razini u kojoj sve aktivnosti zahtijevaju korištenje engleskog jezika. Osim toga, ove aktivnosti u praksi stavljaju engleski jezik na vrh hijerarhije vrijednosti (u procjeni istraživanja) ili poticaja (u financiranju istraživanja). Ova hijerarhija je još vidljivija i utjecajnija na nacionalnoj razini u nekim državama članicama.

Po mom mišljenju, uravnotežena višejezičnost u istraživanju nije samo potrebna za postizanje ciljeva politike RRI-a. Također je potrebno izbjegavati učinke drugih politika koje u praksi rade protiv nje. Politika RRI-a bi trebala dodati jezičnu dimenziju analizi načina na koji znanost i društvo djeluju i komuniciraju. Također bi se trebala izričito baviti izazovima sadašnjih istraživanja i sustava financiranja. Politika RRI-a bi trebala usvojiti perspektivu uravnotežene višejezičnosti u istraživanjima zahtijevajući da su:

- Sve komunikacijske svrhe u svim različitim područjima istraživanja i svi jezici potrebni za ispunjavanje tih ciljeva razmatrani holistički, bez izuzetaka ili prioriteta.
- Uređeni instrumenti za dokumentiranje i mjerenje uporabe jezika za različite svrhe istraživanja, čime se osigurava osnova za praćenje daljnje globalizacije istraživanja u odgovornijem smjeru.
- Isti instrumenti korišteni za dokumentaciju u vezi s kriterijima evaluacije i financiranja u istraživanjima, potičući tako društveno relevantno i odgovorno istraživanje i inovacije.

Poštovana kolegice - poštovani kolega!

EVIDENCIJSKI LISTIĆ – PRISTUPNICA

Bez ispunjenja **evidencijskog listića - pristupnice** ne možemo Vam Izdati člansku karticu. Članska kartica Vaša je identifikacijska isprava za sve povoljnosti i popuste koje Vam Sindikat osigurava. Evidencijski listić nam je važan zbog pohranjivanja podataka u našu bazu i njihove statističke obrade. Stoga molimo da uredno ispunite ovaj listić.

Pišite velikim tiskanim slovima!

Datum učlanjenja.....**Broj članske kartice** (ispunjava Tajništvo)

Ime i prezime Ime oca

Datum i mjesto rođenja.....**OIB:**.....Spol: M / Ž

AdresaTelefon kod kuće

Ustanova u kojoj radite

Mobilni telefon Telefon na posluE-mail

Ukupni broj godina radnog staža Broj godina radnog staža u ustanovi u kojoj sada radite

Rang stručne spreme: (zaokružite)

- NKV • PKV • KV • SSS • VKV/SSS-spec. (V st.) • VŠ/bacc • VSS/mag. spec. • MR • DR

Zanimanje (naziv i opis radnog mjesta, tema kojom se bavite, katedra, zavod, odjel gdje predajete ili istražujete)

Zaokružite:

A. Znanstveno-nastavna, umjetničko-nastavna, znanstvena, nastavna, suradnička i stručna zvanja

1) redoviti profesor / znanstveni savjetnik	9) asistent / znanstveni novak
2) izvanredni profesor / viši znanstveni suradnik	10) stručni savjetnik
3) docent / znanstveni suradnik	11) viši stručni savjetnik
4) profesor visoke škole	12) stručni suradnik
5) viši predavač	13) viši umjetnički suradnik
6) predavač	14) umjetnički suradnik
7) viši asistent	15) viši lektor
8) asistent	16) lektor

B. Ostali zaposlenici (nenastavno i neznanstveno osoblje)

Zvanje temeljem diplome ili svjedodžbe (npr. dipl. ing. elektrotehnike, bibliotekar, profesor engleskog jezika, ekonomski tehničar, itd.):

RIJEŠENO STAMBENO PITANJE (zaokružiti) da neodgovarajuće nikako

vlastoručni potpis

(ovim potpisom prihvaćam Pravilnik na poleđini ovog listića i obračun moje sindikalne članarine putem isplatnih lista prilikom obračuna plaće)

Jeste li zainteresirani za aktivnosti u našem Sindikatu?

1) NISAM	f) na pitanjima zakonodavstva
2) MOŽDA u nekom drugom razdoblju	g) na solidarnim i humanitarnim aktivnostima
3) DA! u	h) u sportskim aktivnostima
4) DA!	
a) ustanovi kao povjerenik	a) volonterski
b) ustanovi kao član povjereništva	b) honorarno
c) izdavaštvu (glasnik, knjige)	c) profesionalno i poluprofesionalno
d) statističko-analičkim aktivnostima	
e) na stambenim pitanjima	

IZVOD IZ PRAVILNIKA O ČLANSTVU

UČLANJENJE

- 1) Članom Sindikata postaje se dobrovoljnim ispunjenjem i vlastoručnim potpisom evidencijskog listića – pristupnice (u daljnjem tekstu – pristupnica), čime se prihvaćaju svi dokumenti Sindikata, ovaj Pravilnik, kao i odluke tijela Sindikata.
- 2) Potpisom pristupnice član je postao suglasan s obračunom sindikalne članarine.
- 3) Obračun i uplatu članarine obavlja računovodstvo ustanove po obavijesti glavnog povjerenika, odnosno tajnika podružnice, putem isplatnih lista prilikom obračuna plaće.
- 4) Članarina se može uplaćivati i na drugi način, što ovisi o statusu člana.
- 5) Punopravnim članom, odnosno članom koji uživa sva prava, postaje se nakon isteka dva puna mjeseca od uplate prve članarine.
- 6) Stjecanjem punopravnog članstva član karticu može koristiti za ostvarivanje popusta i povoljnosti koje osigurava Sindikat.
- 7) Pravo na pravnu pomoć stječe se samo punopravnim članstvom i to za probleme koji su novom članu nastali nakon datuma ispunjenja pristupnice, osim u iznimno opravdanim slučajevima o čemu odlučuje ovlašteno tijelo Sindikata.
- 8) Osoba koja nije uredno ispunila podatke u pristupnici, a posebno ime i prezime, ustanovu, zvanje, rang stručne spreme i adresu, ne vodi se u bazi članstva kao član i ne može dobiti člansku karticu.

PRESTANAK ČLANSTVA

- 1) Članstvo u Sindikatu prestaje:
 - a) dobrovoljnim istupanjem iz članstva, prestankom radnog odnosa (osim u slučaju iz članka 16. stavka 3. ovog Pravilnika), smrću, te umirovljenjem (osim u slučaju iz članka 13. stavka 1. ovog pravilnika),
 - b) brisanjem iz članstva mjesec dana nakon pisanog upozorenja o prestanku punopravnog članstva radi tromjesečnog neplaćanja članarine,
 - c) isključenjem zbog kršenja Statuta, nepridržavanja obvezatnih odluka ili djelovanja kojim se sprječava ili ometa rad Sindikata.
- 2) Dobrovoljno istupanje iz članstva obavlja se na način da se na poleđini pristupnice navede razlog istupanja iz članstva i istu potpiše.
- 3) Bez potpisa člana na poleđini pristupnice smatrat će se da član nije istupio iz članstva, te je isti obavezan i dalje plaćati članarinu.
- 4) U slučaju dobrovoljnog istupanja iz članstva, članstvo ne prestaje odmah nakon potpisivanja člana na poleđini pristupnice, već na prvi od nadolazećih datuma: 1. siječanj, 1. travanj, 1. srpanj ili 1. listopad. Do tog datuma član je dužan vratiti člansku karticu i plaćati članarinu.
- 5) Člana može isključiti povjereništvo podružnice, Malo vijeće ili tijelo koje ono ovlasti. Prijedlog za isključenje može podnijeti svaki član Sindikata.
- 6) Nakon odluke o iščlanjenju članstvo prestaje prvog dana sljedećeg mjeseca. Isključeni član dužan je do tog datuma vratiti člansku karticu glavnom povjereniku, odnosno tajniku podružnice.
- 7) Isključeni član, kao i član koji je dobrovoljno istupio iz članstva ne može se ponovno učlaniti u Sindikat prije isteka šest mjeseci od datuma kada mu je članstvo prestalo, osim u iznimnim slučajevima o kojima odlučuje ovlašteno tijelo Sindikata.
- 8) Po prestanku članstva član je obavezan vratiti člansku karticu. Ako član po prestanku članstva zbog dobrovoljnog istupanja, isključenja, odlaska u mirovinu ili otkaza ne vrati člansku karticu, Sindikat ima pravo od njega potraživati primjerenu financijsku naknadu.

Za sva ostala pitanja primjenjuju se odredbe Pravilnika o članstvu.

PRESTANAK ČLANSTVA

RAZLOG:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Datum:

Potpis povjerenika:

.....

Potpis bivšeg člana:
(u slučaju iščlanjenja)

.....

Nakon prestanka članstva ili odlaska člana iz podružnice evidencijski listić treba vratiti u Tajništvo Sindikata.

Utjecaj Sindikata na plaće zaposlenih

Što bi bilo s našim plaćama kad ne bi bilo Sindikata legitimno je pitanje ako znamo da Sindikat zaposlenicima u sustavu, na svim radnim mjestima, izravno osigurava od 26 do 35 posto ukupne plaće.

U pregovorima i kroz kolektivne ugovore Sindikat osigurava osnovicu za izračun plaće te dodatke na plaću za zaposlenike u sustavu. Sindikat se pritiscima i industrijskim akcijama bori za očuvanje i uvećanje

materijalnih prava zaposlenika u sustavu. U protekloj ekonomskoj krizi doživjeli smo značajan udar na naše plaće i naša prava, ali da nije bilo Sindikata taj udar bi bio i veći, jer interese radnika ne bi imao tko zastupati.

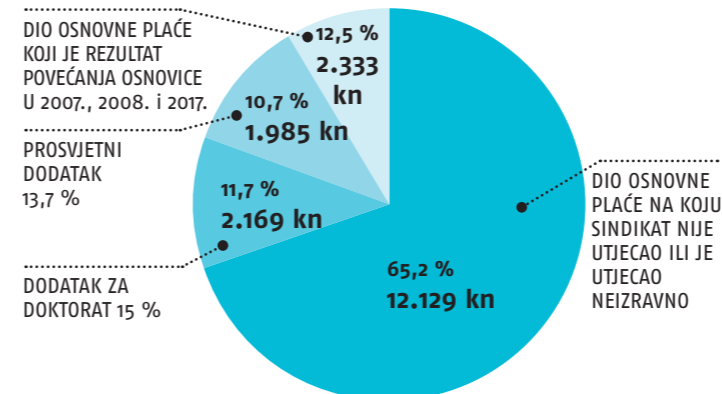
Na koji način Sindikat utječe na plaće zaposlenika u sustavu, pogledajte u prikazu koji donosimo u nastavku.

REDOVITI PROFESOR/ZNANSTVENI SAVJETNIK

PRVI IZBOR – 20 GODINA STAŽA

TRENTNA MJESEČNA BRUTO PLAĆA **18.166 KN**

DA NIJE BILO DJELOVANJA SINDIKATA, BRUTO PLAĆA BILA BI MANJA ZA 35 %, ODNOSNO **6.487 KN**

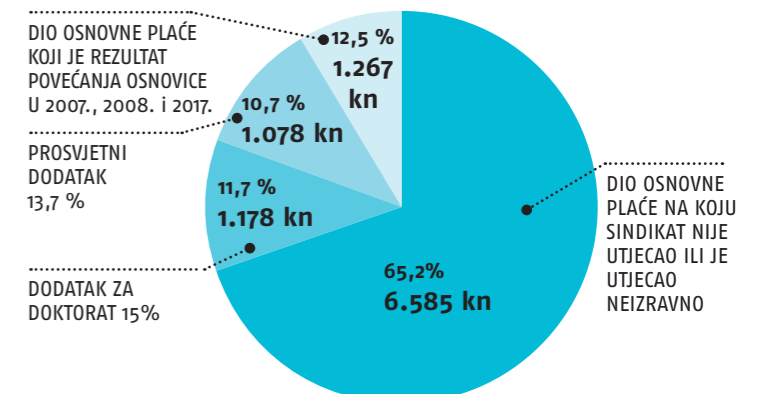

ASISTENT

S DOKTORATOM, 6 GODINA STAŽA

TRENTNA MJESEČNA BRUTO PLAĆA **10.107 KN**

DA NIJE BILO DJELOVANJA SINDIKATA, BRUTO PLAĆA BILA BI MANJA ZA 35 %, ODNOSNO **3.522 KN**

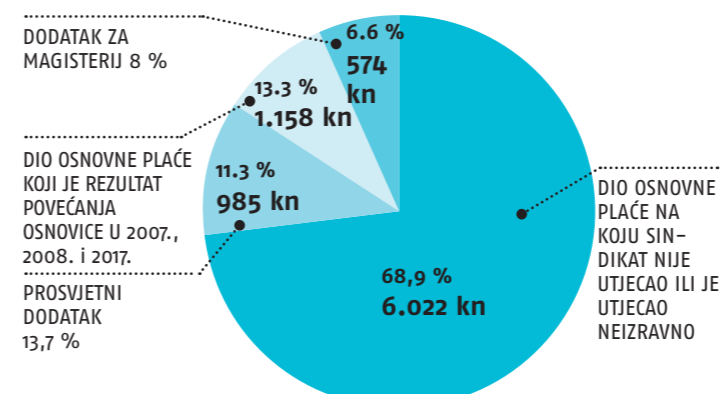

VODITELJ RAČUNOVODSTVA/UPRAVNI-STRUČNI SAVJETNIK

S MAGISTERIJEM, 15 GODINA STAŽA

TRENTNA MJESEČNA BRUTO PLAĆA **8.740 KN**

DA NIJE BILO DJELOVANJA SINDIKATA, BRUTO PLAĆA BILA BI MANJA ZA 31 %, ODNOSNO **2.718 KN**

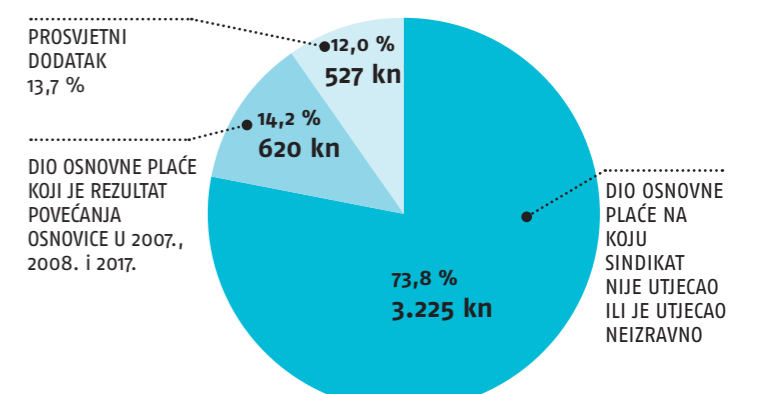

RADNA MJESTA 4. VRSTE (ČISTAČICA...)

36 GODINA STAŽA

TRENTNA MJESEČNA BRUTO PLAĆA **4.372 KN**

DA NIJE BILO DJELOVANJA SINDIKATA, BRUTO PLAĆA BILA BI MANJA ZA 26 %, ODNOSNO **1.147 KN**

Najveća vrijednost Sindikata su njegovi članovi

Nezavisni sindikat znanosti i visokog obrazovanja ponosi se činjenicom da u svome članstvu ima veliki broj uglednih osoba iz akademske zajednice, političkih struktura i javnog života. U članove Sindikata tako ubrajamo brojne sadašnje i bivše rektore hrvatskih sveučilišta, mnoge ministre u Vladi RH, kao i cijeli niz vrhunskih znanstvenika. O svojim razlozima za članstvo u Sindikatu mnogi od tih uglednika su se i javno očitovali. Zahvaljujući potpori i aktivnom zalaganju svojih članova, Sindikat znanosti svih ovih godina uspješno štiti prava i promiče položaj djelatnika u znanosti i visokom obrazovanju.

doc. dr. sc. **Jadranka Stojanovski**, Sveučilište u Zadru

Zašto sam član Sindikata?

Živimo u svijetu iskrivljenog sustava vrijednosti, u kojem se traže isključivo kratkoročna "rješenja", a glavni pokretač svega je profit (ili pohlepa?). Sindikat, koji u prvi plan stavlja radnike, socijalnu pravdu, dostojanstvo, humanost, solidarnost, poštenje, jednakost, toleranciju i otvorenost, vidim kao važan i nezamjenjiv korektiv prisutnih trendova. Smatram da Sindikat svojim aktivnostima pridonosi stvaranju boljeg, humanijeg i pravednijeg društva. Voljela bih da je Sindikat prisutniji u svakodnevici ustanove ili tvrtke, da je hrabriji, zeleniji i da u većoj mjeri potiče zajedništvo i suradnju.

VI SE BRINETE ZA BUDUĆNOST SVIH NAS. POBRINITE SE I ZA SVOJU.

Odluke koje donosite danas ostavljaju traga i na vašoj budućnosti. Pametnim ulaganjem osigurajte dodatnu mirovinu. Uplatom u dobrovoljni mirovinski fond do kraja godine ostvarite pravo na 15% državnog poticaja, a maksimalno 750 kuna za 2018. godinu.

Sindikat znanosti u suradnji s AZ d.o.o. društvom za upravljanje dobrovoljnim mirovinskim fondovima osnovao je zatvoreni dobrovoljni mirovinski fond za sve članove Sindikata znanosti i visokog obrazovanja.

TAJNIŠTVO NSZVO 01 4847 337 • fond@nsz.hr | AZ FOND besplatni info telefon 0800 00 99 • mojfond-dmd@azfond.hr

Pokrovitelj fonda:

NEZAVISNI SINDIKAT ZNANOSTI I VISOKOG OBRAZOVANJA

AZ Treći horizont

ZATVORENI DOBROVOLJNI MIROVINSKI FOND